مجموعہ رباعیات عمر خیام

در مطبع منشی تیج کمار لکھنؤ طبع شد و شایع گردید

قیمت ایک روپیہ ۵، پیسے

دہم ... ۳۰۰۰

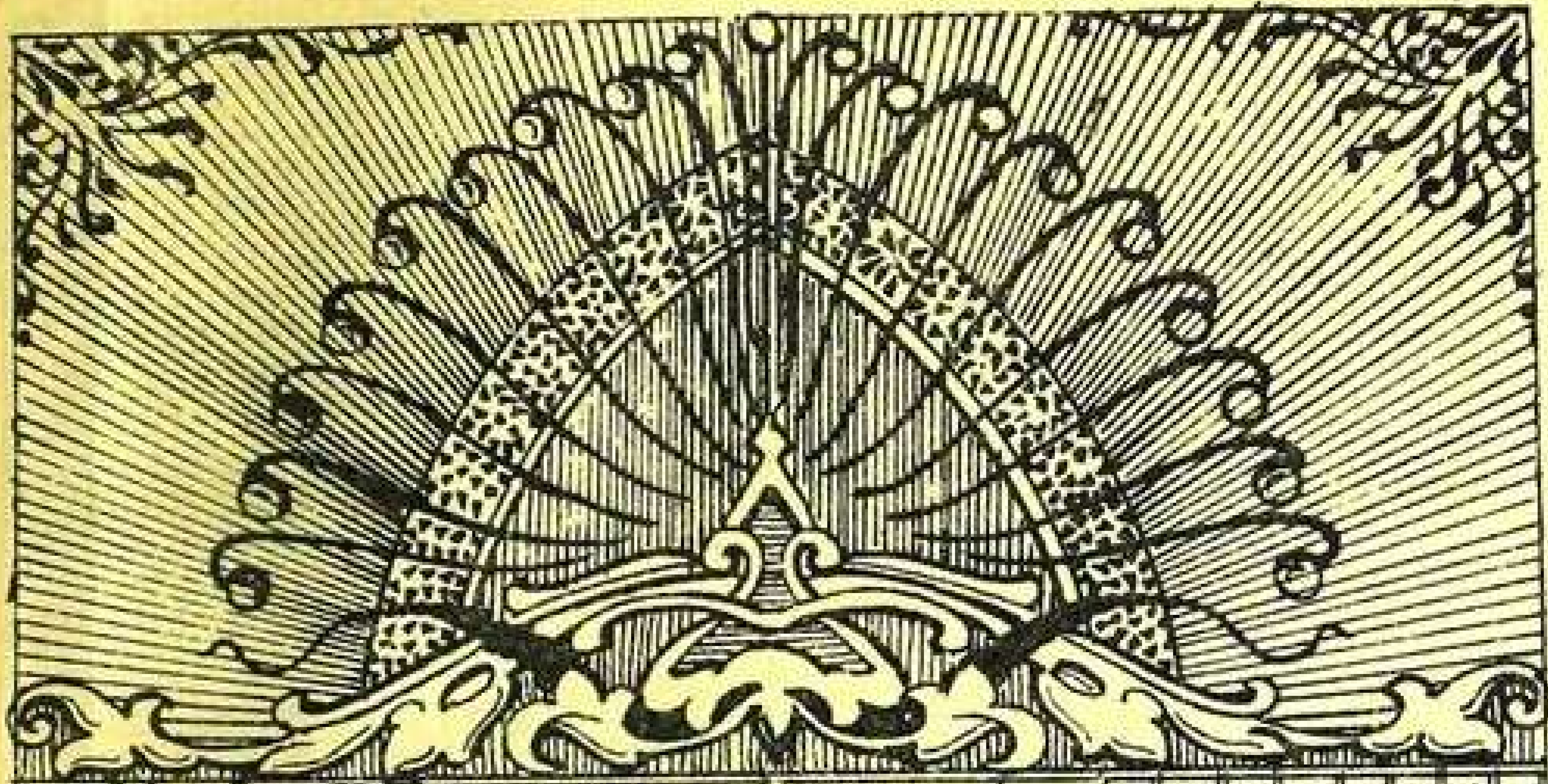
بعون صانع بیچون و بفضل خلاق زمین و زمن

[illegible] امیر خیام [illegible] معروف

رباعیات عمر خیام

از دست [illegible] اقلیم سخن [illegible] الملک [illegible] بعد نظر ثانی تصحیح [illegible]

در مطبع منشی نولکشور واقع لکهنؤ [illegible] مطبوع و پسند جهان شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

رباعیات عمر خیام

(۱)

آمد سحرے ندا ز میخانۂ ما برخیز کہ پر کنیم پیمانہ زمے	پیمانہ	کاے رند خراباتی دیوانۂ ما زاں پیش کہ پر کنند پیمانۂ ما

رباعی (۲)

گر مے نخوری طعنہ مزن مستاں را تو فخر بدیں کنی کہ من مے نخورم		گر دست دہد توبہ کنم یزداں را صد کار کنی کہ مے غلام ست آں را

ایضاً (۳)

مرد آں نبود کہ خلق خوار ندا ورا رندے کہ نمود روے دستے بکرم		وز بیم بدی نیک شمارند اورا رنداں ہمہ پشت دست دارند اورا

ایضاً (۴)

چوں ز آب و گل آفرید صانع ما را پیوستہ مرا ز مے ہمیں منع کنی		کردہ بعنم زمانہ قانع ما را خود دست تہی بس ہست مانع ما را

ایضاً (۵)

چوں عہدہ نمی شود کسے فردا را مے نوش بنور ماہ اے ماہ کہ ماہ	عہدہ یادہ	حالے خوش کن تو ایں دل شیدا را بسیار بتابد و نیابد ما را

سلہ پہلا شعر خطاب ہے رند کے ساتھ اور دوسرے شعر کا مفہوم یہ ہے کہ شراب کا پیالہ جلد بھر لو قبل اسکے کہ ہماری زندگی کا پیالہ لبریز ہو جائے"

سلہ یعنی شراب پینے سے مجکو منع کیوں کرتے ہو خود ہمارا خالی ہاتھ یعنی ہماری مفلسی ہمکو شراب پینے سے روکتی ہے"

سلہ عہدہ نمی کند یعنی ذمہ داری نہیں کرتا مراد یہ کہ ذمہ داری نہیں کرتا یعنی جب فرشتے قیامت میں شراب سے ملنے کی کوئی ذمہ داری نہیں کرتا اور اسکو جنت میں نہیں کرتا تو شراب پینے کی حسرت ابھی پوری کر لو"

(۶)	**رباعی**	
ای کردهٔ زلطف و قهر تو صنع خدا	پیدا	در عهدِ ازل بهشت و دوزخ برپا
بزمِ تو بهشت است و مرا جرمے نیست		چون است که در بهشت ره نیست مرا
(۷)	**ایضاً**	
بت گفت به بت پرست کای عابدِ ما		دانی ز چه روی گشته ساجدِ ما
برما به جمالِ خود تجلی کرد است		آن کس که ز تست ناظرِ او شاهدِ ما
(۸)	**ایضاً**	
بر دست یکے تیغ چو آب است مرا		گز وی همه سال فتح باب است مرا
پیوسته دل خصم کباب است مرا		وز کلهٔ او جامِ شراب است مرا
(۹)	**ایضاً**	
دانی که چه مدتیست ای دلبرِ ما		تا بے جہتے رفتهٔ از برِ ما
خود کس نفرستی و نپرسی هرگز		تا بیتو چها می گذرد بر سرِ ما
(۱۰)	**ایضاً**	
مے قوت جسم و قوت جانست مرا		مے کاشفِ اسرارِ نهانست مرا
دیگر طلب دنیا و عقبیٰ نکنم		یک جرعه پُر از هر دو جهانست مرا
(۱۱)	**ایضاً**	
از آتش ما دود کجا بود اینجا		وز مایهٔ ما سود کجا بود اینجا
آن کس که مرا نام خراباتی کرد		در اصل خرابات کجا بود اینجا
(۱۲)	**ایضاً**	
برخیز و بیا بتا برای دلِ ما	بتا	حل کن بجمالِ خویشتن مشکلِ ما
یک کوزه مے بیار تا نوش کنیم		زان پیش که کوزه کنند از گلِ ما
(۱۳)	**ایضاً**	
چون فوت شوم بباده شوئید مرا		تلقین ز شراب و جام گوئید مرا

له یعنی تیرے لطف و قہر سے خدا نے ازل کے روز بہشت اور دوزخ کو بنا دیا ہے تیری محفل ایک بہشت ہے بہشت میں میرے تصور کو بار نہیں ہے جس کو حق تیری تقصیر نہیں کی میرے سبب ہے کہ میری بہشت میں نہیں آ سکتا یعنی تیری محفل میں مجھے بار کیوں نہیں ہے۔

له چو آب یعنی تلوار کی یعنی تیز اور چمکدار فتح باب کی مراد کشادگی اور حاجت روائی ہے کھوپڑی تجھ سے

له دوسرے شعر کا مطلب یہ ہے کہ جس نے میرا نام خراباتی رکھا وہ دود عجب خرابات کی بنیادی کہاں تھا کیا وہ بھی خرابات میں تھا

خواهید بروزِ حشر یابید مرا	کہ روز	از خاک درِ میکده بوئید مرا

(۱۴) رباعی

از بادهٔ ناب لعل شد گوهر ما	آمد بفغان ز دستِ ما ساغرِ ما
از بسکه همی خوریم مے بر سرِ مے	ما در سرِ مے شدیم و مے در سرِ ما

(۱۵) ایضاً

خرّم نبود زیست دلِ پُر غم را	هجر تو حزین کرد دلِ خرّم را
من تلخیِ عالم بتو خوش میکردم	با تلخیِ هجرت چه کنم عالم را

(۱۶) ایضاً

هر چند که رنگ و بوے زیباست مرا	چون لاله رُخ و چو سرو بالاست مرا
معلوم نشد که در طربخانهٔ خاک	نقاش من از بهر چه آراست مرا

(۱۷) ایضاً

غافل بچه اُمید درین شوم سرا	غافل	هر دولت او دل نهد از بهر خدا
هرگاه که خواهد که نشیند از پا		گیرد اجلش دست که بالا بیا

(۱۸) ایضاً

اے خواجه یکے کام روا کن ما را	دم در کش و در کار خدا کن ما را
ما راست رویم لیک تو کج بینی	رو چارهٔ دیده کن رها کن ما را

(۱۹) ایضاً

عاشق همه روزه مست و شیدا بادا	روز	دیوانه و شوریده و رسوا بادا
در هشیاری غصّهٔ هر چیز خوریم		چون مست شدیم هر چه بادا بادا

(۲۰) ایضاً

ساقی قدحے که کارساز است خدا	وز رحمتِ خود بنده نواز است خدا
مے خور به بهار و بارِ طاعت مفروش	کز طاعتِ خلق بے نیاز است خدا

(۲۱) ایضاً

ساقی نظری به بی‌کسان بهر خدا
بشکن تب ما بوالهوسان بهر خدا
ما ماهی مرده ایم و تو آب حیات
ما را بوصال خود رسان بهر خدا

رباعی (۲۲)

قرآں که مهیں کلام خوانند او را
گه گاه نه بر دوام خوانند او را
در خط پیاله آیتی روشن هست
کاندر همه جا مدام خوانند او را

ایضاً (۲۳)

ای آنکه گزیدهٔ جهانی تو مرا
خوشتر ز دل و دیدهٔ جانی تو مرا
از جان سخنا عزیزتر چیزی نیست
صد بار عزیزتر از آنی تو مرا

ایضاً (۲۴)

امشب بر ماست که آورد ترا
وز پرده برین دست که آورد ترا
نزدیک کسی که بی تو در آتش بود
چون باد دمی جست که آورد ترا

ایضاً (۲۵)

خواهی ز فراق در فغان دار مرا
خواهی ز وصال شادمان دار مرا
من با تو نه گویم که چسان دار مرا
زانسان که دلت خواست چنان دار مرا

ایضاً (۲۶)

ای دل ز زمانه رسم احسان مطلب
وز گردش دوران سر و سامان مطلب
درمان طلبی درد تو افزون گردد
با درد بساز و هیچ درمان مطلب

ایضاً (۲۷)

روزی که بدست بر نهم جام شراب
وز غایت خرمی شوم مست و خراب
صد معجزه پیدا کنم اندر هر باب
زین طبع چو آتش و سخنهای چو آب

ایضاً (۲۸)

چندان بخورم شراب کیں بوی شراب
آید ز تراب چون روم زیر تراب
تا بر سر خاک من رسد مخموری
از بوی تراب من شود مست و خراب

(۲۹)	رباعی	
ما و مے و معشوق دریں کنج خراب فارغ ز امید رحمت و بیم عذاب		جان و دل و جام و جامہ در رہن شراب آزاد ز خاک و باد و از آتش و آب
(۳۰)	ایضاً	
ماییم و مے و مطرب و ایں کنج خراب سر در سرِ مے گرد و مے در سرِ ما		جان و دل و دین و عقل مرہونِ شراب بنیاد نہاد خانہ مانند حباب
(۳۱)	ایضاً	
با بط مئی گفت ماہئی در تب و تاب بط گفت کہ چوں من و تو گشتیم کباب	نان	باشد کہ بجوے رفتہ باز آید آب بود از پس مرگ ما چہ دریا چہ سراب
(۳۲)	ایضاً	
بر لبِ تو بوسہ دادن اے شمع طرب دستِ من و دامنِ خیالت ہر روز		بہ زاں باشد کہ دیگراں را بر لب پاے من و جستنِ وصالت ہمہ شب
(۳۳)	ایضاً	
چوں نیست بہرچہ ہست جز باد بدست پندار کہ ہرچہ ہست در عالم نیست		چوں نیست بہرچہ نیست نقصان و شکست انگار کہ ہرچہ نیست در عالم ہست
(۳۴)	ایضاً	
روز دو سہ مہلت ست میخور مے ناب دانی کہ جہاں رو بخرابی دارد		کیں عمر گذشتہ در نیابے دریاب تو نیز شب و روز ہمیں باش خراب
(۳۵)	ایضاً	
ماییم نہادہ سر بفرمان شراب ہم ساقی ما حلق صراحی در دست	آبجو	جاں کردہ فداے لب خنداں شراب ہم بر لبِ ساغر آمدہ جان شراب
(۳۶)	ایضاً	
در کوے نیاز ہر دلے را دریاب	ماہ	در کوے حضور مقبلے را دریاب

صد کعبۂ آب و گل بیک دل نرسد ‌‌ ‌ کعبہ چہ روی برو دلے را دریاب

رباعی (۳۷)

جامے و مے و ساقیِ بر لبِ کشت ‌ ‌ این جملہ مرا و ہم ترا گشتہ بہشت
مشنو سخن بہشت و دوزخ از کس ‌ ‌ کہ رفت بدوزخ و کہ آمد ز بہشت

ایضاً (۳۸)

چوں نیست حقیقت و یقین اندر دست ‌ ‌ نتواں بامید شک ہمہ عمر نشست
ہاں تا نہیم ساغر بادہ ز دست ‌ ‌ در بے خردی مرد چہ ہشیار چہ مست

ایضاً (۳۹) ‌ ‌ در بے خردم خرد

گر گل نبود نصیب ما خار بس است ‌ ‌ در نور نمی رسد بما نار بس است
گر سبحہ و سجادہ و شیخی نبود ‌ ‌ ناقوس کلیسا و زنار بس است

ایضاً (۴۰) درہم ‌ ‌ ز دست

اجزائے پیالہ کہ در ہم پیوست ‌ ‌ ترکیب ‌ ‌ بشکستن آں روا نمیدارد دست
چندیں سر و دست نازنینان جہاں ‌ ‌ از سر و دست ‌ ‌ از مہر کہ پیوست و بکین کہ شکست

ایضاً (۴۱) نازنین و کف دست

امروز ترا دست رسِ فردا نیست ‌ ‌ و اندیشۂ فردات بجز سودا نیست
ضائع مکن این دم ار دلت شیدا نیست ‌ ‌ بقا ‌ ‌ کیں باقی عمر را بہا پیدا نیست

ایضاً (۴۲)

اے چرخ فلک خرابی از کینۂ تست ‌ ‌ بیدادگری عادتِ دیرینۂ تست
اے خاک اگر سینۂ تو بشگافند ‌ ‌ بس گوہر قیمتی کہ در سینۂ تست

ایضاً (۴۳)

آں بت کہ دلم ز ہجر او زار شدہ است ‌ ‌ او جائے دگر بغم گرفتار شدہ است
من در طلب علاج خود چوں کوشم ‌ ‌ چوں آنکہ طبیب ماست بیمار شدہ است

ایضاً (۴۴)

هر دل که درو مهر و محبت بسرشت در دفتر عشق نام هر کس که نوشت		گر ساکن مسجد است و گر زاهل کنشت آزاد ز دوزخ است و فارغ ز بهشت
(۴۵)	رباعی	
دوری که درو آمدن و رفتن ماست کس مے نزند دمی دریں معنی راست		آنرا نه بدایت و نه نهایت پیداست کیں آمدن از کجا و رفتن بکجاست
(۴۶)	ایضاً	
ساقی چو زمانه در شکست من و تست گر زانکه میان من و تو جام مے ست		دنیا نه سرا چه نشست من و تست می داں بیقیں که حق بدست من و تست
(۴۷)	ایضاً	
ما کافر عشقیم و مسلماں دگر است از ما رخ زرد و جگر پاره طلب		ما مور ضعیفیم و سلیماں دگر است بازار چه قصب فروشاں دگر است
(۴۸)	ایضاً	
مے خوردن و شاد بودن آئین منست گفتم بعروس دهر کابین تو چیست		فارغ بودن ز کفر و دیں دین منست گفتا دل خرم تو کابین منست
(۴۹)	ایضاً	
سر از همه ناکساں نهاں باید داشت بنگر که بجاے مرداں مے چه کنی		راز از همه ابلهاں نهاں باید داشت چشم از همه مرداں نهاں باید داشت
(۵۰)	ایضاً	
اسرار جهاں چنانکه در دفتر ماست چوں نیست دریں صدم ناداں اهلی		گفتن نتواں زانکه وبال سر ماست گفتن نتواں هر آنچه در خاطر ماست
(۵۱)	ایضاً	
گویند که مے بماه شعباں نه رواست شعباں و رجب ماه خدا است و رسول		نه نیز رجب که آں مه خاص خداست ما مے برمضاں خوریم کاں خاصه ماست

رباعی (۵۲)

چوں ہشیارم ز من طرب پنہان ست
چوں مست شوم در خردم نقصان ست
حالیست میان مستی و ہشیاری
من بندۂ آنکہ زندگانی آن ست

ایضاً (۵۳)

زاں بادہ کہ عمر را حیاتے دگر است
پُرکن قدحے گرچہ ترا دردسر است
بر نہ بکفم کہ کارِ عالم سمر است
بشتاب کہ عمرت اے پسر درگذر است

ایضاً (۵۴)

ہر گہ کہ غمے ملازمِ دل شودت
یا قصۂ کارِ خویش مشکل شودت
حالِ دلِ دیگرے بباید پُرسید
تا خوشدلی تمام حاصل شودت

ایضاً (۵۵)

در چشمِ محققاں چہ زیبا و چہ زشت
منزلگہ عاشقاں چہ دوزخ چہ بہشت
پوشیدنِ بیدلاں چہ اطلس چہ پلاس
زیرِ سرِ عاشقاں چہ بالین و چہ خشت

ایضاً (۵۶)

عمرے بگل و بادہ برفتیم بگشت
یک کارِ من از دورِ جہاں راست نگشت
از مے چو نشد ہیچ مرادم حاصل
از ہرچہ گذشتیم گذشتیم گذشت

ایضاً (۵۷)

بسیار بگشتیم بگرد در و دشت
اندر ہمہ آفاق بگشتیم بگشت
ازکس نشنیدیم کہ آمد زیں راہ
راہے کہ برفت راہ رو باز نگشت

ایضاً (۵۸)

لعل تو مے مذاب و ساغر کانست
چشمِ تو پیالہ و شرابش جانست
آں جام بلوریں کہ زمے خنداں است
اشکے است کہ خونِ دل درو پنہانست

ایضاً (۵۹)

برتر ز سپہرِ خاطرم روزِ نخست
لوح و قلم و بہشت و دوزخ می جست

پس گفت مرا معلم از علم درست		لوح و قلم و بہشت و دوزخ با تست
(۶۰)	رباعی	
بسیار بگشتیم بگرد در و دشت درنا خوشی زمانہ بارے عمرم		یک کار من از گشت ہمی نیک نگشت گر خوش بگذشت یکدمی خوش نگذشت
(۶۱)	ایضاً	گر خوش نگذشت بارے خوش خوش گذشت
در پردهٔ اسرار کسے را رہ نیست جز در دل خاک ہیچ منزلگہ نیست		زیں تعبیہ جاں ہیچ کس آگہ نیست افسوس کہ ایں فسانہ ہم کوتہ نیست
(۶۲)	ایضاً	بستو گر چنیں فسانہا
ہر سبزه بر کنار جوئے رستہ است ہاں بر سر سبزه پا بخواری ننہی		گویا زلب فرشتہ خوئے رستہ است کاں سبزه ز خاک لالہ روئے رستہ است
(۶۳)	ایضاً	
مے برکف من نہ کہ دلم در تاب است برخیز کہ بیداریِ دولت خواب است		ویں عمر گریز پائے چوں سیماب است دریاب کہ آتش جوانی آب است
نہ آنرا کہ (۶۴)	ایضاً	زانست کہ او نیست دریں راه درست
در دہر بر نہال تحقیق نرست ہر کس زده دست عجز در شاخے سست		زیرا کہ دریں راه کسے نیست درست امروز چو دے شناس فردا چو نخست
(۶۵)	ایضاً	
آں بہ کہ دریں زمانہ کم گیری دوست آں کس کہ بجملگی ترا تکیہ بدوست		با اہل زمانہ صحبت از دور نکوست چوں چشم خرد باز کنی دشمنت اوست
(۶۶)	ایضاً	
اے آمده از عالم روحانی تفت مے خور چو ندانی از کجا آمده		حیران شده در پنج و چهار و شش و ہفت خوش باش ندانی بکجا خواہی رفت
(۶۷)	ایضاً	

هر چند که از گناه بد بجستم و زشت — نومید نیم چو بت پرستان ز کنشت
اما سحرے که میرم از مخمورے — میخواهم و معشوق چه دوزخ چه بهشت

رباعی (۶۸)

مے گرچه بشرع زشت نام ست خوشست — چون در کفِ شاهدی غلام ست خوشست
تلخ است و حرام است خوشم مے آید — دیریست که تا هر چه حرام ست خوشست

ایضاً (۶۹)

چندیں غمِ مال و حسرتِ دنیا چیست — هرگز دیدی کسے که جاوید بزیست
ایں یک نفسے که در تنت عاریت است — با عاریتے عاریتے باید زیست

ایضاً (۷۰)

روزے که شود اذا السماءُ انشقّت — و انجم گردد اذا النجومُ انکدرت
من دامنِ تو بگیرم اندر عرصات — گویم صنما بایّ ذنبٍ قُتِلت

ایضاً (۷۱)

گر کار تو نیک است به تدبیر تو نیست — در سر برود نیز بتقصیر تو نیست
تسلیم و رضا پیش کن و شاد بزی — چوں نیک و بد جہان به تدبیر تو نیست

ایضاً (۷۲)

چون مردن تو مردن یکبارگی است — یکبار بمیر ایں چه بیچارگی است
خونے و نجاستے و مشتے رگ و پوست — در کار نبود ایں چه غمخوارگی است

ایضاً (۷۳)

اے مردِ خرد حدیث فردا هوس است — در دهر زدن لاف سخنها هوس است
امروز چنیں هر که خرمند کس است — داند که همه جهان چنیں یک نفس است

ایضاً (۷۴)

خیام که خیمهاے حکمت می دوخت — در کوره غم فتاد و ناگاه بسوخت
مقراضِ اجل طناب عمرش چو برید — دلال قضا برایگانش بفروخت

رباعی (۷۵)

در روئے زمیں اگر مرا یک خشت است — آں وجہ مے است گرچہ نامی زشت است
گویند ترا وجہ مے نہ روا نیست — دراعہ و دستار زمریم رشت ست

ایضاً (۷۶) اے مدام

یک ہفتہ شراب خوردہ باشی پیوست — ہاں تا نہ نہی تو روز آدینہ ز دست
در مذہب ما شنبہ و آدینہ یک است — جبار پرست باش نہ روز پرست

ایضاً (۷۷)

خاکے کہ بزیر پائے ہر حیوانے ست — زلف صنمے و ابروئے جانانے ست
ہر خشت کہ بر کنگرۂ ایوانے ست — انگشت وزیرے و سر سلطانے ست

ایضاً (۷۸)

دل سر حیات را کما ہی دانست — در موت ہم اسرار الٰہی دانست
امروز کہ باخودی ندانستی ہیچ — فردا کہ زخود روی چہ خواہی دانست

ایضاً (۷۹) بے خبرت

گر از پے شہوت و ہوا خواہی رفت — از من خبرے کہ بینوا خواہی رفت
بنگر چہ کسے و از کجا آمدۂ — میداں کہ چہ میکنی کجا خواہی رفت

ایضاً (۸۰)

نیکی و بدی کہ در نہاد بشر ست — شادی و غمے کہ در قضا و قدر ست
باچرخ مکن حوالہ کاندر رہ عقل — چرخ از تو ہزار بار بیچارہ تر ست

ایضاً (۸۱)

ایں کوزہ چو من عاشق زاری بودست — در بند سر زلف نگاری بودست
ایں دستہ کہ در گردن او می بینی — دستے ست کہ در گردن یاری بودست

ایضاً (۸۲)

خیام زبہر گنہ ایں ماتم چیست — در خوردن غم فائدہ بیش و کم چیست

آنرا که گنہ نکرد غفراں نبود	غفراں ز برائے گنہ آمد غم چیست
(۸۳)	رباعی
هشدار که روزگار شور انگیز است	ایمن منشیں که تیغ دوراں تیز است
در کامِ تو گر زمانہ لوزینہ نہد	زنہار فرو مبر که زہر آمیز است
(۸۴)	ایضاً
چوں آب بجوئبار و چوں باد بدشت	روز دگر از عمر من و تو بگذشت
تا من باشم غم دو روزہ نخورم	روزیکہ نیامدست و روزیکہ گذشت
(۸۵)	ایضاً
طاقِ فلک از بہشتِ دلآرای تہیست	آسودہ دریں جہاں نمیدانم کیست
ایمن نفسے ز مرگ مے نتواں زیست	پس فائدہ درجہاں بفائدہ چیست
(۸۶)	ایضاً
تا باز شناختم من ایں پائے ز دست	ایں چرخ فرومایہ مرا دست بہ بست
افسوس که در حساب خواہند نہاد	عمرے که مرا بے مے و معشوقہ گذشت
(۸۷)	ایضاً
از ہر زہ بہر دے نمی باید تاخت	با نیک و بد زمانہ می باید ساخت
از طاسکِ چرخ و کعبتین تقدیر	ہر نقش که پیدا شود آں باید باخت
(۸۸)	ایضاً
با دشمن و دوست فعل نیکو نیکوست	بدکے کند آنکہ نیکیش عادت و خوست
با دوست چو بد کنی شود دشمنِ تو	با دشمن اگر نیک کنی گردد دوست
(۸۹)	ایضاً
من ہیچ ندانم که مرا آنکہ سرشت	از اہل بہشت کرد یا دوزخ زشت
جامے و بتے و بربطے بر لب کشت	ایں ہر سہ مرا نقد و ترا نسیہ بہشت
(۹۰)	ایضاً

در دہ پسر آں مے کہ جہاں زا تاب است بشتاب کہ آتش جوانی آب است		زاں مے کہ گلِ نشاط را مہتاب است دریاب کہ بیداریِ دولت خواب است
(۹۱)	رباعی	
مے خور کہ مدام راحتِ روح تو اوست طوفانِ غم ار در آید از پیش و پست		آسائش جان و دلِ مجروحِ تو اوست در بادہ گریز کشتیِ نوح تو اوست
(۹۲)	ایضاً	
مے خوردنِ من نہ از برائے طرب است خواہم کہ بہ بیخودی بر آرم نفسے		نے بہر فساد و ترک دین و ادب است مے خوردن و مست بودنم زیں سبب است
(۹۳)	ایضاً	
دنیا نہ مقام گشت و نہ جائے نشست بر آتش غم ز بادہ آبے میزن		فرزانہ درو خراب و اولیٰ تر مست زاں پیش کہ در خاک روی باد بدست
(۹۴)	ایضاً	
چوں آمدنم بمن نہ بُد روز نخست برخیز و میاں بہ بند اے ساقی چست		ویں رفتن بے مراد عزمیست درست کاندوہ جہاں بمے فرو خواہم شست
(۹۵)	ایضاً	
گویند ترا چو سور با حور خوش است ایں نقد بگیر دست ازاں نسیہ بشو		من میگویم کہ آب انگور خوش است کآواز دہل شنیدن از دور خوش است
(۹۶)	ایضاً	
در فصلِ بہار اگر بتِ حور سرشت گرچہ بہ ہر کس ایں سخن باشد زشت		پر مے قدحے بمن دہد بر لب کشت از سگ بترم اگر کنم یاد بہشت
(۹۷)	ایضاً	
مے نوش کہ عمر جاودانی این است ہنگام گل و مل است و یاران سرمست		خود خاصیت از دور جوانی این است خوش باش دمے کہ زندگانی این است

(۹۸)	رباعی	
اے دل چو نصیب تو ہمہ خوں شدنست		احوال تو ہر لحظہ دگرگوں شدنست
اے جاں تو دریں تن بچہ کار آمدۂ		چوں عاقبتِ کار تو بیروں شدنست
(۹۹)	ایضاً	
با مادرِ قلب سنے گرد و جفت		جاروب طرب خانۂ ما پاک برفت
پیرے زخرابات برون آمد و گفت		مے خور کہ بعمرہا می باید خفت
(۱۰۰)	ایضاً	
خیام تنت بخیمہ ماند راست	جان	سلطان روح ست منزلش دار فنا است
فراش اجل زبہر دیگر منزل		آنرا بفگند خیمہ کہ سلطان برخاست
(۱۰۱)	ایضاً	ویراں کند ایں خیمہ چو
با ما فلک ار جنگ ندارد عجب است		گر بر سر ما سنگ نبارد عجب است
قاضی کہ خرید بادہ وقف فروخت		در مدرسہ گر بنگ نکارد عجب است
(۱۰۲)	ایضاً	
بر جانِ شریف کو شناسے نہیست		داند کہ ہر آنچہ آمد از جائے گہیست
چیزے کہ بما میرسد از حکم شہی است		کونین زہر چہ میرود بے گنہیست
(۱۰۳)	ایضاً	
دارندہ چو ترکیب طبائع آراست		از بہر چہ او فگندش اندر کم و کاست
گر نیک آمد شکستن از بہر چہ بود		ور نیک نیامد ایں صور عیب کراست
(۱۰۴)	ایضاً	
چوں ابر بنوروز رخ لالہ بشست		برخیز و بجام بادہ کن عزم درست
ایں سبزہ کہ امروز تماشا گہ تست		فردا ہمہ از خاک تو برخواہد رست
(۱۰۵)	ایضاً	
فصل گل و طرف جوئبار و لب کشت		با یک دو سہ تازہ لعبتے حور سرشت

صیغوں کی ترکیب
درست کی تو معلوم
کیوں ان میں کمی و
بیشی کی۔ اگر وہ ترکیب
اچھی تھی تو توڑنے
کے کیا معنی اور اگر
بری تھی تو اس خرابی
عیب کس کا طرف
مطلب یہ کہ خیر و
شر کا فاعل حقیقی

پیش آر قدح کہ بادہ نوشانِ صبوح		آسودہ ز مسجد اند و فارغ ز کنشت
(١٠٦)	رباعی	
اے مے لبِ لعل یار میدار بدست زاں شد ز مے لعل قدح برخوردار		زاں روکہ شگرف داری ایں کار بدست کآورد بخونِ دل لب یار بدست
(١٠٧)	ایضاً	
عشق ارچہ بلاست آں بلا حکم خداست چوں نیک و بدِ خلق بتقدیرِ خداست		بر حکم خدا ملامتِ خلق چراست پس روز پسیں حساب بندہ چراست
(١٠٨)	ایضاً	
آباد خرابات ز مے خوردن ماست گر من نہ کنم گناہ رحمت چہ کند		خونِ دو ہزار توبہ در گردن ماست آرایشِ رحمت از گنہ کردن ماست
(١٠٩)	ایضاً	
نہ لائق مسجدم نہ درخورد کنشت چوں کافر درویشم و چوں قحبہ زشت		ایزد داند گلِ مرا از چہ سرشت نہ دین و نہ دنیا و نہ اُمید بہشت
(١١٠)	ایضاً	
در ہر دشتے کہ لالہ زاری بودہ است ہر برگ بنفشہ کز زمیں می روید		آں لالہ ز خون شہریاری بودہ است خالیست کہ بر رُخ نگاری بودہ است
(١١١)	ایضاً	
با ما نگذارند دمے یارانت خورشید تو بر روزنِ ما چوں افتد	ذر	غمخوار شدم ز دست غمخوارانت کز ذرہ فزونست ہوادارانت
(١١٢)	ایضاً	
چوں دی و پری ما بہ بیکار گذشت امروز بانچہ میرسد خوش مے باش		شادی و غم و محنت و تیمار گذشت کیں نیز چنانچہ آمد انگار گذشت
(١١٣)	ایضاً	

سلا عشق کو بلا کہا ہے گر وہ بلا خدا کا حکم ہے [illegible] جب وہ خدا کا حکم ہے تو مخلوق عاشق کو ملامت کیوں کرتی ہے۔ جب ہر نیک و بد خدا ہی کی طرف سے ہے تو بندے سے حساب کیوں لیا جاتا ہے۔ آسی

سلا میرا عجب حال ہے نہ تو قابل مسجد کے ہوں اور نہ مے خانے کے [illegible] نہیں معلوم [illegible] مجھے کہاں کی مٹی سے بنایا ہے [illegible] لکھتا ہے۔ آسی

از گردشِ چرخ ہیچ مفہومم نیست ہر چند بکار خویش درمے نگرم		جز رنج زمانہ، ہیچ مرسومم نیست عمرے بگذشت و ہیچ معلومم نیست
(۱۱۴)	رباعی	
پیش از من و تو لیل و نہارے بودست زنہار قدم بخاک آہستہ نہی		گردندہ فلک برائے کارے بودست کاں مردمکِ چشم نگارے بودست
(۱۱۵)	ایضاً	
در بزم خرد عقل دلیل سرہ گفت گر نااہلی گفت کہ مے ناسرہ ست	گوید	در روم و عرب میمنہ و میسرہ گفت من چوں شنوم چونکہ خدایش سرہ گفت
(۱۱۶)	ایضاً	ن کے شنوم زانکہ خدائے
ساقی قدحے کہ ہست عالم ظلمات از جان و جہان و ہرچہ در عالم ہست		جز روئے تو نیست در جہاں آبحیات مقصود توئی و بر محمد صلوات
(۱۱۷)	ایضاً	
ساقی مے معرفت مرا اکرمت است بے معرفت آدمی چہ کار آید ہیچ		در مشربِ معرفتاں معصیت است مقصود ز آدمی ہمیں معرفت است
(۱۱۸)	ایضاً	
ساقی فلک از بحر عطائے تو کفے است در کعبۂ جاں ز بے شرف گر برسم		در کوئے تو صد کعبۂ جاں در طرفیست ور در رہِ کعبہ ہم بمیرم شرفیست
(۱۱۹)	ایضاً	
ساقی نظرے کہ دل خوش از دیدن تست ناگفتہ دلت ضمیر ما میداند		جاں شاد ز خوشہ چینیِ خرمن تست جامِ جمِ عاشقاں دلِ روشن تست
(۱۲۰)	ایضاً	
ایں گنبد لاجوردیں زریں طشت یک چند ز اقتضائے دورانِ قضا		بسیار بگشت است و دگر خواہد گشت ما نیز چو دیگراں رسیدیم و گذشت

۱۱۳ ہے
نزدیک گردشِ چرخ
کا کوئی مفہوم مجھ کو نہیں
ہے گردنا کو رنج ہو
مجھے سوائے رنج کے
زمانے سے کوئی چیز
نہیں ملتی جہاں تک
میں اپنے کام میں نظر
کرتا ہوں ایک عمر
گذر گئی اور کچھ مجھے
معلوم نہیں" ۱۱۶
اے ساقی دنیا ایک
تاریک مقام ہے اس
میں اگر کوئی آبحیات
تو تیرا چہرہ ہے اصل یہ ہے
کہ مقصود عالم تو ہے
محمد پر درود ہو فقط
وہ جگہ ہے جہاں آبحیات
کا پتہ دیا جاتا ہے"

نئی عبدالباری ما تنا ہے" سے مراد تخریف اور زریں طشت سے مراد آسمان گنبد لاجورد" ۱۲۰

رباعی

(۱۲۱)

این خاک که از خواجه بخاری بوداست
در وقت خود او بزرگواری بوداست
هر جا که قدم نهی یقین می پندار
کان دست کریم شهسواری بوداست

ایضاً

(۱۲۲)

یک جرعه زمے ز ملک کاؤس به است
وز تخت قباد و ملکت طوس به است
هر ناله که رندے بسحرگاه زند
از طاعت زاهدان سالوس به است

ایضاً

هر ناله که عاشقے برآرد بسحر (۱۲۳)

رفتم بخرابات بایمان درست
زنار مغان را بمیان بستم چست
شاگرد خرابات ز بدنامی من
رفتم بدر افگند و خرابات بشست

ایضاً

(۱۲۴)

بتخانه و کعبه خانهٔ بندگی است
ناقوس زدن ترانهٔ بندگی است
محراب و کلیسا و تسبیح و صلیب
حقا که همه نشانهٔ بندگی است

ایضاً

(۱۲۵)

ساقی قدحے که کار عالم نفسے است
طرب
گر شادی او یک نفس آن نیز بسے است
خوش باش ز هر چه پیش آید ز جهاں
هرگز نشود چنانکه دلخواه کسے است

ایضاً

(۱۲۶)

ساقی مے ما ز عارض پرخوے تست
چشمت نرسد که چشمها در پے تست
سرچشمه فیض جز لب لعل تو نیست
صد خضر و مسیح جرعه نوش مے تست

ایضاً

(۱۲۷)

ساقی دل ما سوخته از مشتاقیست
باز آ که طبیب دردمنداں ساقیست
جاں دادن امید ست مرا در قدمت
تا جاں بودم امیدواری باقیست

ایضاً

(۱۲۸)

ساقی به بهشت این همه مشتاقی چیست
جنت مے و ساقی بود و باقی چیست

اینجاست مے و ساقی و آنجاست ہمیں		پس در دو جہاں بغیر مے و ساقی چیست
(۱۲۹)	رباعی	
ساقی دلِ من کہ شادی از غم نشناخت مے دہ کہ دمِ صبوح جاں بخش دم است		جز جام مے از نعیم عالم نشناخت کس غیر مسیح قدر ایں دم نشناخت
(۱۳۰)	ایضاً	
ساقی قدحے کہ آنکہ ایں خاک سرشت معمور بود بشاہد و بادہ جہاں		خط بر سر ما ز مستی و عشق نوشت موعود بود بجوے شیر و حور و بہشت
(۱۳۱)	ایضاً	
از منزل کفر تا بدیں یک نفس است ایں یک نفسِ عزیز را خوش می دار		وز عالمِ شک تا بیقیں یک نفس است کز حاصل عمر ما ہمیں یک نفس است
(۱۳۲)	ایضاً	
آں لعل گراں بہا ز کانی دگر است اندیشۂ ایں و آں خیالِ من و تست		واں دُرِّ یگانہ را نشانی دگر است افسانۂ عشق را زبانی دگر است
(۱۳۳)	ایضاً	
امروز کہ نوبت جوانی من است عیبش مکنید زانکہ تلخ ست خوش ست	نوشم اگرچہ	مے نوشم از انکہ کامرانی من است تلخست از انکہ زندگانی من است
(۱۳۴)	ایضاً	
اے دل چو زمانہ می کند غمناکت بر سبزہ نشیں و خوش بزی روزے چند		ناگہ برود ز تن روانِ پاکت زاں پیش کہ سبزہ بر دمد از خاکت
(۱۳۵)	ایضاً	
جز حق حکمے کہ حکم را شاید نیست ہر چیز کہ ہست آں چناں می باید		ہستے کہ ز حکم او بروں آید نیست آں چیز کہ آں چناں نمی باید نیست
(۱۳۶)	ایضاً	

۱۲۹ ساقی میرے
دل جو مست و مدہوش ہو کر اپنی
دل و غم کو بچانا ہی نہیں
شادی اور غم میں تمیز ہی نہیں کر سکتا کہ شادی
کیا ہے اور غم کیا ہے وہ آب جابر
شراب کو دنیا کی تمام نعمتوں سے
بڑا سمجھتا ہے اس لئے شراب دے کیونکہ
شراب صبح کے وقت انسانوں کو
زندگی بخشتی ہے اور اس وقت کی قدر
مسیح کے سوا کوئی نہیں جانتا
مسیح کی قید اس واسطے لگائی کہ وہ
مُردوں کو اپنے دم سے زندہ کرتے تھے۔
۱۳۰ ساقی ایک قدح شراب دے
کیونکہ جس نے یہ خاک عالم خمیر کی ہے
ہمارے مقسوم میں مستی و عشق ہی
لکھا ہے۔ غور کرو کہ یہ دونوں چیزیں
وہ بابرکت ہیں کہ ان سے دنیا آباد ہے
اور ان کے مقابلے میں کوثر اور بہشت
کچھ بھی نہیں کیونکہ جہان
ان دونوں سے معمور ہے اور
بہشت باوجود حور و کوثر
ہونے کے صرف موعود ہی
موعود ہے۔ ۱۳۱
نقد اور حاصل باقی
ہے کہ دنیا فانی ہے
جتنا دم غنیمت ہے
اسے عشق میں صرف کر دو
آگے

چوں لالہ بنوروز قدح گیر بدست مے نوش بخور غصہ کہ ایں چرخ کہن	با لالہ رخے اگر ترا فرصت ہست ناگاہ ترا چو خاک گرداند پست
(۱۳۷)	رباعی
چوں باد صبا شدہ آدم چابک و چست از ضعف کنوں چوں نفس بیمار ۲	زاں پیش کہ بیچارہ تنم بود درست می آیم و میروم و می ساکن و سست
(۱۳۸)	ایضاً
بس خون کساں کہ چرخ بیباک بریخت بر حسن و جوانی اے پسر غرہ مشو	بس گل کہ برآمد از گل و پاک بریخت بس غنچہ نا شگفتہ بر خاک بریخت
(۱۳۹)	ایضاً
ساقی قدحے کہ شمع دل در نگرفت ۳ آہ از مے لعلت کہ بریں بادہ ناب	تا ز آتش مے زندگی از سر نگرفت ہر کس کہ لبے نہاد لب بر نگرفت
(۱۴۰)	ایضاً
ساقی عیش است و ماہ افروختہ است دانی کہ اجل چو برق خرمن سوز است	مے دہ کہ فلک نکتہ آموختہ است تا در نگری خرمن ما سوختہ است
(۱۴۱)	ایضاً
ساقی چہ کنم کہ دل کبابم زغمت ہر چند کے خرابیم شرح دہر	مدہوش ترا زمست شرابم زغمت باللہ کہ بیش ازاں خرابم زغمت
(۱۴۲)	ایضاً
گیم ارچہ نہ مایۂ خردمندان ست از دست تہی بنفشہ سر بر زانو ست	بے سیماں را باغ جہاں زندان ست وز کیسۂ زر دہان گل خندان ست
(۱۴۳)	ایضاً
سر دفتر عالم معانی عشق است اے آنکہ خبر نداری از عالم عشق	سر بیت قصیدۂ جوانی عشق است ایں نکتہ بدانکہ زندگانی عشق است

لہ نسنے بڑھاپے کا حال بیان کرتا ہے کہ میں پہلے ہوا کی طرح آمد و رفت کرتا تھا یا سوت کا بیان ہے کہ جب میں جوان تھا اور اب بیماروں کی سانس کی طرح ایک دم لیتا ہوں ایک دم لیتا ہوں ۲

۳ در نگرفت مراد روشن نہیں ہوئی دوسرے شعر میں بادہ لعل کی تعریف اور خوبی کا بیان ہے کہ جس نے اس بادہ ناب کو ہونٹوں سے لگایا پھر لب ہٹا نہ سکا

۴ مراد بہ مفلسی ۵ ہیبت شہر ۶ زنبیل ۷ زر ۸ شادمانی ۹ عبد اللہ ۱۰ ستی

(۱۴۴)	رباعی	
طور یست کہ صد ہزار موسیٰ دیداست قصر یست کہ صد ہزار قیصر بگذشت		دیر یست کہ صد ہزار عیسیٰ دیداست طاقیست کہ صد ہزار کسریٰ دیداست
(۱۴۵)	ایضاً	
در میکدۂ عشق اجل اسم منست من جان جہانم اندریں دیر مغاں		رندی و پرستیدنِ مے قسم منست ویں صورتِ کون جملگی جسمِ منست
(۱۴۶)	ایضاً	
در دہر مرا شراب و شاہد ہوس ست در دل نہ زہشیاری و مستی خبرے		نہ چشم و دلم منتظر پیش و پس است مقصود من از ہر دو جہاں یک نفس است
(۱۴۷)	ایضاً	
در وادی غیب چوں دیدن ہوس است زینساں کہ من احوال جہاں می بینم		از عیب کساں نظر بریدن ہوس است دامن ز زمانہ درکشیدن ہوس است
(۱۴۸)	ایضاً	
گر بر فلکی بخاک باز آر ندت فی الجملہ بنخسر تو جہل تا بتوانی		در بر سر نازی بہ نیاز آر ندت آزار مجوے تا نیاز آر ندت
نہ تو بگذار جدل (۱۴۹)	ایضاً	
در نائے قرابہ غلغل مے چہ خوش است در بر بُتِ دلفریب در سر مے ناب		آواز سماع و نالۂ نے چہ خوش است فارغ ز غم زمانہ ہے چہ خوش است
(۱۵۰)	ایضاً	
ساقی دل ما کہ دانۂ مہر تو کاشت دامن مفشاں ز ناز بر اہل نیاز		مہر تو نہفتہ تا ابد خواہد داشت گر دامنِ تو دست نخواہیم گذاشت
(۱۵۱)	ایضاً	
ساقی ز درت سفر نخواہیم گرفت		گر ہم بکشی حذر نخواہیم گرفت

گیرم که ز خاک بر نگیری سرِ ما		ما سر ز رہ تو بر نخواہیم گرفت
(۱۵۲)	رباعی	
ساقی به بزم گر بت یاقوت لب است گر زہرہ بود مطرب و عیسے ہمدم		در آب خضر بجاے آب عنب است چوں دل نہ بجا بود نہ جاے طرب است
(۱۵۳)	ایضاً	
ساقی ز مے کہ لعلت آں ساقی است مشتاقم ازاں بدینت گستاخم		دل بر نکنم تا دمے از من باقی است گستاخی من ز غایتِ مشتاقی است
(۱۵۴)	ایضاً	
ساقی مہ رخسارِ تو جانِ ہمہ است خورشید صفت نہ مہر در آب خوش است		دلدارِ من است و دلستانِ ہمہ است تنہا نہ از آن من کہ ز آن ہمہ است
(۱۵۵)	ایضاً	
در عشق تو ار ملامتم ننگے نیست آں شربت عاشقی ہمہ مرداں راست		با بیخبراں دریں سخن جنگے نیست نامرداں را ازیں قدح رنگے نیست
(۱۵۶)	ایضاً	
گفتم کہ مگر درست باشد عہدت کے دانستم کہ ہمچو بنیاد جہاں		بر قاعدۂ نخست باشد عہدت اے نور دو دیدہ سست باشد عہدت
(۱۵۷)	ایضاً	
گفتم کہ سر زلف تو بس سر خورد است گفتم رو نے ز قامتت بر نخورم		گفتا کہ تو تن بنہ اگر در خورد است گفتا کہ ز سرو کسے بر نخورد است
(۱۵۸)	ایضاً	
گویند مرا دوزخی باشد مست گر عاشق مست دوزخی خواہد بود		قولیست خلاف دل دروں نتواں بست فردا بینی بہشت ہمچوں کف دست
گر عاشق دیوانہ (۱۵۹) بہ دوزخ باشند	ایضاً	را چوں

فاسق خوانند مردمانم پیوست برمن زخلاف شرع اے اہل صلاح	برمتن ترجمہ	من بگنہم خیال شاں ہیں کہ چہ ہست جز خمر و لواطت و زنا چیزے ہست
(۱۶۰)	رباعی	
دہ عقل زنہ رواق وز ہشت بہشت کز پنج حواس و چار ارکان و سہ روح		ہفت اختر ام از شش جہت این نامہ نوشت ایزد بدو عالم چو تو یک کس نہ سرشت
(۱۶۱)	ایضاً	
سیر دو جہان زقدح مستان ست این نکتہ کہ در قلب جہان نہان ست		خورشید ازل جام مہ تابان است در شیشۂ مے اگر بدانی آن است
(۱۶۲)	ایضاً	
بر روے تو زلف را اقامت ہوس ست زابروے تو محراب نشیں شد چشمت		سر فتنۂ روم را قیامت ہوس ست آں کافر مست را امامت ہوس ست
(۱۶۳)	ایضاً	
ساقی غم ما بلند آوازہ شدہ است با موے سفید سرخوشم کز خطِ تو		سرمستی ما بروں زاندازہ شدہ است پیرانہ سرم بہار دل تازہ شدہ است
(۱۶۴)	ایضاً	
ساقی بحیات چوں کسے رہبر نیست مے ہمدم ماست زانکہ چوں گرمی مے		در پیر بود بہ از مے و ساغر نیست در آب حیات و چشمۂ کوثر نیست
(۱۶۵)	ایضاً	
ساقی نظرے کہ دل زاندیشہ تہی ست ہر شب زحباب کف زدے شیشہ رچرخ		شیراں ہمہ رفتہ اند سر بیشہ تہی ست امروز کہ دور ما بود شیشہ تہی ست
(۱۶۶)	ایضاً	
ساقی کہ رخت زجام جمشید بہ است خاکِ قدمت کہ روزِ من روشن از وست		مردن برہت زعمر جاوید بہ است ہر ذرہ زصد ہزار خورشید بہ است

۱۶۰ یہ رباعی
اپنے محبوب کی تعریف
میں کہتا ہے کہ مجھے دہ
عقل یعنی عقول عشرہ
چودہ فرشتے ہیں اور
نہ رواق یعنی نو آسمان
اور آٹھوں بہشتوں نے
پنج لکھا ہے کہ پانچوں
حواسوں اور چاروں
ارکانوں اور تینوں
خدا نے بھی کوئی تجھ سا
پیدا نہیں ہوا ہو"
۱۶۵ نیم مردوں سے
مراد اہل عمت جرأت
ہیں۔ کہتا ہے کہ اے
پہلے دور چرخ کے
شیشے میں حباب ہی
حباب تھا اب وہ
ہمارا دور
آباد بخشش قال نفر ۲۰۶ بجا" آئی

(۱۶۷)	رباعی	
ساقی کہ لبش مفرح یاقوت است		دل را غم او قوت و جان را قوت است
ہر کس کہ نشد کشتہ بطوفان غمش		در کشتی نوح زندہ در تابوت است
(۱۶۸)	ایضاً	
اے ساقی ازاں مے کہ دل و دین منست		پر کن قدحے کہ جان شیرین منست
گر نیست شراب خوردن آئین شما		معشوقہ بجام خوردن آئین منست
(۱۶۹)	ایضاً	
در ہیچ سرے نیست کہ اسرارے نیست		دل را خبر از اندک و بسیارے نیست
ہر طائفہ از روندہ راہے در پیش		الا رہ عشق را کہ سالارے نیست
(۱۷۰)	ایضاً	
گل گفت بہ از لقاے من روئے نیست		چندیں ستم گلاب گر باوے چیست
بلبل بزبان حال با او مے گفت		یک روز کہ خندید کہ سالے نگریست
(۱۷۱)	ایضاً	
بدنامی من ز عرش و کرسی بگذشت		ویں عمر عزیز نیز از سی بگذشت
فی الجملہ خوشی نیست اگر دست دہد		صد کاسہ بپایہ کہ عروسی بگذشت
(۱۷۲)	ایضاً	
ساقی دل من ز مردہ فرسودہ تر است		گو زیر زمین ز من دل آسودہ تر است
ہر چند بخون دیدہ دامن شویم		دامان ترم ز دیدہ آلودہ تر است
(۱۷۳)	ایضاً	
ساقی حذر از غم توام آہ کہ نیست		صبرم ز رخت حق ست آگاہ کہ نیست
مقصود منی و جز تو کس در دل من		واللہ کہ نیست ثم باللہ کہ نیست
(۱۷۴)	ایضاً	
ساقی دل من ز دست اگر خواہد رفت		بحر است کجا ز خود بدر خواہد رفت

صوفی که چو ظرف تنگ از خویش پرست		یک جرعه اگر دهی بسر خواهد رفت
(۱۷۵)	رباعی	
ساقی گل و سبزه بس طربناک شده است		دریاب که هفتهٔ دگر خاک شده است
مے نوش و گلے بچین که تا در نگرے	چوں	گل خاک شده است و سبزه خاشاک شده است
(۱۷۶)	ایضاً	
ساقی مے کهنه یار دیرینِ من است		بے دختر رز عیش نه آئین من است
گویند که باده خوار را دینے نیست		من باده خورم که باده خود دین من است
(۱۷۷)	ایضاً	
ساقی که هلاکم ز غمِ هجرانت		هر جا که روی دست من و دامانت
رفتے و هزار دل هلاک از غم تست		باز آے که صد هزار جاں قربانت
(۱۷۸)	ایضاً	
در عالم بیوفا که منزل گهِ ماست		بسیار بجستم بقیاسی که مراست
چوں روے تو ماه نیست بر دوش گفتم		چوں قد تو سرو نیست میگویم راست
(۱۷۹)	ایضاً	
آں باده که قابل صورهاست بذات		گاہے حیواں می شود و گاه نبات
تا ظن نبری که هست گردد هیهات		موصوف بذات ست اگر نیست صفات
(۱۸۰)	ایضاً	
عمریست که مداحی مے وردِ من است		اسباب مے است هرچه در گردِ من است
زاهد اگر استاد تو عقل است اینجا		خوش باش که استاد تو شاگردِ من است
(۱۸۱)	ایضاً	
در صومعه و مدرسه و دیر و کنشت		ترسندهٔ دوزخ اند و جویاے بهشت
آں کس که ز اسرار خدا باخبر است		زیں تخم در اندرونِ دل هیچ نکشت
(۱۸۲)	ایضاً	

امروز که آدینه مرا در نام است هر روز اگر یک قدح مے میخوردی	اگر تو	مے نوش کن از قدح چه جاے جام است امروز دو خور که سید الایام است
(۱۸۳)	رباعی	
ترکیبِ طبائع چو بکام تو دمے ست با اہل خرد نشیں که اصلِ من و تو		خوش باش اگرچه بر تو ہر دم ستمے است گردے و شرارے و نسیمے و نمے است
(۱۸۴)	ایضاً	خاک" آگ" ہوا" پانی"
یا مطرب و مے حور سرشتے گر ہست به زیں مطلب دوزخ فرسوده متاب		یا آبِ وان و لب کشتی گر ہست حقا که جز ایں نیست بہشتی گر ہست
(۱۸۵)	ایضاً	
دنیا دیدی و ہر چه دیدی ہیچ است سر تا سر آفاق دویدی ہیچ است		واں نیز که گفتی و شنیدی ہیچ است واں نیز که در خانه خزیدی ہیچ است
اے بیخبر شکل مجسم (۱۸۶)	ایضاً	وزیں طارم زبرجد رقم
ہیہات که ایں جسم مجسم ہیچ است دریاب که در کشاکش موت و حیات		وزیں دائره و سطح مجسم ہیچ است وابسته یکدمیم و آں ہم ہیچ است
خوش باش که در نشیمنِ (۱۸۷) کون و فساد	ایضاً	
در عالمِ خاک یا شدیم و رفت با چون و چرائے تو مرا کارے نیست		صد دشمن و دوست بر تراشیدم و رفت چندانکه بداشتی بپاشیدم و رفت
(۱۸۸)	ایضاً	
مے خور که بزیرِ گل بسے خواہی خفت زنہار بکس مگو تو ایں رازِ نہفت		بے مونس و بے حریف و بے ہمدم و جفت ہر لاله که پژمرده نخواہد بشگفت
(۱۸۹)	ایضاً	
مے میخورم و مخالفاں ز چپ و راست چوں دانستم که مے عدوے دین است		گویند مخور باده که دیں را عدواست والله بخورم خونِ عدو را که رواست

(۱۹۰) رباعی

دورانِ جہاں بے مے وساقی ہیچ است — بے زمزمۂ نائے عراقی ہیچ است
ہر چند در احوال جہاں مے نگرم — حاصل ہمہ عشرت است و باقی ہیچ است

(۱۹۱) ایضاً

ابر آمد و باز بر سر سبزہ گریست — بے بادۂ ارغواں نمی باید زیست
امروز کہ ایں سبزہ تماشا گہ ماست — تا سبزۂ خاک ما تماشا گہ کیست

(۱۹۲) ایضاً

دریاب کہ از روح جدا خواہی رفت — در پردۂ اسرار خدا خواہی رفت
مے خور کہ ندانی ز کجا آمدۂ — خوش زی چہ ندانی کہ کجا خواہی رفت

(۱۹۳) ایضاً

بر چہرۂ گل شبنمِ نوروز خوش است — در صحنِ چمن روئے دل افروز خوش است
از دے کہ گذشت ہر چہ گوئی خوش نیست — خوش باش و ز دی مگو کہ امروز خوش است

(۱۹۴) ایضاً

یزداں چو گِل وجودِ ما را آراست — دانست ز فعلِ ما چہ بر خواہد خاست
بے حکمش نیست ہر گناہے کہ مراست — پس سوختنِ قیامت از بہر چہ خواست

(۱۹۵) ایضاً

بر لوح نشان بودنی ہا بوداست — پیوستہ قلم ز نیک و بد آسوداست
اندر تقدیر انچہ بایست بداد — غم خوردن و کوشیدن ما بیہوداست

(۱۹۶) ایضاً

ترس اجل و بیم فنا ہستی تست — ورنہ ز فنا شاخ بقا خواہد رست
من از دم عیسوی شدم زندہ بجاں — مرگ آمد و از وجود ما دست بشست

(۱۹۷) ایضاً

با ہر بد و نیک راز نتوانم گفت — کوتہ سخنم دراز نتوانم گفت

حالے دارم کہ شرح نتوانم داد
رازے دارم کہ باز نتوانم گفت

(۱۹۸) رباعی

با بادہ نشیں کہ ملک محمود این است
از آمدہ و رفتہ دگر یاد مکن
از چنگ شنو کہ لحن داؤد این است
حالے خوش باش زانکہ مقصود این است

(۱۹۹) ایضاً

گردوں کمرے ز عمر فرسودۂ ماست
دوزخ شررے ز رنج بیہودۂ ماست
جیحوں اثرے ز چشم پالودۂ ماست
فردوس دمے ز وقت آسودۂ ماست

(۲۰۰) ایضاً

در خواب بدم مرا خردمندے گفت
کاے چہ کنی کہ با اجل باشد جفت
کز خواب کسے را گل شادی نشگفت
برخیز کہ زیر خاک می باید خفت

(۲۰۱) ایضاً

چوں چرخ بکام یک خردمند نگشت
چوں باید مرد آرزو با ہمہ ہیچ
خواہی تو فلک ہفت شمر خواہی ہشت
چہ مور خورد بگور چہ گرگ بدشت

(۲۰۲) ایضاً

شادی مطلب کہ حاصل عمر دمے است
احوال جہان و اصل این عمر کہ ہست
ہر ذرہ ز خاک کیقبادے وجمے است
خوابے و خیالے و فریبے و دمے است

(۲۰۳) ایضاً

این کہنہ رباط را کہ عالم نام است
بزمی است کہ واماندۂ صد جمشید است
آرام گہ ابلق صبح و شام است
قصریست کہ تکیہ گاہ صد بہرام است

(۲۰۴) ایضاً

بلبل چو بباغ نالہ بر دست گرفت
زاں پیش کہ مردمان مرا از سر جہل
می باید ہمچو لالہ بر دست گرفت
گویند فلاں پیالہ بر دست گرفت

۲۰۵ ایضاً

یارب تو کریمی و کریمی کرم است		عاصی ز چه رو برون ز باغ ارم است
با طاعتم ار ببخشی آں نیست کرم		با معصیتم اگر ببخشی کرم است
(۲۰۶)	رباعی	
اکنوں که گل سعادتت پربار است		دست تو ز جام می چرا بیکار است
می خور که زمانه دشمن غدار است		دریافتن روز چنیں دشوار است
(۲۰۷)	ایضاً	
مهتاب بنور دامن شب بشگافت		می خور که دمے خوشتر ازاں نتواں یافت
خوش باش و میندیش که مهتاب بسے		اندر سر خاک یک بیک خواہد یافت
(۲۰۸)	ایضاً	
پیش از من و تو مرد بسے زن بودست		کافاق ز جمله شاں مزین بودست
زودا که تن تو خاک گردد زیرا		خاک تو دگر ہزارہ تن بودست
(۲۰۹)	ایضاً	
از باد صبا دلم چو بوے تو گرفت		ما را بگذاشت جستجوے تو گرفت
اکنوں ز منش ہیچ نمے آید یاد		بوے تو گرفته بود خوے تو گرفت
(۲۱۰)	ایضاً	
آں قصر که بهرام درو جام گرفت		آہو بچه کرد و شیر آرام گرفت
بهرام که گور می گرفتے همه عمر		بنگر که چگونه گور بهرام گرفت
(۲۱۱)	ایضاً	
با حکم خدا بجز رضا در نگرفت		با خلق بجز روے و ریا در نگرفت
ہر حیله که در تصور عقل آید		کردیم ولیک با قضا در نگرفت
(۲۱۲)	ایضاً	
کم گوے که فضل حق بآسانی نیست		از توبه مگوے کانچه میدانی نیست
چندیں پسر شکر لب و شیریں گو		چوں توبه تواں کرد مسلمانی نیست

(۲۱۳)	رباعی	
سحر از رخ خود زد ابر نوروز بشست با سبز خطے بہ سبزہ زارے مے خور		برخیز و بہ جام بادہ کن عہد درست بر یاد کسے کہ سبزہ از خاکش رست
(۲۱۴)	ایضاً	
تا چند زنم بروے دریا خشت امشب من و سیمبر جوانان گنشت		نومید نیم چو بت پرستان ز کنشت میخواہم و معشوق چہ دوزخ چہ بہشت
خیام اگر گفت دوزخی خواہد بود (۲۱۵)	ایضاً	کہ رفت بہ دوزخ و کہ آمد ز بہشت
ہر کو رقمے ز عقل در دل بنگاشت یا در طلب رضاے یزداں کوشید		یک روز ز عمر خویش ضائع نگذاشت یا راحت جاں گزید ساغر برداشت
(۲۱۶)	ایضاً	
اے دل بر آں دل کہ در و سوزے نیست روزے کہ تو بے عشق بسر خواہی برد		سودا زدۂ مہر دل افروزے نیست ضائع تر ازاں روز ترا روزے نیست
(۲۱۷)	ایضاً	
من بندۂ عاصیم رضاے تو کجاست ما را تو بہشت اگر بہ طاعت بخشی		تاریک دلم نور صفاے تو کجاست ایں مزد بود لطف و عطاے تو کجاست
(۲۱۸)	ایضاً	
تا کے ز چراغ مسجد و دود کنشت رو بر سر لوح بیں کہ استاد قضا		تا کے ز زیان دوزخ و سود بہشت اندر ازل انچہ بودنی بود نوشت
(۲۱۹)	ایضاً	
ہر دل کہ دروں مایۂ تجرید کم است جز خاطر فارغ کہ نشاطے دارد		بیچارہ ہمہ عمر ندیم ندم است باقی ہمہ عمر بر چہ ہست اسباب غم است
(۲۲۰)	ایضاً	
در مجلس دہر ساز مستی پست است		نہ چنگ و نہ نالۂ و نہ دلم در دست است

راندن همه ترک مے پرستی کردند — جز محتسب شهر که دائم مست است

(۲۲۱) **رباعی**

از مار مقیے بسعی ساقی مانده است — در صحبت عمر بیوفاقی مانده است
از باده دوشش یک منے بیش نماند — از عمر ندانم که چه باقی مانده است

(۲۲۲) **ایضاً**

نفست بسگ خانه همی ماند راست — جز بانگ میان تهی زو هیچ نخاست
روبه صفت است خواب خرگوش دهر — آشوب پلنگ دارد و گرگ دغاست

(۲۲۳) **ایضاً**

پرخون ز فراقت جگری نیست که نیست — شیدای تو صاحب نظری نیست که نیست
باآنکه نداری سر سودائے کسے — سودای تو در هیچ سری نیست که نیست

(۲۲۴) **ایضاً**

از آتش این طائفه جز دودے نیست — وز هیچ کسم امید بهبودے نیست
دستے که ز دست چرخ بر سر دارم — در دامن هر که میزنم سودے نیست

(۲۲۵) **ایضاً**

بیگانه اگر وفا کند خویش من است — ور خویش جفا کند بداندیش من است
گر زهر موافقت کند تریاق است — ور نوش مخالفت کند نیش من است

(۲۲۶) **ایضاً**

تا بتوانی غم جهان هیچ مسنج — بر دل منه از آمده و ناآمده رنج
خوش میخور و مے بخش درین دار سپنج — با خود نبری گرچه بسے داری گنج

(۲۲۷) **ایضاً**

بنگر ز جهان چه طرف بربستم هیچ — وز حاصل عمر چیست در دستم هیچ
شمع طربم ولے چو بنشستم هیچ — من جام جمم ولے چو بشکستم هیچ

(۲۲۸) **ایضاً**

گو مطرب و مے تا بدہم داد صبوح
خوش وقت دلی کہ مے کند یاد صبوح
مارا بجہاں سہ چیز می باید خوش
سرمستی و عاشقی و شعر یاد صبوح

رباعی (۲۲۸)

اے عارض تو نہادہ بر نسرین طرح
روے تو فگندہ بر بتان چین طرح
ے غمزۂ تو دادہ شہ بابل را
اسپ و رخ و فیل و بیذق و فرزین طرح

ایضاً (۲۲۹)

چوں عمر ہمی رود

چوں می گذرد عمر چہ شیریں و چہ تلخ
پیمانہ چو پر شود چہ بغداد و چہ بلخ
مے نوش کہ بعد از من و تو ماہ بسے
از سلخ بغرہ آید و غرہ بسلخ

ایضاً (۲۳۰)

قدر گل و مل بادہ پرستاں دانند
نے تنگدلان و تنگدستاں دانند
از بیخبرے بے خرداں معذوراند
ذوقیست دریں بادہ کہ مستاں دانند

ایضاً (۲۳۱)

زآوردن من نبود گردوں را سود
وز بردن من جاہ و جلالش نفزود
وز ہیچ کسے نیز دو گوشم نشنود
کاوردن و بردن من از بہر چہ بود

ایضاً (۲۳۲)

بوے خوش گل بزخم خارے ارزد
گر بادہ خوری ہم بخمارے ارزد
یارے کہ از و ہزار جاں تازہ شود
انصاف بدہ کہ انتظارے ارزد

ایضاً (۲۳۳)

آنکس کہ زمین و چرخ و افلاک نہاد
بس داغ کہ او بر دل غمناک نہاد
بسیار لب چو لعل و زلفیں چو مشک
در طبل زمین و حقہ خاک نہاد

ایضاً (۲۳۴)

خورشید کمند صبح بر بام افگند
کیخسرو روز بادہ در جام افگند
مے خور کہ منادی سحرگہ خیزاں
آوازہ اشربوا در ایام افگند

(۲۳۵)	رباعی	ز دفتر و منبر
دست چو منے که جام و ساغر گیرد توزاہد خشکی و منم فاسق تر		حیف است که آں ز بادہ کمتر گیرد آتش نشنیده ام که در تر گیرد
(۲۳۶)	ایضاً	
زاں پیش که نامِ تو ز عالم برود بکشائے سرِ زلف بتے بند ز بند		مے خور که چو مے رسد بدل غم برود زاں پیش که بندِ بندت ازهم برود
(۲۳۷)	ایضاً	
در ملک تو از طاعت من ہیچ فزود بگذار و مگیر زانکه معلومم شد		وز معصیتے که رفت نقصانے بود گیرندهٔ دیری و گذارندهٔ زود
(۲۳۸)	ایضاً	
چوں رزق تو آنچه عدل قسمت فرمود آسودہ ز ہر چه ہست می باید شد	شوذر	یک ذرہ نه کم شد و نخواہد افزود آزادہ ز ہر چه نیست می باید بود
(۲۳۹)	ایضاً	
جانم بفدائے آنکه او اہل بود خواہی که بدانی بیقیں دوزخ را		سر در قدمش اگر نہم سہل بود دوزخ بجہاں صحبتِ نا اہل بود
(۲۴۰)	قطعه	
آناں که کہن شدند و آناں که نو اند ایں سفله جہاں بکس نماند جاوید	بغداد	ہر یک بمرادِ خویش یک یک بدوند رفتند و روند و دیگر آیند و روند
(۲۴۱)	رباعی	
مے گرچه حرام ست ولے تا که خورد		وانگاه چه مقدار و دگر با که خورد

[illegible]

انجگاه که این چهار شرط آمد جمع	گر	پس مے نخورد مردم دانا که خورد
هرگاه که این سه شرط (۲۴۲) شد راست بگو	رباعی	
آنها که فلک دیده و دہر آرایند در دامنِ آسماں و در زیرِ زمیں	ریزه	آیند و روند و باز در دہر آیند خلقے ست که باخدائے دہر آسایند
(۲۴۳)	ایضاً	که تا خدا نیر و زایند
این قافلہ عمر عجب می گذرد ساقی غمِ فردائے قیامت چہ خوری		دریاب دمیکه باطرب می گذرد پیش آر پیالہ که شب می گذرد
(۲۴۴)	ایضاً	
آنها که در آمدند و در جوش شدند خوردند پیالہ و مدہوش شدند		آشفتۂ ناز و طرب و نوش شدند وز خواب عدم جملہ ہم آغوش شدند
(۲۴۵)	ایضاً	
بر چشمِ تو عالم ارچہ می آرایند بربائے نصیب خویش کت بربایند		مگرو تو بدانکه عاقلاں نگرایند بسیار چو تو شوند و بسیار آیند
(۲۴۶)	ایضاً	
پوشیدہ مرقع اند ایں خامے چند بگرفتہ ز طامات الف لامے چند		نارفتہ رہِ صدق و صفا گامے چند بدنام کنندۂ نکو نامے چند
(۲۴۷)	ایضاً	
آں کس که گنہ نزدِ او سہل بود علمِ ازلی علتِ عصیاں کردن	خواندن	ایں نکتہ بگو یدآں که او اہل بود نزدیک حکیم غایتِ جہل بود
(۲۴۸)	ایضاً	نہ دارند که چو آب شبہہ سہل بود
بر تر ہمہ دانائے فلک میداند گیرم که بزرق خلق را بفریبی		کو موے بموے رگ برگ میداند با او چہ کنی که یک بیک میداند
(۲۴۹)	ایضاً	

اندیشۂ و جہد ما کجا دارد سود		چوں کار نہ بر مرادِ ما خواہد بود
دیر آمدہ ایم و رفت میباید زود		پیوستہ نشستہ ایم در حیرت آنکہ
	رباعی	(۲۵۰)
ہرگز گرہِ بستۂ کس را نہ کشاد	عالی	ایں چرخ[1] جفا پیشہ دغائے بنیاد
داغے دگرش برسر آں داغ نہاد		ہر جا کہ دلے دید کہ داغے دارد
نیم	کاش نیم **ایضاً**	(۲۵۱)
آں بیم مرا خوشتر ازیں نیم آید		آں مرد نیم کز عدمم بیم آید
تسلیم کنم چو وقتِ تسلیم آید		جانیست بعاریت مرا دادہ خدا
	ایضاً	(۲۵۲)
واں را بدو حرف مختصر خواہم کرد		از واقعۂ ترا خبر خواہم کرد
با مہرِ تو سر زخاک بر خواہم کرد		با عشق تو در خاک فرو خواہم شد
	ایضاً	(۲۵۳)
جز جام لبالب و پیاپے نخورد		عاقل غم و اندیشۂ لاشے نخورد
خاکش بسر آنکہ غم خورد مے نخورد		غم در دل و بادہ در صراحی باشد
	ایضاً	(۲۵۴)
از نیک و بد زمانہ بگسل پیوند	دہ	کم کن طمع جہاں کہ باشی خرسند
ہم بگذرد و نماند ایں دورے چند		خوش باش چنانکہ ہست ایں دورِ فلک
	ایضاً	(۲۵۵)
در کارِ جہاں خموش میباید بود		در عالمِ[2] جاں بہوش میباید بود
بے چشم و زبان و گوش میباید بود		تا چشم و زبان و گوش بر جا باشد
	ایضاً	(۲۵۶)
عقل و خرد و ہوش بر آں بگمارند		ایں کوزہ[3] گراں کہ دست در گل دارند
خاک بدہان است چہ می پندارند		مشت و لگد و طپانچہ تا چند زنند

[1] دغائی بنیاد وہ کہ جسکی بنیاد دغا پر ہو یعنی آسمان کی بنیاد ہی دغا پر ہے اسکی حالت یہ کہ ایک داغ ابھی اچھا نہیں ہونے پاتا دوسرا داغ دیدیتا ہے ۱۲ [2] عالم جان سے مراد دنیا یعنی دنیا ایسی جگہ ہے کہ اسکے سمجھنے ذہن ملنے کا فائدہ ہو بیان گونگا بہرا بنکر رہنا چاہیئے ۱۲ [3] یہ کوزہ گر جو کوزہ بنانے کی مٹی کو برابر کوٹ پیٹ رہے ہیں معلوم کیا سمجھ رہے ہیں دراصل یہ مٹی بڑے بڑے اولوالعزم لوگوں کی خاک ہے ۱۲ عبد الباری آسی

(۲۵۷)	رباعی	
لب بر لب کوزہ، ہیچ دانی مقصود آخر چو وجود من نماند موجود		یعنی لبِ من نیز چو لبہاے تو بود لبہاے چنیں شود بفرمانِ ودود
(۲۵۸)	ایضاً	
شب نیست کہ عقل در تحیر نہ شود پُر مے نشود کاسہ سر از سودا		وز گریہ کنار من پُر از در نہ شود آں کاسہ کہ سرنگوں بود پُر نہ شود
(۲۵۹)	ایضاً	
آنہا کہ محیط فضل و آداب شدند رہ زیں شب تاریک نبردند بروں		در کشف علوم شمع اصحاب شدند گفتند فسانۂ و در خواب شدند
(۲۶۰)	ایضاً	
آنہا کہ اسیرِ عقل و تمیز شدند رو با خبراں تو آب انگور گزیں		در حسرتِ ہست و نیست ناچیز شدند کایں بے خبراں بغورہ مویز شدند
(۲۶۱)	ایضاً	
پیری سر ما بے صوابی دارد بام و درِ چار رکن دیوار وجود		گلنار رخم برنگِ آبی دارد ویراں شد و روے در خرابی دارد
(۲۶۲)	ایضاً	
آں عقل کہ در راہِ سعادت پوید دریاب تو ایں یکدمہ صحبت کہ نہ		روزے صد بار خویش را میگوید آں ترہ کہ بدروند و دیگر روید
(۲۶۳)	ایضاً	
تا بود دلم ز عشق محروم نشد اکنوں کہ ہمی بنگرم از روے خرد		کم بود ز اسرار کہ مفہوم نشد معلومم شد کہ ہیچ معلوم نشد
(۲۶۴)	ایضاً	
تا بردہ بصبح در طلب شامے چند		ننہادہ بروں ز خویشتن گامے چند

درکسوتِ خاص آمدۂ عامے چند		بدنام کنندۂ نکو نامے چند
(۲۶۵)	رباعی	
من بادۂ جام یک منی خواہم کرد اول سہ طلاق عقل و دیں خواہم گفت		خود را بدو جام مے غنی خواہم کرد پس دختر رز را بزنی خواہم کرد
(۲۶۶)	ایضاً	
تا چند اسیر رنگ و بو خواہی شد گر چشمۂ زہری و اگر آب حیات		چند از پے ہر زشت و نکو خواہی شد آخر بدلِ خاک فرو خواہی شد
(۲۶۷)	ایضاً	د صفات تو
آں کاسہ گرے کہ کاسۂ سرہا کرد برخوانِ وجود ما نگوں کاسہ نہاد		در کاسہ گری صنعت خود پیدا کرد واں کاسۂ سرنگوں ترا رسوا کرد
(۲۶۸)	ایضاً	
اجرام کہ ساکنان ایں ایوانند ہاں تا سر رشتۂ خرد گم نہ کنی	گم	اسباب تردد خردمندانند کانانکہ مدبرند سرگردانند
(۲۶۹)	ایضاً	
ہر صبح کہ روے لالہ شبنم گیرد زانصاف مرا ز غنچہ خوش می آید		بالاے بنفشہ در چمن خم گیرد گردامن خویشتن فراہم گیرد
(۲۷۰)	ایضاً	
وقتیست کہ از سبزہ جہاں آرایند عیسیٰ نفساں ز خاک بیروں آیند		موسیٰ صفتاں ز شاخ کف بنمایند در چشم سحاب دیدہا بکشایند
(۲۷۱)	ایضاً	د چشمہا
در دہر ہر آنکہ نیم نانے دارد نے خادم کس بود نہ مخدوم کسے		وز بہر نشست آشیانے دارد گو شاد بزی کہ خوش جہانے دارد
(۲۷۲)	ایضاً	

گردوں ز زمین ہیچ گلے بر نارد گر ابر چو آب خاک را بر دارد	کز	کس نشکند و باز بگل نسپارد تا حشر ہمہ خون عزیزاں بارد
(۲۷۳)	رباعی	
زاں سر بگلے کہ پیر دہقاں دارد از سر گل آرزو بدر کن کہ جہاں		پُر کن کہ دلم میل فراواں دارد در زیر گل آرزو فراواں دارد
(۲۷۴)	ایضاً	
روئے کہ جزائے ہر صفت خواہد بود در حسن صفت کوش کہ در روز جزا	نشر	قدر تو بقدر معرفت خواہد بود حشر تو بصورتِ صفت خواہد بود
(۲۷۵) بر سر تو شبخوں	ایضاً	
زاں پیش کہ غمہات شبیخوں آرند تو زر نہ اے غافل ناداں کہ ترا		فرمائے کہ تا بادۂ گلگوں آرند در خاک نہند و باز بیروں آرند
(۲۷۶)	ایضاً	
چوں مردہ شوم خاک مرا گم سازند پس خاک و گلم ببادہ آغشتہ کنند		احوالِ مرا عبرتِ مردم سازند وز کالبدم خشتِ سرِ خم سازند
(۲۷۷)	ایضاً	
قومے ز گزاف در غرور افتادند معلوم شود چو پردہا بردارند		قومے ز پے حور و قصور افتادند کز کوئے تو دور دور افتادند
(۲۷۸)	ایضاً	
توبہ نہ کند ہر کہ شباتش باشد اندر رمضاں اگر کسے توبہ کند		از بادہ کہ چوں آب حیاتش باشد بالائے نماز ہا نجاتش باشد
(۲۷۹)	ایضاً	
مے باید خورد و کام دل باید راند ہموارہ کتابِ صرف میباید خواند		در دل نتواں درخت اندوہ نشاند پیداست کہ چند در جہاں خواہی ماند

؎ یعنی دنیا میں کوئی پھول ایسا نہیں ہے جو کھلکر پھر خاک میں نہ ملجاتا ہو۔ اگر ابر اس آب سے خاک کو اٹھائے تو یقین ہے کہ حشر تک خون ہی خون برساتا ہے یعنی یہ خاک بے آب تمام عزیزان رفتہ کا خون ہے

؎ جزا ۔ بدلہ کہ ہر صفت کی جزا دیجاویگی یعنی جب حشر ہوگا تو تیری معرفت کی موافق تیرا حشر ہوگا لہذا بہتر یہ ہے کہ تو حسن صفت کی کوشش کر اس لئے کہ جزا میں تجھکو جزا دیجاویگی

؎ اس سے پہلے کہ تجھ پر موت کے آرے اور غم تیرے اوپر شبخون کریں شراب لا کیونکہ تجھکو نا معلوم ہے کہ پھر پیدا ہونا نہیں ہے۔ تو زر نہیں ہے کہ دفن کریں اور پھر نکال لیں ۔ عبدالباری آسی

(۲۸۰)	رباعی	
وقتے کہ طلوع صبح ازرق باشد	کہ بکف	باید بکف جام مروق باشد
گویند کہ حق تلخ بود در افواہ		باید کہ بدیں دلیل مے حق باشد
(۲۸۱)	ایضاً	
از بادۂ شب اگر خمارم نبود		مے خوردن روز اختیارم نبود
گفتی بکن اختیار مے خوردن روز	دژ	در خوردن روز بخت یارم نبود
کن (۲۸۲)	ایضاً	ن اختیارم
در دہر چو آوازۂ گل تازہ دہند		فرمائے بتا کہ مے باندازہ دہند
از دوزخ و از بہشت و از حور و قصور		فارغ بنشیں کہ آں بہ آوازہ دہند
(۲۸۳)	ایضاً	ن خود
گویند بہشت و حور عین خواہد بود		وانجا مے ناب و انگبیں خواہد بود
گر ما مے و معشوق پرستیم رواست		چوں عاقبت کار ہمیں خواہد بود
(۲۸۴)	ایضاً	
آں روز کہ توسن فلک زیں کردند		آرایش مشتری و پرویں کردند
ایں بود نصیب ما ز دیوان قضا		مارا چہ گنہ قسمت ما ایں کردند
نبید (۲۸۵)	ایضاً	ن نصیب
آنہا کہ کشندۂ شراب نابند		وانہا کہ بشب مدام در محرابند
بر خشک کسے نیست ہمہ در آبند		بیدار یکے است دیگراں در خوابند
(۲۸۶)	ایضاً	
مے خور کہ ہمن بسے سہا خواہد شد		خوش زی کہ سہی بسے سہا خواہد شد
بر طرف چمن ز زندگانی برخور		زیرا کہ چمن بسے چو ما خواہد شد
(۲۸۷)	ایضاً	
شب نیست کہ آہ من بجوزا نرسد		وز گریۂ من سیل بدریا نرسد

گفتی که تو باده خورم پس فردا — شاید که مرا عمر بفردا نه رسد

(۲۸۸) رباعی

یاراں چو باتفاق میعاد کنید — خود را بجمال یک دگر شاد کنید
ساقی چو مے مغانه در کف گیرد — بیچاره فلاں را بدعا یاد کنید

(۲۸۹) ایضاً

روزیست خوش و هوا نه گرم است نه سرد — ابر از رخ گلزار همی شوید گرد
بلبل بزبان حال خود با گل زرد — فریاد همی زند که مے باید خورد

(۲۹۰) ایضاً

عمرت تا کے بخود پرستی گذرد — یا در پے نیستی و هستی گذرد
مے خور که چنیں عمر که غم در پی اوست — آں به که بخواب یا بمستی گذرد

(۲۹۱) ایضاً

مے خور که تنت بخاک در ذره شود — خاکت پس ازاں پیاله و خمره شود
از دوزخ و از بهشت فارغ می باش — عاقل بچنیں عمر چرا غره شود

(۲۹۲) ایضاً

عشقے که مجازی بود آبش نبود — چوں آتش نیم مرده تابش نبود
عاشق باید که سال و ماه و شب و روز — آرام و قرار و خورد و خوابش نبود

(۲۹۳) ایضاً

ایزد به بهشت وعده با ما مے کرد — پس در دو جهاں حرام مے را کے کرد
شخصے زعمر ناقۂ حمزه پے کرد — پیغمبر ما حرام مے بر وے کرد

(۲۹۴) ایضاً

اکنوں که زخوشدلی بجز نام نماند — یک همدم پخته جز مے خام نماند
دست طرب از ساغر مے باز مگیر — امروز که در دست بجز جام نماند

(۲۹۵) ایضاً

گویند بہشت و حوض کوثر باشد	وانجا می ناب و شہد و شکر باشد
پرکن قدح بادہ و بر دستم نہ	نقدی ز ہزار نسیہ خوشتر باشد

رباعی (٢٩٦)

آں قوم کہ در مقام تمکیں رفتند	با آخر کار جملہ مسکیں رفتند
مسکیں مسکیں بمرگ ہم می گفتند	واں طائفہ کاندر رہ تحسیں رفتند

ایضاً (٢٩٧)

در راہ چناں رو کہ سلامت نکنند	با خلق چناں زی کہ قیامت نکنند
در مسجد اگر روی چناں رو کہ ترا	در پیش نخواہند و امامت نکنند

ایضاً (٢٩٨)

در راہ خرد بجز خرد را مپسند	چوں ہست رفیق نیک بد را مپسند
خواہی کہ ہمہ جہاں ترا بپسندد	می باش بخوشدلی و خود را مپسند

ایضاً (٢٩٩)

خواہی کہ ترا رتبت ابرار رسد	مپسند کہ کس را ز تو آزار رسد
از مرگ میندیش و غم رزق مخور	کیں ہر دو بوقت خویش ناچار رسد

ایضاً (٣٠٠)

در چرخ بانواع سخنہا گفتند	ایں بیخبراں گوہر دانش سفتند
واقف چو نگشتند بر اسرار فلک	اول زنخی زدند و آخر خفتند

عاجز آمدند ١٢

ایضاً (٣٠١)

ایں خلق ہمہ خراں بافسوند	پر مشغلہ و میاں تہی چوں کوسند
خواہی کہ کف پای ترا بوسہ زنند	خوش نام بزی کہ بندۂ ناموسند

ایضاً (٣٠٢)

می نوش کہ تا غم از نہادت ببرد	شغل دو جہاں جملہ زیادت ببرد
رو آتش تر گزیں مکن و آب رواں	پیش آنکہ شوی خاک و بادت ببرد

(۳۰۳) رباعی

مے خور کہ زتو قلت و کثرت ببرد
واندیشۂ ہفتاد و دو ملت ببرد
پرہیز مکن زکیمیائے کہ ازو
یک جرعۂ مے ہزار علت ببرد

(۳۰۴) ایضاً

چوں شاہد روح خانہ پرداز شود
ہر چیز باصل خویشتن باز شود
بیت
ایں ساز وجود و چار ابریشم طبع
از زخمۂ روزگار بے ساز شود

(۳۰۵) ایضاً

گویند ازاں کساں کہ باپرہیز اند
زانساں کہ بمیرند چناں برخیزند
ما با مے و معشوق ازانیم مدام
تا بو کہ بحشر ما چناں انگیزند

(۳۰۶) ایضاً

اے ہمنفساں مرا بمے قوت کنید
ویں چہرۂ کہربا چو یاقوت کنید
چوں فوت شوم ببادہ شوئید مرا
وز چوب رزم تختۂ تابوت کنید

(۳۰۷) ایضاً

اندیشۂ جرمم چو بخاطر گذرد
از آتش سینہ آبم از سر گذرد
لیکن شرطی است بندہ چوں تو کند
مخدوم بلطف از سر آں درگذرد

(۳۰۸) ایضاً

یک جام ہزار مرد با دیں ارزد
یک جرعۂ مے مملکت چیں ارزد
دردِ مے زمیں چیست زبادہ خوشتر
تلخے کہ ہزار جاں شیریں ارزد

(۳۰۹) ایضاً

چوں عشق ازل بود مرا انشا کرد
برمن زنخست درس عشق املا کرد
وانگاہ قراضۂ زر قلب مرا
مفتاح خزائن در معنے کرد

(۳۱۰) ایضاً

در میکدہ جز بے وضو نتواں کرد
واں نام کہ زشت شد نکو نتواں کرد

می ده که کنون پردهٔ مستوری ما	بدرید چنین شد که رفو نتوان کرد
(۳۱۱)	رباعی
آنها که اساس کار بر زرق نهند	آیند و میان جان و تن فرق نهند
بر فرق نهم سبوی می من پس ازین	گر همچو خروس اره بر فرق نهند
(۳۱۲)	ایضاً — خیام شراب
عید آمد و کارها نکو خواهد کرد	ساقی می ناب در سبو خواهد کرد
افسار نماز و پوزبند روزه	عید از سر این خران فرو خواهد کرد
(۳۱۳)	ایضاً
مگذار که غصه در حصارت گیرد	و اندوه محال روزگارت گیرد
می خور بکنار سبزه و آب روان	زان پیش که خاک در کنارت گیرد
مگذار می و کنار آب (۳۱۴) لب کشت	ایضاً
گویند بحشر گفتگو خواهد بود	وان یار عزیز تندخو خواهد بود
از خیر محض جز نکوئی ناید	خوش باش که عاقبت نکو خواهد بود
(۳۱۵)	ایضاً
خوش باش که ماه عید نو خواهد شد	بیکاری ما بکار او خواهد شد
ای ساقی اگر باده دهی ورنه دهی	میدان که سر جمله فرو خواهد شد
(۳۱۶)	ایضاً
در وقت اجل چو کارم آماده کنند	در بستر خاکم از رخ ساده کنند
در خاک لحد چو خشت خواهند نهاد	زنهار که آب و گلش از باده کنند (یعنی یقیناً)
(۳۱۷)	ایضاً
گر یک نفست ز زندگانی گذرد	مگذار که جز بشادمانی گذرد
زنهار که سرمایهٔ این ملک جهان	عمر است چنان کش گذرانی گذرد
(۳۱۸)	ایضاً

دادم بامید روزگارے برباد
زاں می ترسم کہ روزگارم ندہد
نابودہ زروزگار خود روزے شاد
چندانکہ زروزگار بستانم داد

(۳۱۹) رباعی

یک روز فلک کار مرا ساز نہ کرد
یک دم نفسے از سر شادی نزدم
ہرگز سحرے من ومے خوش آواز نہ کرد
کاں روز کہ صد در غمم باز نہ کرد

(۳۲۰) ایضاً

مے باید بود و مردمے باید بود
دایم سبقے زعشق مے باید خواند
سرتا بقدم بدردمے باید بود
در کوچۂ دوست گردمے باید بود

(۳۲۱) ایضاً

مسکیں تن من کہ در غریبی فرسود
عمرم بگذشت و یکزماں شاد نبود
آوارہ زخانماں نے دارد سود
تا عاقبتم اجل کجا خواہد بود

(۳۲۲) ایضاً

آورد باضطرابم اول بوجود
رفتیم باکراہ و ندانیم چہ بود
جز حیرتم از حیات چیزے نفزود
ایضاً
زیں آمدن و بودن و رفتن مقصود

(۳۲۳) ایضاً

آنہا کہ بفکر در معنی سفتند
سر رشتۂ اسرار ندانست کسے
در ذات خداوند سخنہا گفتند
اول زنخے زدند و آخر خفتند

(۳۲۴) ایضاً

آنہا کہ خلاصۂ جہاں ایشانند
در معرفت ذات تو مانند فلک
بر اوج فلک براق ہمت رانند
سرگشتہ و سرنگوں و سرگردانند

(۳۲۵) ایضاً

انرمے طربے نشاط و مردی خیزد
رو بادہ بخور کہ ہرچہ خواہی ماند
در جمع کتب خشکی و سردی خیزد
کز خوردن سبزہ روے زردی خیزد

ن: گر بادہ خوری
ن: وز طبع

سلہ میرا دل میں جب پیدا کیا گیا تو بغیر اضطراری پیدا کیا گیا۔ اور مضطر پیدا ہو کر میری زندگی کا مجھ کو یہ نتیجہ ملا کہ میری حیرانی بڑھ گئی اور جب تک میں زندہ رہا عالم حیرت میں رہا آخر جب مجھے یہاں سے [illegible]

[illegible]

(۳۲۶)	رباعی	
بیمارم و بُت در امتحانم دارد	تب	تا خوردن مے قصد بجانم دارد
وین طرفہ نگر کہ ہرچہ در بیماری		جز بادہ خورم ہمہ زیانم دارد
(۳۲۷)	ایضاً	
بر روئے نکوے و لب جوے و گل ورد		تا بتوانم عیش و طرب خواہم کرد
تا بودہ ام و باشم و خواہم بودن		مے خوردہ ام و مے خورم و خواہم خورد
(۳۲۸)	ایضاً	اے در ہر سہ زمانہ ماضی و حال و استقبال ۱۲
خوش باش کہ عالم گذراں خواہد بود		بر چرخ قران اختراں خواہد بود
خشتے کہ ز قالب تو خواہند زدن		بنیاد سرائے دیگراں خواہد بود
(۳۲۹)	ایضاً	
ماہِ رمضاں چنانکہ امسال آمد		بر پائے خرد بند گراں حال آمد
اے بار خدائے خلق را غافل ساز		چنداں کہ گماں کنند شوال آمد
(۳۳۰)	ایضاً	تا پندارد کہ ماہ
افسوس کہ نامۂ جوانی طے شد		وین تازہ بہار ارغوانی وے شد
واں مُرغِ طرب کہ نام او بود شباب		ہیہات ندانم کہ کے آمد کے شد
(۳۳۱)	ایضاً	
مے خوارہ اگر غنی بود عور شود	بود	وز عربدہ اش جہاں پُر از شور شود
در حقۂ لعل از آں زمرد ریزم		تا دیدہ افعی غمم کور شود
(۳۳۲)	ایضاً	
ہر لذت و راحتے کہ خلاق نہاد		از بہر مجرداں آفاق نہاد
ہر کس کہ ز طاق منقلب گشت بہ جُفت		آسائش خود بر دو بر طاق نہاد
(۳۳۳)	ایضاً	
فردا الم فراق طے خواہد شد		با طالع سعد قصد مے خواہد شد

معشوقه موافق است و ایام بکام
اکنون نه کنم نشاط کے خواهد شد

رباعی (٣٣٤)

موجود حقیقی بجز انسان نبود
بر فهم کسے این سخن آسان نبود
یک جرعه ازین شراب بے غش مے کش
تا خلق خدا پیش تو یکسان نبود

ماسوائے انسان

ایضاً (٣٣٥)

چون نیست درین زمانه سودے ز خرد
جز بے خرد از زمانه برمے نخورد
پیش آر از آنکه او خرد را ببرد
تا بو که زمانه سوے ما بر نگرد

ایضاً (٣٣٦)

پیوسته خرابات ز رندان خوش باد
در دامن زهد زاهدان آتش باد
آن دلق بصد پاره و آن صوف کبود
افگنده بزیر پاے دردے کش باد

ایضاً (٣٣٧)

در دهر کسے بگلعذارے نه رسید
تا بر دلش از زمانه خارے نه رسید
در شانه نگر که تا بصد شاخ نه شد
دستش بسر زلف نگارے نه رسید

ایضاً (٣٣٨)

در سر هوس بتان چون حورم باد
بر دست همیشه آب انگورم باد
گویند مرا که ایزدت توبه دهاد
او خود بدهد من نه کنم دورم باد

ایضاً (٣٣٩)

از آب عدم تخم مرا کاشته اند
از آتش غم روح من افراشته اند
سرگشته چو باد می دوم گرد جهان
تا خاک من از چه جاے برداشته اند

ایضاً (٣٤٠)

قومے که بخواب مرگ سر باز نهند
تا حشر ز قال و قیل خود باز رهند
تا کے گوئی خبر کسے باز نه داد
در بے خبری از چه خبر باز دهند

ایضاً (٣٤١)

توبه مکن از مے اگرت مے باشد
صد تائب باوغات در پے باشد
گل جامه دران و بلبلان نعره زنان
در وقت چنیں توبه روا کے باشد

رباعی (۳۴۲)

تا یار شراب جانفزا یم ندهد
صد بوسه فلک بر سر و پایم ندهد
گویند که توبه کن اگر وقت آید
چوں توبه کنم اگر خدایم ندهد

ایضاً (۳۴۳)

کس را پس پردهٔ قضا راه نشد
وز سر خدا هیچ کس آگاه نشد
هر کس ز سر قیاس چیزے گفتند
معلوم نگشت و قصه کوتاه نشد

ایضاً (۳۴۴)

یک نان بدو روز گر شود حاصل مرد
وز کوزهٔ اشکسته دم آبے سرد
مامور کس دگر چرا باید بود
یا خدمت چوں خودی چرا باید کرد

ایضاً (۳۴۵)

چنداں برو ایں ره که دوئی برخیزد
گر نیست دوئی ز رهروی برخیزد
تو او نشوی ولیک گر جهد کنی
جائے برسی کز تو توئی برخیزد

ایضاً (۳۴۶)

با مے بکنار جوے مے باید بود
از غصه کناره جوے مے باید بود
ایں زبدت عمر ما چو گل دو روز است
خنداں لب و تازه روے مے باید بود

ایضاً (۳۴۷)

طبعم همه با روے چو گل مے خندد
دستم همه با ساغر مل پیوندد
از هر جزوے نصیب خود بردارم
زاں پیش که جزوها بکل پیوندد

ایضاً (۳۴۸)

تا زهره و مه بر آسمان ندید
بهتر ز مے لعل کسے هیچ ندید
من در عجبم ز مے فروشاں کایناں
به زانکه فروشند چه خواهند خرید

رباعی (۳۴۹)

حیی که بقدر سر مو می سازد — پیوسته همه کار عدو می سازد
گویند ترا به گر مسلمان نبود — آں را تو ثنا گو که کدو می سازد

ایضاً (۳۵۰)

گویند که ماه رمضاں گشت پدید — من بعد بگرد باده نتواں گردید
در آخر شعباں بخورم چنداں مے — بخشم — کاندر رمضاں مست بیفتم تا عید

ایضاً (۳۵۱)

گر یار غیدترک طامات کنید — غمہاے مرا بے مکافات کنید
چوں درگذرم خاک مرا گل سازید — در رخنهٔ دیوار خرابات کنید

ایضاً (۳۵۲)

آنہا که جہاں زیر قدم فرسودند — واندر طلبش ہر دو جہاں پیمودند
آگاه نمی شوم که ایشاں ہرگز — زیں حال چنانکه ہست آگه بودند

ایضاً (۳۵۳)

تاخاک مرا بقالب آمیخته اند — بس فتنه که از خاک برانگیخته اند
من بہتر ازیں نمے توانم بودن — کز بوته مرا چنیں بروں ریخته اند

ایضاً (۳۵۴)

من مے خورم و ہر که چو من اہل بود — مے خوردن من بنزد او سہل بود
مے خوردن من حق ز ازل میدانست — بازل — گر مے نخورم علم خدا جہل بود

ایضاً (۳۵۵)

کس مشکل اسرار ازل را نه کشاد — کس یک قدم از نہاد بیروں ننہاد
من می نگرم ز مبتدی تا استاد — عجز است بدست ہر که از ماد ر زاد

ایضاً (۳۵۶)

از دفتر عمر پاک می باید شد — در دست اجل ہلاک می باید شد

ای ساقی مہ لقا تو خوش خوش ما را		آبے در دہ کہ خاک می باید شد
(۳۵۷)	رباعی	
سودا زدہ را بادہ پرو بال بود		مے بر رخ خاتون خرد خال بود
ماہ رمضان بادہ نخوردیم وگذشت	برفت	بارے شب عید از مہ شوال بود
(۳۵۸)	ایضاً	
بدخواہ کساں ہیچ بمقصد نرسد		یک بر نکند تا بخودش صد نرسد
من نیک تو خواہم و تو خواہی بدِ من		تو نیک نہ بینی و بمن بد نرسد
(۳۵۹)	ایضاً	
سوئے تو دریں قوم چہ کردی کہ خرند	سبوی	دانش چہ بری کہ از تو دانش نخرند
سالے یکبار آب جویت نہ دہند		روزے صد بار آبرویت ببرند
(۳۶۰)	ایضاً	
خرم دل آں کسے کہ معروف نہ شد		در جبۂ و در اعۂ و در صوف نہ شد
سیمرغ صفت بعرش پروانے کرد		در کنج خرابۂ جہاں بوف نہ شد
(۳۶۱)	ایضاً	
افسوس کہ سرمایہ زکف بیروں شد		وز دستِ اجل بسے جگرہا خوں شد
کس نامد ازاں جہاں کہ پرسم ازوے		کاحوال مسافرانِ عالم چوں شد
(۳۶۲)	ایضاً	
فردا کہ نصیبۂ نیک بختاں باشد		قسمے بمنِ رند پریشاں بخشند
گر نیک آیم مرا از ایشاں شمرند		ور بد باشم مرا بدیشاں بخشند
(۳۶۳)	ایضاً	
آنہا کہ بکار عقل در می کوشند		افسوس کہ جملہ گاوِ نر می دوشند
آں بہ کہ لباس ابلہی در پوشند	تیرہ	کامروز بعقل تیرہ می نفروشند
(۳۶۴)	ایضاً	

ط نہ آئے وہ
شخص ہمیشہ خوش و خرم
رہے جو معروف نہیں ہوا
معروف کے دو معنی مراد
ہو سکتے ہیں یا یہ کہ وہ
مشہور نہیں ہوا یا یہ
سرخی
ورع میں یا یہ کہ معروف
بکہ نہیں بیٹھ گیا جیسا کہ وہ
ستئے و غیرہ میں ملفوف
نہیں ہوا بلکہ بغیر ایسی
حالت کے وہ عرش پر پرواز کرتا
بغیر نام مشہور کیے ہوئے
ریاضت کی اور سیمرغ کی
طرح بجائے کہ بوف یعنی اُلّو
بنکر کسی ویران مقام میں بیٹھا
" ط فردا سے مراد
روز قیامت ہے دوسرے
مصرع میں قسم کے معنی حصے
کے ہیں ۔ ۔ تی ہے

طبعم به نماز و روزه چون مایل شد
گفتم که مراد کلیم حاصل شد
افسوس که آن وضو بیادے بشکست
وان روزه به نیم جرعه مے باطل شد

رباعی (۳۶۵)

هر جرعه که ساقیش بخاک افشاند
در دیده گرم آتش غم بنشاند
سبحان الله تو باده می پنداری
آبے که ز صد درد دل بر هاند

ایضاً (۳۶۶)

چون دست بدامان هوس می نرسد
جامے بمراد دل بکس می نرسد
درده قدح درد که جام صافی
زین شیشه فیروزه بکس می نرسد

ایضاً (۳۶۷)

خطیکه ز روے یار برخاسته شد
تو ظن نبری که حسن او کاسته شد
در باغ رخش بهر تماشاگه جان
گل بود و به سبزه نیز آراسته شد

ایضاً (۳۶۸)

خون از دل افگار برون می آید
وز دیده خونبار برون می آید
گر خون بچکد از مژه ام نیست عجب
زیرا که گل از خار برون می آید

ایضاً (۳۶۹)

اندر ره عشق جمله صافان مردند
واندر طلبش جمله بزرگان خردند
امروز شبے روز ز فردا این ست
فردا طلبان در غم فردا مردند

ایضاً (۳۷۰)

بر من قلم قضا چو بے من رانند
پس نیک و بدش چرا ز من میدانند
دے بے من و امروز چو دے بے من و تو
فردا بچه حجتم بداور خوانند

ایضاً (۳۷۱)

دشمن که مرا همیشه بد می بیند
حقا که نه از روے خرد می بیند
در آئینه درون خود می نگرد
وان صورت مرده رنگ خود می بیند

(۳۷۲)	رباعی	
نے جامۂ عمر کہنہ نو خواہد شد مے خور بسبو و کوزہ اندوہ مخور		نے سیر جہاں بکام تو خواہد شد کیں کوزہ چو بشکند سبو خواہد شد
(۳۷۳)	ایضاً	
با مردم نیک و بد نمے باید بود مفتونِ معاش خود نمے باید بود	بادیہ	در بادیہ دیو و دد نمے باید بود مغرور بفضل خود نمے باید بود
(۳۷۴)	ایضاً	
زلفین تو با مشک ختن بازی کرد بالائے ترا بسرو نسبت کردم		بالعل لب تو روح دمسازی کرد زاں روز سہی سر سرافرازی کرد
(۳۷۵)	ایضاً	
زاں پیش کہ گوئے زمن آگندہ شود لے بادہ سر از گور صراحی بردار		واجزائے مرکبم پراگندہ شود باشد کہ دلِ مردۂ من زندہ شود
(۳۷۶)	ایضاً	
رفتیم ز زمانہ آشفتہ بماند افسوس کہ صد ہزار معنی دقیق		باآنکہ ز صد گہر یکے سفتہ بماند از بیخردی خلق ناگفتہ بماند
(۳۷۷)	ایضاً	
آنانکہ بکہنہ نزدمے موصوف اند گویند کہ شبلیؒ و جنیدیم ہمہ	دونو	دائم بکف آب و دوناں موقوف اند شبلیؒ نہ ولی در کرخیؒ معروف اند
(۳۷۸)	ایضاً	
گر بادہ بکوہ بر زنی رقص کند از بادہ مرا توبہ چہ می فرمائی		ناقص بود آنکہ بادہ را نقص کند روحیست کہ او تربیت شخص کند
(۳۷۹)	ایضاً	بادہ ۱۲ پرورش جسم ۱۲
یارانِ موافق ہمہ از دست شدند		در پائے اجل یگاں یگاں پست شدند

۳۷۲ نہ وہ جامۂ عمر جو پرانا ہو گیا نیا ہوگا اور نہ کبھی زمانہ تیرے حسب منشا گردش کریگا لہٰذا شراب پی اسکو غنیمت جان کیونکہ کوزۂ جسم جب ٹوٹ جائیگا تو پھر نہ بنیگا ۳۷۶ ہم چلے گئے اور زمانہ آشفتہ رہگیا اور جو کہ ہم نے سیکڑوں اسرار بیان کئے مگر افسوس کہ پھر بھی بہت سی وہ چیزیں جو بیان ہونے کے قابل تھیں بیان نہیں ہوئیں ۳۷۸ شراب پینے والے ... کہ اگر پیالہ ... تو وہ رقص کرنے لگے وہ شخص ناقص ہے جو شراب میں نقص نکالتا ہے تو مجھے شراب پینے کیا منع کرتا ہے شراب ایک روح ہے جو جسم کی تربیت کرتی ہے ۳۷۹ تمام دوست ... ہو گئے اور موت کے پنجے میں ... بیٹھ گئے ... دوست ... ہو گئے

بودند بیک شراب در مجلس عمر		دوری دو سہ پیشتر زما مست شدند
(۳۸۰)	رباعی	
می خواہم خورد تا کہ جانم باشد		گر سودِ جہاں جملہ زیانم باشد
اے جانِ جہان دریں جہاں خوش بزیم		من کے دانم کہ آں جہانم باشد
(۳۸۱)	ایضاً	
ساقی علمِ سیاہ شب صبح ربود		برخیز دمے مغانہ را دردہ زود
بکشاے زہم دو نرگس خواب آلود		برخیز کہ خفتنت بسے خواہد بود
(۳۸۲)	ایضاً	
سودائے ترا بہانہ بس باشد		مستانہ ترا ترانہ بس باشد
در کشتنِ ما چرا کشد چشم تو تیغ		مارا سرِ تازیانہ بس باشد
(۳۸۳)	ایضاً	
گویند کہ مرد را ہنر می باید		یا نسبت عالی پدر می باید
امروز چناں شدہ است در نوبتِ ما		کاینہا ہمہ ہیچ ہست زر می باید
(۳۸۴)	ایضاً	
خوش باش کہ عالم گذراں خواہد بود		روح از پےِ تن نعرہ زناں خواہد بود
ایں کاسۂ سرہا کہ تو بینی یک چند		زیر قدمِ کوزہ گراں خواہد بود
(۳۸۵)	ایضاً	
من دامنِ زہد و توبہ طے خواہم کرد		با موے سفید قصدِ مے خواہم کرد
پیمانۂ عمرِ من بہفتاد رسید		ایں دم نکنم نشاط کے خواہم کرد
(۳۸۶)	ایضاً	
ہم دست من تشنہ بجامے نرسید		ہم پاے تمنا بقاے نرسید
واں دل کہ بماندہ بود در ناکامی		ہم عاقبت الامر بکامے نرسید
(۳۸۷)	ایضاً	

غم خوردن بیهوده کجا دارد سود	خوش	کیں چرخ فلک بسے چو ما کشت درود
پر کن قدح مے بکفم بر نه زود		تا نوش کنم که بود نیها همه بود

رباعی (۳۸۸)

یک جرعه مے ملک جهاں می ارزد	خشت سر خم هزار جاں می ارزد
آں کهنه که لب بے ازو پاک کند	حقا که هزار طیلساں می ارزد

ایضاً (۳۸۹)

انگه که نهال عمر بر کنده شود	و اجزام ز یکدگر پراگنده شود
ور زانکه صراحی کنند از گل ما	حالے که پر از باده کنی زنده شود

ے یہاں صراحی از گل ساختہ ۱۲

ایضاً (۳۹۰)

آں قوم که سجاده پرستند خراند		زیرا که بزیر بار سالوس دراند
ویں از همه طرفه تر که در دیده زهد	پرده	اسلام فروشند و ز کافر بتراند

ایضاً (۳۹۱)

شاد تنها کن که ایں نه آں خواهد بود	خاک	جسمم همه در خاک نهاں خواهد بود
تو باده خور و غم جهاں هیچ مخور		خود غم خورد آنکه در جهاں خواهد بود

ایضاً (۳۹۲)

اسرار ازل باده پرستاں دانند	قدر مے و جام تنگدستاں دانند
گر چشم تو حال من بداند نه عجب	شک نیست که حال مست مستاں دانند

ایضاً (۳۹۳)

با سفلۂ تند خوے بے عقل و وقار	زنهار مخور باده که رنج آرد بار
بدمستی و شور و عربده در شب عیش	درد سر و عذرخواهیش روز شمار

ایضاً (۳۹۴)

چوں نیست ترا جز آنکه او داد قرار	چندیں ز پے مراد دل رنج مدار
هاں تا نه نهی بر دل خود چندیں بار	بگذاشتن و گذشتن است آخر کار

(۳۹۵)	رباعی	
یک جرعۂ مے از مملکتِ جم خوشتر آہ سحرے ز سینۂ خمارے	بہتر بہتر	بوے قدح از غذاے مریم خوشتر از نالۂ بوسعید و ادہم خوشتر
(۳۹۶)	ایضاً	
افلاک کہ جز غم نفزایند دگر نا آمدگاں اگر بدانند کہ ما		ننہند بجا تا نربایند دگر از دہر چہ می کشیم نایند دگر
(۳۹۷)	ایضاً	
تا چند ازیں حیلہ و زراقی عمر حتے کہ من از ستیزہ و دغدغہ اش		تا چند مرا درد دہد ساقی عمر چوں جرعہ بخاک ریزم ایں باقی عمر
(۳۹۸)	ایضاً	
از بودنی اے دوست چہ داری تیمار خرم بزی و جہاں بشادی گذراں		در فکرتِ بیہودہ دل و جاں افگار تدبیر نہ با تو کردہ اند آخر کار
ن توبزی (۳۹۹)	ایضاً	
از گردش روزگار بہرے برگیر از طاعت و معصیت خدا مستغنی است		بر تخت طرب نشیں بکف ساغر گیر بارے تو مراد خود ز عالم برگیر
(۴۰۰)	ایضاً	
دل تنگ شوی بہیچ کے بنگ بخور صوفی شدہ ایں نخوری آں بخوری		یا یک منکے بادۂ گلرنگ بخور در خورد تو سنگ است برو سنگ بخور
(۴۰۱)	ایضاً	
وقتِ سحر است خیز اے طرفہ پسر کیں یکدمہ عاریت دریں کنج فنا	بقا	پر بادۂ لعل کن بلوریں ساغر بسیار بجوئی و نیابی دیگر
(۴۰۲)	ایضاً	
آں لعل در آبگینۂ سادہ بیار		واں محرم و مونس ہر آزادہ بیار

چوں میدانی کہ مدتِ عالم خاک		بادلیست کہ زود بگذرد بادہ بیار
(۴۰۳)	رباعی	
بایار چو آرمیدہ باشی ہمہ عمر		لذاتِ جہاں چشیدہ باشی ہمہ عمر
ہم آخر عمر رحلتت باید کرد		خوابے باشد کہ دیدہ باشی ہمہ عمر
(۴۰۴)	ایضاً	
گر بُت رُخ تست بت پرستی خوشتر		در بادہ ز جام تست مستی خوشتر
در مستی عشق زاں سبب نیست شدم		کاں نیستی از ہزار ہستی خوشتر
(۴۰۵)	ایضاً	
اے چرخ فلک نہ عقل داری نہ ہنر		ہرگز نہ کنی بکار آزادہ نظر
نامرداں را دہی ہمہ گنج گہر		احسنت زہے چرخ مخنث پرور
(۴۰۶)	ایضاً	
بایار خوشم جام شراب دلی تر		وز دستِ غمم دیدہ پر آب ولی تر
چوں عالمِ دوں وفا نخواہد کردن		در عالمِ دوں مست و خراب ولی تر
(۴۰۷)	ایضاً	
در دائرہ سپہر ناپیدا غور		جامیست کہ جملہ را چشانند بدور
نوبت چو بدور تو رسد آہ مکن		مے نوش بخوشدلی کہ دور است نہ جور
(۴۰۸)	ایضاً	
چوں حاصل آدمی درینجائے دو در		جز درد دل و دادن جاں نیست دگر
خرم دل آنکہ شد بہ طفلی آزاد		واسودہ کسے کہ خود نزاد از مادر
(۴۰۹)	ایضاً	
مستی مکن و فریضۂ حق بگذار		واں لقمہ کہ داری زکساں باز مدار
در خون کسے مال کسے قصد مکن		در عہدۂ آنجہاں منم بادہ بیار
غیبت مکن و مجوے (۴۱۰) کس را آزار	ایضاً	

دی کوزه گری بدیدم اندر بازار	تازه	بر پارهٔ گِلی لگد همی زد بسیار
واں گِل بزبانِ حال با او میگفت		من همچو تو بوده ام مرا نیکو دار
(۴۱۱)	رباعی	
ایں اہلِ قبور خاک گشتند و غبار		هر ذره ز هر ذره گرفتند کنار
آه ایں چه شرابیست که تا روزِ شمار		بیخود شده و بیخبر اند از همه کار
(۴۱۲)	ایضاً	
از گردشِ ایں زمانهٔ دوں پرور		با صد غم و درد می برم عمر بسر
چوں غنچه بگلزارِ جہاں با دلِ تنگ		چوں لاله ز باغ دہر با خونِ جگر
(۴۱۳)	ایضاً	
کار همه عالم بمرادت شده گیر		ویں عمر برفته و اجل آمده گیر
گفتی که بکامِ خویش دستے بزنم		خود نتوانی وگر توانی زده گیر
(۴۱۴)	ایضاً	
اور اخواهی ز زن زنِ زند بُر		مردانه دَرِ آز خویش پیوند بُر
هر چیز که هست بند راهست ترا		با بند چگونه ره روی بند بُر
(۴۱۵)	ایضاً	
از چرخ بکام سر برافراشته گیر		وز عمر تمام بهره برداشته گیر
از گنج و گهر هر چه مرادِ دل تست		برداشته گیر و باز بگذاشته گیر
(۴۱۶)	ایضاً	
گر باده خوری تو با خردمنداں خور	لاله	یا با صنمے ساده رخی خنداں خور
بسیار مخور ورد مکن فاش مساز		کم کم خور و گه گاه خور و پنہاں خور
خوش باش درایں نشیمن (۴۱۷) کون و فساد	ایضاً	پس بر سرِ آن گنج جو بر صحرا برف
اے دل همه اسبابِ جہاں ساخته گیر		ویں خانه پُر از نعمت و آراسته گیر
در دنیٔ فانی که نه جائے من و تست		روزے دو سه بنشسته و برخاسته گیر

رباعی (۴۱۸)

جانا مے صاف وقت گل خوش میخور
بر یاد بتان نغز و دلکش میخور
مے خون رز است ورنہ ترا میگوید
خوں بر تو حلال کردہ ام خوش میخور

ایضاً (۴۱۹)

عمر تو چہ دو صد و چہ سی صد چہ ہزار
زیں کہنہ سرا بروں برندت ناچار
گر بادشہے وگر گدائے بازار
ایں ہر دو بیک نرخ بود آخر کار

ایضاً (۴۲۰)

اے دل ہمہ اسباب جہاں خواستہ گیر
باغ طربت بسبزہ آراستہ گیر
وانگاہ براں سبزہ شبے چوں شبنم
بنشستہ و بامداد برخاستہ گیر

ایضاً (۴۲۱)

اے دوست غمِ جہان بیہودہ مخور
بیہودہ غمِ جہان فرسودہ مخور
چوں بود گذشت و نیست نابود پدید
خوش باش و غم بودہ و نابودہ مخور

ایضاً (۴۲۲)

اے خواجہ فقیہ گر ترا ہست خبر
چندیں ز حدیث ہیچ بر اہل نظر
ایشاں ہمہ از صانع و صنعش گویند
تو از دم حیض و از نجاسات دگر

ایضاً (۴۲۳)

اے در طلب تو عالمے در شر و شور
در پیش تو درویش و توانگر ہمہ عور
اے با ہمہ در حدیث و گوش ہمہ کر
اے با ہمہ در حضور و چشم ہمہ کور

ایضاً (۴۲۴)

گر گوہر طاعت نہ سفتم ہرگز
ور گرد گنہ ز رخ نرفتم ہرگز
نومید نیم ز بارگاہِ کرمت
زیرا
دانی کہ یکے را دو نگفتم ہرگز

ایضاً (۴۲۵)

از جملہ رفتگان ایں راہِ دراز
باز آمدہ کو کہ بما گوید راز

زنہار دریں سراچہ از روے مجاز		چیزے نگزاری کہ نمی آئی باز
(۴۲۶)	رباعی	
رو برسر افلاک جہاں خاک انداز چہ جاے عبادتست چہ جاے نماز		می میخور و گرد خوبرویاں می تاز کز جملہ رفتگاں یکے نامد باز
(۴۲۷)	ایضاً	
ایں چرخ کہ با کسے نمی گوید راز می خور کہ بکس عمر دوبارہ ندہند		گشتہ بستم ہزار محمود و ایاز ہر کس کہ شد از جہاں نمی آید باز
(۴۲۸)	ایضاً	
با تو بخرابات اگر گویم راز اے اول و اے آخر خلقاں ہمہ تو		بہ زانکہ کنم بے تو بہ محراب نماز خواہی تو مرا بسوز و خواہی بنواز
(۴۲۹)	ایضاً	
در کتم عدم خفتہ بُدم گفتی خیز واکنوں کہ بفرمان توام حیرانم		دارد بجہان و در جہاں شور انگیز القصہ چناں دار کہ کج دار و مریز
(۴۳۰)	ایضاً	
بازی بودم پریدہ از عالم راز اینجا چو نیافتم کسے محرم راز		تا بو کہ برسم من از نشیبے بفراز زاں در کہ در آمدم بروں رفتم باز
(۴۳۱)	ایضاً	
اے دل چو حقیقتِ جہاں ہست مجاز تن را بقضا سپار و با درد بساز		چندیں چہ خوری تو غم ازیں رنج دراز کیں رفتہ قلم ز بہر تو ناید باز
(۴۳۲)	ایضاً	
وقت سحر است خیز اے مایۂ ناز کانہا کہ بجا نیند نپایند دراز		نرمک نرمک بادہ خور و چنگ نواز وانہا کہ شدند کس نمی آید باز
(۴۳۳)	ایضاً	

مائیم فتاده روز و شب در تگ و تاز
برخیزه نهاده روی در شیب و فراز
نه هیچ ره آورده بجز رنج دگر (آورد)
نه هیچ پس افگنده بجز راه دراز (آفگند)

رباعی (۴۳۴)

ای مرد هنرمند نگه بر تر خیز
وان کودک خاک بیز را گو بر خیز
وانگاه بگویش که بغفلت پی بر
مغز سر کیقباد و چشم پرویز

ایضاً (۴۳۵)

ما عاشق و آشفته و مستیم امروز
در کوی بتان باده پرستیم امروز
از هستی خویشتن بکلی رسته
پیوسته بجراب الستیم امروز

ایضاً (۴۳۶)

کردیم دگر شیوهٔ رندی آغاز
تکبیر همی زنیم بر پنج نماز
هر جا که پیاله ایست ما را بینی
گردن چو صراحی سوی او کرده دراز

ایضاً (۴۳۷)

بودی که نبودت بخور و خواب نیاز
کردند نیازمندت این چار انباز
هر یک بتو انچه داد بستاند باز
تا باز چنان شوی که بودی ز آغاز

ایضاً (۴۳۸)

معشوق که عمرش چو غمم باد دراز
امروز تلطفی بنو کرد آغاز (بتو)
بر چشم من انداخت دمی چشم برفت
یعنی که نکوئی کن و در آب انداز

ایضاً (۴۳۹)

از عمر تو چونکه می تراشد شب و روز
مگذار که بر تو خاک باشد شب و روز
روز و شب خویش را بشادی گذران
ای بسکه نباشی تو و باشد شب و روز

ایضاً (۴۴۰)

بر روی گل از ابر نقاب است هنوز
در طبع دلم میل شراب است هنوز
در خواب مرو چه وقت خواب است هنوز
جانا می خور که آفتاب است هنوز (جانے)

(۴۴۱)	رباعی
با مردم پاک اصل و عاقل آمیز گر زهر دهد ترا خردمند بنوش	وز نا اہلاں ہزار فرسنگ گریز ور نوش رسد ز دست نا اہل گریز
(۴۴۲)	ایضاً
یارب تو جمال آں مه مہر انگیز پس حکم ہمی کنی که در وے منگر	آراسته بسنبل عنبر بیز ایں حکم چناں بود که کج دار و مریز
(۴۴۳)	ایضاً
حکمے که ازو محال باشد پرہیز انگاه میان امر و نہیش عاجز	فرموده و امر کرد کز وے بگریز درمانده جہانیاں که کج دار و مریز
(۴۴۴)	ایضاً
از روے حقیقتے نه از روے مجاز بازیچه ہمی کنیم بر نطع وجود	ما لعبتگانیم و فلک لعبت باز رفتیم بصندوق عدم یک یک باز
(۴۴۵)	ایضاً
افسوس ازیں سگ بچه پرتگ و تاز از بسکه دلش باستخوان مائل بود	کو در رفتن باد بود و ہمراز شد عاقبتش نصیب دندان گراز
(۴۴۶)	ایضاً
رفتند و ز رفتگاں یکے ناید باز کارت ز نیاز می کشاید نه نماز	تا با تو بگوید از پس پرده راز بازیچه بود نماز بے صدق و نیاز
(۴۴۷)	ایضاً
لب بر لب کوزه بردم از غایت آز با من بزبان حال می گفت ایں راز	تا زو طلبم واسطه عمر دراز عمرے چو تو بوده ام دمے با من ساز
(۴۴۸)	ایضاً
اے برہمه سروران عالم فیروز	دانی که چه وقت می بود روح افروز

یکشنبه و دو شنبه و سه شنبه و چار		پنجشنبه و آدینه و شنبه شب و روز
(۴۴۹)	رباعی	
می پرسیدی که چیست این نقش مجاز نقشی ست پدید آمده از دریائی		گر بر گویم حقیقتش هست دراز وانگاه شده بقعر آن دریا باز
(۴۵۰)	ایضاً	
ای واقف اسرار ضمیر همه کس یارب تو مرا توبه ده و عذر پذیر		در حالت عجز دستگیر همه کس ای توبه ده و عذر پذیر همه کس
(۴۵۱)	ایضاً	
آغاز روان گشتن این زرین طاس دانسته نمی شود بمعیار عقول		وانجام خرابی چنین نیک اساس سنجیده نمی شود بمقیاس قیاس
(۴۵۲)	ایضاً	
از حادثهٔ زمان آینده مپرس این یکدمه نقد را غنیمت می دان		وز هر چه رسد چو نیست پاینده مپرس از رفته میندیش و ز آینده مپرس
(۴۵۳)	ایضاً	
ای چرخ خسیس خس دون پرور خس چرخا فلکا ترا همین عادت بس		هرگز نه روی تو بمراد دل کس ناکس تو کسی کنی و کس را ناکس
(۴۵۴) گنبد	ایضاً	د پنجه گرفته
مرغی دیدم نشسته بر بارهٔ طوس (نام شهر) با کله همی گفت که افسوس افسوس		در پیش نهاده کلهٔ کیکاوس کو بانگ جرسها و کجا نعرهٔ کوس
(۴۵۵) ز باده مستی	ایضاً	ز لاله
خیام اگر باده پرستی خوش باش چون عاقبت کار جهان نیستی است		با ساده رخی اگر نشستی خوش باش آن کار که نیستی چو هستی خوش باش
چون آخر کار نیست خواهد (۴۵۶) بودن	ایضاً	

ارے تو پوچھتا تھا
[illegible]
عادت ہے کہ تو نالائقوں کو
عیش دے اور لائقوں کو رنج
دیتا ہے
ایک مرغ نے شہر طوس کی ایک عمارت پر
ایک چڑیا کو بیٹھے ہوئے
دیکھا کہ وہ ایک کھوپڑی سے
کہہ رہی تھی کہ وہ جرس کی
آواز یا نقارہ کی گونج
اب کہاں چلی گئی

تا چند کنم عرضهٔ نادانی خویش زنار مغانه بر میان خواهم بست		بگرفت دل من از پریشانی خویش دانی ز چه از ننگ مسلمانی خویش
(۴۵۷)	رباعی	
جامیست که عقل آفرین میزندش این کوزه گر دهر چنین جام لطیف		صد بوسه ز مهر بر جبین می زندش می سازد و باز بر زمین می زندش
(۴۵۸)	ایضاً	
از نامدها زرد مکن چهرهٔ خویش بردار ز دنیای دنی بهرهٔ خویش		وز آمدها آب مکن زهرهٔ خویش زان پیش که دهر برکشد دشنهٔ خویش
(۴۵۹)	ایضاً	
با روی نکو شراب روشن درکش با ساده رخی نشین و بگذر از خویش		با دوست دل از جفای دشمن درکش پیراهن کبر و هستی از تن درکش
(۴۶۰)	ایضاً	
بگذار دلا وسوسهٔ عقل معاش در بزم قلندران معنی بنشین		از هستی خویشتن بر چون اوباش آزاده شو و شراب نوش و خوش باش
(۴۶۱)	ایضاً	
ای دل مطلب ز دیگران مرهم خویش تنها بنشین و خویشتن خور غم خویش		خوش باش بهر درد دل مرهم خویش ار همدمت آرزو کند همدم خویش
(۴۶۲)	ایضاً	
می گرچه حرام ست مدامش می نوش جامی زمی لعل گرت دست دهد		با نغمه و چنگ صبح و شامش می نوش یک قطره رها مکن تمامش می نوش
(۴۶۳)	ایضاً	؎ ہمچنین ست در نسخهٔ قدیم
سرمست ز میخانه گذر کردم دوش گفتم ز خدا شرم نداری ای پیر		پیری دیدم زمی سبوی بر دوش گفتا کرم از خداست می نوش خموش ز و باده بنوش

ایسا جام کہ عقل اُس کی تعریف کرتی ہے اور جس سے سو بوسے اُس کی پیشانی کے لیتی ہے معلوم نہیں کہ کوزہ گر دہر ایسے لطیف جام کو کیوں بناتا ہے اور کیوں توڑتا ہے۔ ؎ دشنہ باضم یعنی چھری خنجر چاقو وغیرہ۔ اے دل دوسری ذات کو اپنا ہمدرد مت سمجھ اپنے درد اور اپنے مرہم سے تو خود ہی خوش رہ۔ اکیلا بیٹھ اور اپنا غم کھا۔ اگر ہمدرد کی تمنا ہے تو خود کو اپنا ہمدرد سمجھ۔ عبدالباری آسی

(۴۶۴)	رباعی	
ایام شباب رفت و خیل و حشمش این قامت همچو تیر من گشته کمان		تلخ است مرا عیش ولے مے چشمش زه کرده ام از عصا و خوش مے کشمش
(۴۶۵)	ایضاً	
مے را که خضر خجسته دارد پاسش من قوت دل و قوت روحش خوانم		او آب حیاتست و منم الیاسش چون گفت خدا منافع للناسش
(۴۶۶)	ایضاً	
بگرفت مرا عشق بکاے خوش خوش القصه چنان سوخت دلم از غم او		گفتا چو من آمدم تو پا بیرون کش کاتش همه هیزم شد و هیزم آتش
(۴۶۷)	ایضاً	
اے چرخ مرا مکش به بدمستی خویش من خود ز غم خویش و تهیدستی خویش	مش	بشناس بلندی من و پستی خویش پیوسته ملول باشم از هستی خویش
(۴۶۸)	ایضاً	
غم چند خوری ز کار نا آمده پیش خوش باش و جهان تنگ مکن بر دل خویش		رنج است نصیب مردم دور اندیش کز خوردن غم قضا نگردد کم و بیش
(۴۶۹)	ایضاً	
پندی ز همت اگر بمن داری گوش عقبے همه روزه است و دنیا یک دم		از بهر خدا جامهٔ تزویر مپوش از بهر دمے ملک ابد را مفروش
(۴۷۰)	ایضاً	
یک یک هنرم ببین و ده ده بخش از باد و هوا آتش کین را مفروز		هر جرم که رفت حسبة لله بخش ما را بسر خاک رسول الله بخش
(۴۷۱)	ایضاً	ے محمد صلے اللہ علیہ وسلم
در کارگہے کوزہ گرے بودم دوش		دیدم دو ہزار کوزہ گویا و خموش

ہر یک بزبانِ حال با من گفتند		کو کوزہ گر و کوزہ خر و کوزہ فروش
ناگاہ یکے کوزہ برآورد (۴۷۲) خروش	رباعی	
تا دیگ بقائے من بود اندر جوش		در کاسۂ خوشدلی کنم دُردے نوش
اے کوزہ گر از گلم اگر کوزہ کنی		آں کوزہ بجز بے فروشاں مفروش
(۴۷۳)	ایضاً	
آں مے کہ حیات جاودانیست بنوش		سرمایۂ لذتِ جوانیست بنوش
سوزندہ چو آتش ست لیکن غم او		سازندہ چو آبِ زندگانیست بنوش
(۴۷۴)	ایضاً	
ہفتاد و دو ملت اند در دیں کم و بیش		از ملتہا عشق تو دارم در پیش
چہ کفر و چہ اسلام و چہ طاعت چہ گناہ		مقصود توئی بہانہ بردار از پیش
(۴۷۵)	ایضاً	
مے در قدح صاف کہ جانیست لطیف		در کالبدِ شیشہ روانیست لطیف
لائق نبود ہیچ گراں ہمدم من		جز ساغر و بادہ کاں گرانیست لطیف
(۴۷۶)	ایضاً	
ہاں صبح دمید و دامن شب شد چاک		برخیز و صبوح کن چرائی غمناک
مے نوش ہلا کہ صبح بسیار دمد		او روے بما کردہ و ما روے بخاک
دلا (۴۷۷)	ایضاً	
روئے کہ منزہ است از آلایش پاک		مہمان تو آمدہ ست در عالمِ خاک
مے دہ تو بہ بادۂ صبوحی ہمدوش		زاں پیش کہ گویدا نعم اللہ مساک
(۴۷۸)	ایضاً	
بس پیرہن عمر کہ ہر شب افلاک		بردوختہ و کرد دگر بارش چاک
ہر روز بسے زمانہ شاد و غمناک		از آب برآورد فرو برد بخاک
(۴۷۹)	ایضاً	

۷۵ و ۵
شراب نوش کر جو
حیات جاودانی بخشے
اور جسے سرمایۂ لذت
جوانی حاصل ہو جو
آگ کی طرح جلانے والی
ہو اور آب زندگانی کی
طرح سازگار ہو۔ ۷۶
آسمان ہر رات کو بہت سے
پیراہن عمر سیتا اور
چاک کر دیتا ہے
آسمان ہر روز بہت سے
خوش اور غمناک لوگوں
کو پانی سے نکالتا اور
خاک میں ملاتا ہے
عمر ایسا ہی تھی

گر صلح نیا یم ز فلک جنگ اینک
جامِ مے لعل ارغواں رنگ اینک
در نام نکو نبا شدم ننگ اینک
آنکس کہ نمی خورد سر و سنگ اینک

(٤٨٠) رباعی

اے چرخ فلک شناسی نہ نمک
از چرخ زنی دو شخص پوشیدہ شوند
پیوستہ مرا برہنہ سازی چو سمک
پس چرخ زنی باز تو اے چرخ فلک

(٤٨١) ایضاً

تا کے ز جفاہاے تو اے چرخ فلک
من سوختہ ام تمام و ہر لحظہ تو نیز
از بہر خدا جور کن آہستہ ترک
بر سوختہ مے پراگنی سودہ نمک

(٤٨٢) ایضاً — در نشوی

از آتشِ آخرت نمی داری باک
چوں بادِ اجل چراغ عمرت بکشد
در آب ندامت نشدی ہرگز پاک
ترسم کہ ترا ز ننگ نپذیرد خاک

(٤٨٣) ایضاً

گر گل نبود نصیب ما خار اینک
در خرقہ و خانقاہ و شیخی نبود
در نور نمی رسد بما نار اینک
ناقوسِ کلیسا و زنار اینک

(٤٨٤) ایضاً

خیام زمانہ از کسے دارد ننگ
مے خور تو در آبگینہ با نالۂ چنگ
کو در غم ایام نشیند دل تنگ
زاں پیش کہ آبگینہ آید بر سنگ

(٤٨٥) ایضاً

چند از غم و غصۂ جہاں قالاقال
از سبزہ چو شد روے زمیں میلا میل
بر خیز و بشادی گذراں حالا حال
در کش مے لعل از قدح مالا مال

(٤٨٦) ایضاً

بگذار دلا وسوسۂ فکرِ محال
آزاد شو و مجرد و بادہ پرست
در کش قدح بادہ و بگذر ز ملال
تا مرد شوی رسی بسر حدِ کمال

رباعی	(۴۸۷)
عارف نبود ہر کہ نداند این حال	این صورت کون جملہ نقش است و خیال
فارغ شو ازین نقش و خیالات محال	بنشین قدح بادہ بنوش و خوش باش
ایضاً	(۴۸۸)
وز اسپ غمش عنان کشیدن مشکل	چون باد بزلف او رسیدن مشکل
گر دیدۂ ماست دیدہ دیدن مشکل	گفتند بدیدہ روے او نتوان دید
ایضاً	(۴۸۹)
الاکرم و رحمت حق عزّ و جل	مے خور کہ نہ علم دست گیرد نہ عمل
از جملۂ انعام شمار سلے اجول	آن طائفہ کہ از خری مے نخورند
ایضاً	(۴۹۰)
از دست مدہ جام مے و دامن گل	با سرو قدے تازہ تر از خرمن گل
پیراہن عمر تو چو پیراہن گل	زان پیش کہ ناگہ شود از گرگ اجل
ایضاً	(۴۹۱)
بگذشت ز اندازۂ این علم و عمل	تا کے زاہد حدیث رانی ز ازل
ہر مشکل را شراب گرداند حل	مے خور کہ شراب ناب بے انیست بدل
ایضاً	(۴۹۲)
با نعرۂ عندلیب و صوت بلبل	مے برکف من نہ دبر آور غلغل
مے در سر شیشہ ہا نکردے قلقل	بے نغمہ اگر روا بُدے مے خوردن
ایضاً	(۴۹۳)
کردم ہمہ مشکلات گردون را حل	از جرم حضیض خاک تا اوج زحل
ہر بند گشادہ شد مگر بند اجل	بیرون جستم ز بند ہر مکر و حیل
ایضاً	(۴۹۴)
نے نیز بدر باختن نعمت و مال	اسرار حقیقت نشود حل بسوال

۴۸۹ شراب پی اور مجھسے کہ علم و عمل کام آنیوالی چیزیں نہیں ہیں اگر کام آئیگا تو حق عزوجل کا کرم کام آئیگا جو لوگ اپنی بیوقوفی اور جہالت کیوجہ سے شراب نہیں پیتے تو انکو حیوان سمجھنا چاہیے۔ ۴۹۲ میرے ہاتھ میں شراب دے اور ساتھ ہی ہاتھ نغمہ بھی شروع کرے اور بلبل کے ساتھ تو بھی گانا شروع کرے یعنی بہار کا زمانہ ہو اور بلبل نغمہ سرائی کر رہی ہو تو تو بھی اس کے ساتھ نغمہ چھیڑ دے کیونکہ بغیر نغمہ کے شراب پینا بھی نہیں معلوم ہوتی اگر شراب بغیر نغمہ کے جائز ہوتی تو خود شراب شیشے کے اندر سے قلقل کی نغمہ نہ نکالتی۔ ۴۹۳ میں نے زمین سے لیکر آسمان تک کی تمام مشکلات کو آسان کر لیا اور ہر مکر و حیلہ کی قید کو میں نے توڑ ڈالا مگر تمام بند تو ٹوٹ گئے اجل کا بند نہیں ٹوٹ سکا۔ یعنی موت سے کوئی مفر نہیں۔ ۴۹۴ حقیقت کے اسرار سوال سے حل نہیں ہوتے اور نہ یہ جان و مال کے قربان کرنے سے معلوم ہوتے ہیں جب تک انسان اپنا خون جگر نہ پئے گا تو تمام عمر نہ سمجھ سکے گا اور حقیقت کے اسرار سے بیگانہ رہیگا۔

تاجان نکنی خون نخوری پنجہ سال ... از قال ترا رہ نہ نماید بحال

رباعی (۴۹۵)

اے دل مشنو نصیحت اہل حیل ... کز بادۂ ناب عقل و دین است خلل
گر راحت جان و قوت روحت باید ... مے نوش بہ بوستاں بگلبانگ غزل

ایضاً (۴۹۶)

در سر مگذار ہیچ سودائے محال ... مے خور ہمہ سالہ ساغر مالا مال
با دختر رز نشین و عیشے می کن ... بحرام ... دختر بحلال بہ کہ مادر بحلال

ایضاً (۴۹۷)

کس خلد و جحیم را ندید است اے دل ... گو کس کہ ازاں جہاں رسید است اے دل
امید و ہراس ما بچیزیست کز آں ... ازاں ... جز نام و نشانے نہ پدید است اے دل

ایضاً (۴۹۸)

تا کے ز جفائے ہر کسے تنگ کشیم ... کشیم ... وز ناکس روزگار نیرنگ کشیم
خوش باش کہ ایام تراویح گذشت ... عید است بیا تا مے گلرنگ کشیم

ایضاً (۴۹۹)

ایزد چو نخواست آنچہ من خواستہ ام ... کے گردد راست آنچہ من خواستہ ام
گر جملہ صواب است کہ او خواستہ است ... پس جملہ خطاست آنچہ من خواستہ ام

ایضاً (۵۰۰)

از خالق کردگار و زرب رحیم ... نومید مشو بجرم و عصیان عظیم
گر مست و خراب بودہ باشی امروز ... مردہ ... فردا بخشد بر استخوانہائے رمیم

ایضاً (۵۰۱)

گر من گنہ روئے زمیں کردستم ... عفو تو امید است کہ گیرد دستم
گفتی کہ بروز عجز دستت گیرم ... عاجز تر ازیں مخواہ کہ اکنوں ہستم

ایضاً (۵۰۲)

من گر ورق عمر نعم در شکنم	بنظم	این خندهٔ مے در دل ساغر شکنم
برخیز و پیالہ را ز مے پر گرداں		باشد کہ غمِ جہاں ہم در شکنم
(۵۰۳)	رباعی	
در راہِ تو تا اسپ طلب تاختہ ایم		با عیش و طرب دمے نہ پرداختہ ایم
قصہ چہ کنم کہ باب نشناختہ ایم		در منزل دزد آشیاں ساختہ ایم
(۵۰۴)	ایضاً	
یا رب تو گِلم سرشتۂ من چہ کنم		پشم و قصبم تو رشتۂ من چہ کنم
ہر نیک و بدے کہ از من آمد بوجود		تو بر سرِ من نوشتۂ من چہ کنم
(۵۰۵)	ایضاً	
با نفس ہمیشہ در نبردم چہ کنم		وز کردۂ خویشتن بدردم چہ کنم
گیرم کہ ز من درگذرانی بہ کرم		زاں شرم کہ دیدی کہ چہ کردم چہ کنم
(۵۰۶)	ایضاً	
جاناں من و تو نمونۂ پرکاریم		سر گرچہ دو کردہ ایم یک تن واریم
بر نقطہ روانیم کنوں دائرہ وار		تا آخر کار سر بہم باز آریم
(۵۰۷)	ایضاً	
ایں چرخ فلک کہ ما درو حیرانیم		فانوس خیال ازو مثالے دانیم
خورشید چراغداں و عالم فانوس		ما چوں صوریم کاندرو حیرانیم
(۵۰۸)	ایضاً	
شد دعوی دوستی دریں دیر حرام	دہر	الفت ز کہ مردمی کجا دوست کدام
دامن ز ہمہ کشیدن اولیٰ باشد		از دور بہر یکے سلام است و کلام
(۵۰۹)	ایضاً	
گویند مرا کہ مے پرستم ہستم		گویند مرا عارف و مستم ہستم
در ظاہر من نگاہ بسیار مکن		کاندر باطن چنانکہ ہستم ہستم

(۵۱۰)	رباعی	
برخود در کام و آرزو بربستم گر صوفی مسجدم دگر راهب دیر		در منت هر ناکس و کس وارستم من دانم و او چنانکه هستم هستم
(۵۱۱)	ایضاً	
تا ظن نبری که من بخود موجودم چون بود حقیقت مرا از وے بود		یا این رهِ خونخوار بخود پیمودم من خود که بُدم کجا بُدم کے بودم
این بود و نه بود من ز (۵۱۲) بود او بود	ایضاً	
بے باده نبوده ام دمے تا هستم لب بر لب جام و سینه بر سینهٔ خم		امشب شب قدر است و من امشب مستم تا روز بگردن صراحی دستم
(۵۱۳)	ایضاً	
گفتم که دگر بادهٔ گلگون نخورم پیر خردم گفت بجد راست گوئی		مے خون رز است و من دگر خون نخورم گفتم که مزاح می کنم چون نخورم
(۵۱۴) بیهُده میگوئی	ایضاً	
مقصود ز جملهٔ آفرینش مائیم این دائرهٔ جهان چو انگشتری است		در چشم خرد جوهر بینش مائیم بے هیچ شکے نقش نگینش مائیم
(۵۱۵)	ایضاً	
شبها گزرد که دیده برهم نزنیم برخیز که دم زنیم پیش از دم صبح		تا پاے نشاط بر سرِ غم نزنیم کین صبح بسے دمد که ما دم نزنیم
(۵۱۶)	ایضاً	
در عشق ز صد گونه ملامت بکشم گر عمر وفا کند جفاهاے ترا		ور بشکنم این عهد غرامت بکشم بارے کم از آنکه تا قیامت بکشم
(۵۱۷)	ایضاً	
هرگز بطرب شربت آبے نخورم		تا از کف اندوه شرابے نخورم

۵۱۴ آفرینش یعنی دنیا کا مقصود صرف انسان ہوا اور جسم خرد میں جو بینش صرف ہم ہیں یہ دائرہ جہان انگوٹھی کی طرح ہے اور کوئی اس کا نگینہ نہیں کہ اسکے نگینہ ہم ہیں

۵۱۶ عشق میں میں سو طرح کی ملامت اٹھاتا ہوں اور اگر میں اس عہد ملامت کشی کو توڑ دوں تو قابل جرمانہ سمجھو۔ اگر تیری جفاؤں کے اٹھانے کے واسطے میری عمر بھی وفا کرے تو کم سے کم قیامت تک تو اٹھاتا رہونگا، اے ساقی

تانے نزنم بر نمک ہیچ کسے — تا از جگر خویش کبابے نخورم

(۵۱۸) رباعی

امروز کہ نیست از شراب تا کم — زہرے بود ار دہر دہد تریاکم
زہرست غم جہان و تریاکش مے — تریاک خورم ز زہر نبود باکم

(۵۱۹) ایضاً

فرزیں صفتا کہ مست غمہات شدم — وز اسپ پیادہ از جفاہات شدم
از بازی فیل و شاہ چوں درماندم — رُخ بر رُخ تو نہادہ ام مات شدم

(۵۲۰) ایضاً

میلم بشراب ناب باشد دائم — گوشم بہ نے و رباب باشد دائم
گر خاک مرا کوزہ گراں کوزہ کنند — آں کوزہ پُر از شراب باشد دائم

(۵۲۱) ایضاً

اے چرخ نہ گردشِ تو خرسندیم — آزادم کن کہ لائق بند نیم
گر میل تو با بے خرد و نا اہل است — من نیز چناں اہل و خرد مند نیم

(۵۲۲) ایضاً

سر حلقۂ رندان خرابات منم — افتادہ معصیت ز طاعات منم
آنکس کہ شبے راز ز بادۂ ناب — وز خون جگر کند مناجات منم

(۵۲۳) ایضاً

من بے مے ناب زیستن نتوانم — بے بادہ کشید بار تن نتوانم
من بندۂ آں دمم کہ ساقی گوید — یک جام دگر بگیر و من نتوانم

(۵۲۴) ایضاً

دنیا چو فنا ست من بجز فن نکنم — جز یاد نشاط و مے روشن نکنم
گویند خدا ترا ز مے توبہ دہاد — او خود ندہد ور بدہد من نکنم

(۵۲۵) ایضاً

من ظاہر نیستی و ہستی دانم
من باطن ہر فراز و پستی دانم
با اینہمہ از دانش خود شرمم باد
گر مرتبۂ ورائے مستی دانم

(۵۲۶) رباعی تائب

دیگر غم این گردش گردوں نخوریم
جز بادۂ صاف و مے گلگوں نخوریم نخوریم
مے خون جہانست و جہاں خونی ما
ما خون دل خونی خود چوں نخوریم

(۵۲۷) ایضاً

ما کز مے بیخودی طربناک شدیم
وز پایۂ دوں برسر افلاک شدیم
آخر ہمہ زالایش تن پاک شدیم
از خاک برآمدیم و بر خاک شدیم

(۵۲۸) ایضاً

اے مفتی شہر از تو پرکارتریم
با اینہمہ مستی از تو ہشیارتریم
تو خون کساں خوری و ما خون رزاں
انصاف بدہ کدام خونخوارتریم

(۵۲۹) ایضاً

یکدست بمصحفیم و یکدست بجام
گہ مرد حلالیم و گہے مرد حرام
مائیم دریں گنبد فیروزہ رخام
نے کافر مطلق نہ مسلمان تمام

(۵۳۰) ایضاً بکشم قدح

من بادہ خورم ولیک مستی نہ کنم
الّا بقدح دراز دستی نہ کنم
دانی غرضم ز مے پرستی چہ بود
تا ہمچو تو خویشتن پرستی نہ کنم

(۵۳۱) ایضاً

در جستن جام جم جہاں پیمودیم
روزے نہ نشستیم و شبے نغنودیم
زاستاد چو وصف جام جم بشنودیم
تا خود جام جہاں نمائے جم می بودیم

(۵۳۲) ایضاً

افسوس کہ بے فائدہ فرسودہ شدیم
وز آس سپہر سرنگوں سودہ شدیم
دردا و ندامتا کہ تا چشم زدیم
نابودہ بکام خویش نابودہ شدیم

اے مفتی شہر ہم تجھ سے بڑھ کر زیادہ ہیں باوجود اس مستی کے تجھ سے ہوشیار زیادہ ہیں ہم تو صرف انگوروں کا خون پیتے ہیں اور تو آدمیوں کا خون پیتا ہے اب ذرا انصاف کر اور کہہ کہ ہم میں اور تجھ میں زیادہ خونخوار کون ہے؟ "عبدالباری آسی"

(۵۳۳)	رباعی	
باخرقهٔ زهد در سر خم کردیم		وز خاک خرابات تیمم کردیم
باشد که درون میکده دریابیم		عمرے که درون مدرسه گم کردیم
(۵۳۴)	ایضاً	
در مسجد اگرچه با نیاز آمده ایم		حقا که نه از بهر نماز آمده ایم
زینجا روزے سجاده دزدیدیم		آں کهنه شده است باز باز آمده ایم
(۵۳۵)	ایضاً	
من در رمضاں روزه اگر میخوردم		تاظن نه بری که باخبر میخوردم
از محنت روزه روز من چوں شب بود		پنداشته بودم که سحر میخوردم
(۵۳۶)	ایضاً	
زیں گونه که من کار جهاں می بینم		عالم همه رایگاں براں می بینم
سبحان الله هر چه در می نگرم		ناکامی خویشتن دراں می بینم
(۵۳۷)	ایضاً	
در دائرهٔ وجود دیر آمده ایم		وز پایهٔ مردمی بزیر آمده ایم
چوں عمر نه بر مراد ما میگذرد		اے کاش سر آمدی که سیر آمده ایم
(۵۳۸)	ایضاً	
با افسر خان و تاج کے بفروشیم		دستار قصب بہ بانگ نے بفروشیم
تسبیح که پیک لشکر تزویر است		ناگاه بیک جرعهٔ مے بفروشیم
(۵۳۹)	ایضاً	
چوں نیست مقام ما دریں دیر مقیم		پس بے مے و معشوق عذابیست الیم
تاکے ز قدیم و محدث اے مرد سلیم		چوں من رفتم جهاں چه محدث چه قدیم
(۵۴۰)	ایضاً	
پاک از عدم آمدیم و ناپاک شدیم		آسوده در آمدیم و غمناک شدیم

بودیم زآب دیده در آتش دل	دادیم بباد عمر و در خاک شدیم
(۵۴۱)	رباعی
در پای اجل چو من سر افگنده شوم زنهار گلم بجز صراحی مکنید	در دست اجل چو مرغ پرکنده شوم باشد که ببوی مے دمے زنده شوم
(۵۴۲)	ایضاً
جانم زدریغ دی بدرد است مقیم یکبارگی این عمر من اے دُرِ یتیم	بیچاره دل از نهیب فردا بدونیم رفته همه حسرت ست با اندوه و بیم
(۵۴۳)	ایضاً
چوں آتش اگر بر آسماں برگذریم در خاک شویم ازانکه خاکے بودیم	ور زآب رواں اگرچه پاکیزه تریم با دست جهاں باده بده تا بخوریم
(۵۴۴)	ایضاً
یارب من اگر گناه بے حد کردم چوں بر کرمت وثوق کلّی دارم	بر جان و جوانی و تن خود کردم برگشتم و توبه کردم و بد کردم
(۵۴۵)	ایضاً
هر چند که مے خلاف دین است هم دانی که زمے چراست چندیں شغفم	از خوردن مے همی کشاید گرهم تا بو که دمے ز خویشتن باز رهم
(۵۴۶)	ایضاً
یک چند بکودکے باستاد شدیم پایان سخن شنو که مارا چه رسید	یک چند باستادی خود شاد شدیم از خاک بر آمدیم و برباد شدیم
(۵۴۷)	ایضاً
زاں پیش که از زمانه تابے بخوریم کیں پیکِ اجل بگاه رفتن مارا	باید گرامروز شرابے بخوریم چنداں ندهد اماں که آبے بخوریم
(۵۴۸)	ایضاً

۵۴۴ اے خدا اگر میں نے گناہ بے حد کیے ہیں تو اپنی جان اپنی جوانی پر کیے ہیں جب مجھے تیرے کرم پر بھروسہ ہے تو میں پھرا اور میں نے توبہ کی

۵۴۶ اور میں نے برا کیا ایک زمانہ ایسا تھا کہ ہم بچپنے میں سیکھنے کے لیے استاد کی خدمت میں جاتے تھے اور ایک زمانہ آیا کہ ہم خود استاد ہو گئے اور اس پر ہم کو ناز رہا اب اس قصہ کا انجام سن لو کہ یہ نتیجہ ہوا ہم خاک سے پیدا ہوئے اور خاک ہی میں چلے گئے " عبدالباری آسی "

اے دوست بیا تا غم فردا نخوریم فردا کہ ازیں دیر کہن در گذریم		ویں یک دم عمر را غنیمت شمریم با ہفت ہزار سالگاں سر بسریم
(۵۴۹)	رباعی	سالکان ہمسفریم
من بادۂ تلخ تلخ دیرینہ خورم انگور حلال خویش در خم کردہ		واندر رمضاں در شب آدینہ خورم گو تلخ مکن خدائے تا مے نخورم
(۵۵۰)	ایضاً	بطامات
ہر روز پگاہ در خرابات شوم چوں عالم سر و الخفیات توئی		ہمراہ قلندران طامات شوم توفیقم دہ تا بمناجات شوم
(۵۵۱)	ایضاً	
از بادہ شود تکبر از سر ہا کم ابلیس اگر ز بادہ خوردے یکدم	گندم	وز بادہ شود کشادہ بند محکم کردے دو ہزار سجدہ پیش آدم
نہ اگر بادہ (۵۵۲) بخوردے	ایضاً	
یک جو غم ایام نداریم خوشیم چوں پختہ بما مے رسد از مطبخ غیب		گر چاشت بود شام نداریم خوشیم از کس طمع خام نداریم خوشیم
(۵۵۳)	ایضاً	
در میکدۂ عشق نیازے دارم انگہ بے عشق طہارت کردہ		با شمع رخش سوز و گدازے دارم با روئے بت خویش نمازے دارم
(۵۵۴)	ایضاً	
پیوستہ ز گردش فلک غمگینم علمے کہ نہ از سر جہاں برخیزم		با طبع خسیس خویشتن در کینم عقلے نہ کہ فارغ از جہاں بنشینم
(۵۵۵)	ایضاً	
تا چند اسیر عقل ہر روزہ شویم در دہ تو بکاسہ مے ازاں پیش کہ ما		در دہر چہ صد سالہ چہ یکروزہ شویم در کارگہ کوزہ گراں کوزہ شویم

۵۵۰ جب روزانہ
صبح سویرے ہوتا ہے تو میں شراب خانہ
میں پہونچتا ہوں اور قلندروں کے
ہمراہ رہتا ہوں اے خدا تو ظاہر و
باطن کا جاننے والا ہے تو مجھے
توفیق دے کہ میں تیری مناجات
میں مشغول ہوں ۱۲
۵۵۱ شراب وہ چیز ہے کہ غرور کو سر
سے نکال ڈالتی ہے اور شراب
وہ شے ہے کہ اس سے
سخت سخت گرہیں کھل
جاتی ہیں انتہا یہ ہے کہ
شیطان نے جو ایک سجدے
کے واسطے اتنی حجتیں کیں
اگر وہ تھوڑی سی شراب
پی لیتا تو حضرت آدم کے
آگے دو ہزار سجدے کرتا
عبد الباری آسی

(۵۵۶)	رباعی	
تا چند ملامت کنی اے زاہد خام		ما رند خراباتی و مستیم مدام
تو در غمِ تسبیح و ریا و تلبیس		ما با مے و معشوقہ مدامیم بکام
(۵۵۷)	ایضاً	
بر مفرش خاک خفتگاں می بینم		در زیر زمیں نہفتگاں می بینم
چندانکہ بصحرائے عدم می نگرم	نگریم	نا آمدگان و رفتگاں می بینم
(۵۵۸)	ایضاً	نہ بہ بینیم
ترسم کہ چو بعد ازیں بعالم نرسیم		با ہمنفساں نیز فراہم نرسیم
ایں دم کہ درویم غنیمت شمریم		شاید کہ بعمر خود دریں دم نرسیم
(۵۵۹)	ایضاً	
مائیم کہ سرمست شرابیم مدام		در مجلس ما نیست بجز بادہ و جام
بگذار نصیحت من اے زاہد خام		ما بادہ پرستیم و لب یار بکام
(۵۶۰)	ایضاً	
با رحمت تو من از گنہ نندیشم		با توشۂ تو ز رنج رہ نندیشم
گر لطف توام سفید رو انگیزد		یک ذرہ ز نامۂ سیہ نندیشم
(۵۶۱)	ایضاً	
عید است بیا تا مے گلرنگ کشیم		با نغمۂ عود و نالۂ چنگ کشیم
با یار سبک روح دمے بنشینیم	رطل	رطلے دو سہ بادۂ گراں سنگ کشیم
(۵۶۲)	ایضاً	
اے دوست بیا تا غم فردا نخوریم		ویں یکدم نقد را غنیمت شمریم
بے حکمش نیست ہر گناہے کہ مراست		پس ما غمِ آیندہ ز بہر چہ خوریم
(۵۶۳)	ایضاً	
تا ظن نبری کہ از جہاں می ترسم		وز مردن و از رفتن جاں می ترسم

۵۵۷ میں زمین کے فرش پر سوئے ہوئے اور زمین کے نیچے چھپے ہوئے لوگوں کو دیکھتا ہوں جتنا کہ میں صحرائے عدم میں دیکھتا ہوں مجھے وہ عدم سے پیدا ہو کر آتے نظر آتے ہیں یا وہ لوگ جو ابھی گزرے عدم سے وجود میں نہیں آئے اور یا ایسے کہ یہاں آ کر یہاں سے واپس گئے ہیں

"۵۶۳ ہم گمان نہ کرنا کہ جہان سے ڈرتا ہوں اور مرنے اور جان جانے سے خوف کھاتا ہوں مرنا کیا حقیقت رکھتا ہے اس سے مجھ کو کیا خوف ہو سکتا ہے مجھے خوف اس بات کا ہو کہ میں اس طرح زندہ نہیں ہوں جیسا کہ زندہ رہنا چاہیے تھا" آہ تھی

مردن چه حقیقت ست زان باکم نیست		چون نیک نزیستم ازان می ترسم
(۵۶۴)	رباعی	
گر من ز مے مغانہ مستم ہستم		در کافر و گبر و بت پرستم ہستم
ہر طائفہ بمن گمانے دارند		من زانِ خودم چنانچہ ہستم ہستم
(۵۶۵)	ایضاً	
برخیز و بیا کہ چنگ بر چنگ زنیم		در زلف دراز و دامن چنگ زنیم
چون بادہ خوریم در خرابات خوریم		وین شیشہ نام و ننگ بر سنگ زنیم
(۵۶۶)	ایضاً	
در دامن یار بے وفا چنگ زنیم		مے نوش کنیم و نام بر ننگ زنیم
سجادہ بیک پیالۂ مے بفروشیم		ناموس ہمی دہیم و بر سنگ زنیم
(۵۶۷)	ایضاً	
محرم ہستی کہ با تو گویم یک دم		کز اول کار خود چہ بود است آدم
محنت زدۂ سرشتہ اندر گل غم		یک چند ز جہان بخورد و برداشت قدم
(۵۶۸)	ایضاً	یک چند
ہاں تا بخرابات خروشے بزنیم		بر میکدہ بگذریم و نوشے بزنیم
دستار و کتاب را فروشیم بمے		بر مدرسہ بگذریم و جوشے بزنیم
(۵۶۹)	ایضاً	
گل گفت کہ من یوسف مصر چمنم		یاقوت گرانمایۂ پُر زر دہنم
گفتم چو تو یوسفے نشانی بنمائے		گفتا کہ بخون غرق نگر پیرہنم
(۵۷۰)	ایضاً	
با زلف تو گر دست درازی کردم		از روئے حقیقت نہ مجازی کردم
در زلف تو دیدم دل دیوانۂ خویش		من با دل خویش دستبازی کردم
(۵۷۱)	ایضاً	

۵۶۵ اگر میں شراب سے مست ہوں تو میں مست ہوں اور اگر کافر و بت پرست ہوں تو میں ہوں ہر گروہ میرے اوپر اپنی استطاعت کے مطابق خیال اور گمان رکھتا ہے اور میں جو کچھ کہ ہوں وہ سب سے جدا اور اپنے مطابق ہوں جیسا ہوں ویسا ہوں

۵۶۹ گل نے کہا کہ میں مصر چمن کا یوسف ہوں میں یاقوت گرانمایہ ہوں پر منہ زر سے بھرا ہوا ہو جب سب نے یوسف کہا تو میں نے کہا کہ کوئی نشانی یوسف کی دکھا چھوڑ کہا کہ

زیادہ کیا ، پچھوا دیکھو ، میرے پیرہن ، خون میں ، آلودہ ، ہے ، ہنسی ، ، ، ، ،

چندانکہ زخود نیست ترم مست ترم
ہر چند بلند پایہ تر پست ترم
زین طرفہ تر آنکہ از شرابِ ہستی
ہر لحظہ کہ ہشیار ترم مست ترم

(۵۷۲) رباعی

صبح است دمے بر مے گلرنگ زنیم
وین شیشۂ نام و ننگ بر سنگ زنیم
دست از املِ دراز خود باز کشیم
در زلفِ دراز و دامن چنگ زنیم

(۵۷۳) ایضاً

آن بہ کہ زجام و بادہ دل شاد کنیم
وز نامدہ و گذشتہ کم یاد کنیم
این عاریتے روان زندانے را
یک لحظہ زبند عقل آزاد کنیم

(۵۷۴) ایضاً

روزیکہ بکوے کوزہ گر می گذرم
خود را بمیان کوزہ ہا می شمرم
زان پیش کہ گل بکوزہ گر ہدیہ برم
شاید کہ کند کوزہ یکے بادہ خورم

(۵۷۵) ایضاً

آن لحظہ کہ از اجل گریزان گردم
چون برگ زشاخ عمر ریزان گردم
عالم زنشاط دل بغربال کنم
زان پیش کہ خاک خاک بیزان گردم

(۵۷۶) ایضاً

یکروز زبندِ عالم آزاد نیم
یکدم زدن از وجود خود شاد نیم
شاگردیِ روزگار کردم بسیار
در دورِ جہاں ہنوز استاد نیم

(۵۷۷) ایضاً

گر در گیری چگونہ پرواز کنم
با عشق نوئے چگونہ آغاز کنم
یک لحظہ سرشک دیدہ می نگذارد
تا چشم بروے دیگرے باز کنم

(۵۷۸) ایضاً

آن آہ کہ پیش ہیچ محرم نزنم
وان دم کہ بہ پیش ہیچ ہمدم نزنم
گر در یابم کہ جز تو کس می شنود
حقا کہ بمیرم از دم و دم نزنم

رباعی (۵۷۹)

من گوہر خود بقیمتِ کم ندہم	در درِ تو بصد ہزار مرہم ندہم
خاکِ درِ تو بہ ملکتِ جم ندہم	یک موے ترا بہر دو عالم ندہم

ایضاً (۵۸۰)

ہنگام گل است اختیارے بکنم	وانگہ بخلافِ شرع کارے بکنم
با سبزہ خطاں لالہ رخے روزے چند	بر سبزہ زجرعہ لالہ زارے بکنم

ایضاً (۵۸۱)

دشمن بغلط گفت کہ من فلسفیم	ایزد داند کہ آنچہ او گفت نیم
لیکن چو دریں غم آشیاں آمدہ ام	آخر کم ازاں کہ من ندانم کہ کیم

ایضاً (۵۸۲)

اسرار ازل را نہ تو دانی و نہ من	ویں حرف معما نہ تو خوانی و نہ من
ہست از پس پردہ گفتگوے من و تو	چوں پردہ برافتد نہ تو مانی و نہ من

ایضاً (۵۸۳)

حق جانِ جہان ست و جہاں جملہ بدن	و اصنافِ ملائکہ حواسِ ایں تن
افلاک عناصر و موالید اعضا	توحید ہمین ست و دگرہا ہمہ فن

ایضاً (۵۸۴)

ہر روز زگردشِ تو اے چرخ کہن	نخلِ طربم بر کند از بیخ و ز بُن
ویں طرفہ کہ نا اہل تو از وا نگہت	کس نیست کہ گویدش بہ تنگ است مکن

ایضاً (۵۸۵)

اے چرخ ہمیشہ در نبردی با من	درمانِ دگرکس و دردے با من
در صلح چہ ماند کاں نکردم با تو	در جنگ چہ بود کاں نکردی با من

ایضاً (۵۸۶)

برخیز مخور غمِ جہانِ گذراں	خوش باش دمے بشادمانی گذراں

در طبع جہاں اگر وفائی بودے ‌‌ ‌ نوبت بتو خود نیامدی از دگراں

رباعی (۵۸۷)

نیک ست بنام نیک مشہور شدن ‌ ‌ عار ست ز جور چرخ رنجور شدن
خمار بوئے آب انگور شدن ‌ ‌ بہ زانکہ بزہد خویش مغرور شدن

ایضاً (۵۸۸)

یارب بہ دل اسیر من رحمت کن ‌ ‌ بر سینۂ غم پذیر من رحمت کن
بر پائے خرابات رو من بخشائے ‌ ‌ بر دست پیالہ گیر من رحمت کن

ایضاً (۵۸۹)

نتواں دل شاد را بغم فرسودن ‌ ‌ وقت خوش خود بسنگ محنت سودن
در دہر کہ داند کہ چہ خواہد بودن ‌ ‌ مے باید و معشوق و بکام آسودن

ایضاً (۵۹۰)

کس نیست دریں گفت و شنو ہمدم من ‌ ‌ شد نالۂ من ہمنفس و محرم من
بے گریہ چو نیست دیدۂ پر نم من ‌ ‌ من سر بنہم پا بسر آید غم من

ایضاً (۵۹۱)

مسکیں دل دردمند دیوانۂ من ‌ ‌ ہشیار نشد ز عشق جانانۂ من
روزیکہ شراب عاشقی می دادند ‌ ‌ در خون جگر زدند پیمانۂ من

ایضاً (۵۹۲)

قومے متفکر اند در مذہب دیں ‌ ‌ جمعے متحیر اند در شک و یقیں
ناگاہ منادیے بر آمد ز کمیں ‌ ‌ کاے بیخبراں راہ نہ آنست و نہ ایں

ایضاً (۵۹۳)

اے گشتہ شب و روز بدنیا نگراں ‌ ‌ اندیشہ نمی کنی تو از روز گراں
آخر نفسے ببیں و باز آے بخود ‌ ‌ کایام چگونہ میکند با دگراں

ایضاً (۵۹۴)

آخر بچہ عذر برنداری سر ازین انصاف بدہ چہ عذر روشن تر ازین		گویند مرا کہ مے بخور کمتر ازین عذرم رخ یار و بادۂ صبحدم است
	رباعی	(۵۹۵)
برداشتمے من ایں فلک را ز میاں کازادہ بکام دل رسیدے آساں		گر بر فلکم دست بدے یزداں از نو فلکے دگر چناں ساختمے
	ایضاً	(۵۹۶)
اندیشہ مکن زیں فلک بے سروبن بازیچۂ چرخ را تماشاے کن		بشنو ز من اے زبدۂ یاران کہن بر گوشۂ عرصۂ قیامت بنشیں
	ایضاً	(۵۹۷)
زیں ترک اوامر و نواہی کردن جز آنکہ رہا کنی چہ خواہی کردن		شرمت ناید ازیں تباہی کردن گیرم کہ سراسر ایں جہاں ملک تو شد
	ایضاً	(۵۹۸)
باخویشتن آئے زیں تباہی کردن پیداست کہ امروز چہ خواہی کردن		تو آمدۂ بپادشاہی کردن چیزے نہ بُردی و نباشی فردا
	ایضاً	(۵۹۹)
کار تو بود ہمیشہ جاں پروردن مے خوردن و ماندہ جہاں ناخوردن		خواہی بنہد پیش تو گردوں گردن ہمچوں منت اعتقاد باید کردن
	ایضاً	(۶۰۰)
ہمچوں سمنے بار غواں آبستن آبیست بآتش رواں آبستن	جسم	ایں چشم پیالہ ہیں بجاں آبستن نے نے غلطم کہ بادہ از غایت لطف
	ایضاً	(۶۰۱)
مے گیر مروّق ز طراز آمدگاں کس مے ندہد نشان باز آمدگاں	فراز طراز	مشنو سخن زمانہ ساز آمدگاں رفتند یگاں یگاں فراز آمدگاں

	رباعی	(۶۰۲)
یک گاو دگر نهفته در زیر زمین زیر و زبر دو گاو مشتے خر بین		گاو یست بر آسمان نامش پروین چشم خردت کشاے چوں اہل یقین
	ایضاً	(۶۰۳)
شاید کردن ولے ندانی کردن چنداں بسرت زند که دانی کردن		بر موجب عقل زندگانی کردن اُستاد تو روزگار چابکدست است
	ایضاً	(۶۰۴)
در میکده آں روح فزاے دل من گفتم نخورم گفت براے دل من		دیشب بے سر صدق صفاے دل من جامے بمن آورد که بستان و بنوش
	ایضاً	(۶۰۵)
بگزار دمے وسوسهٔ سود و زیاں تا باز رہی تو از غمِ ہر دو جہاں		اے آنکه توئی خلاصهٔ کون و مکاں یک جام مے از ساقی باقی بستاں
	ایضاً	(۶۰۶)
جز خوردن غصه نیست یا کندن جاں و آسوده کسے که خود نیامد بجہاں		چوں حاصل آدمی دریں شورستاں خرم دل آنکه زیں جہاں زود برفت
	ایضاً	(۶۰۷)
برخورداری دو نوع مردم را داں یا بے خبری از خود و از کار جہاں		از گردش ایں دائرهٔ بے پایاں یا با خبری تمام از نیک و بدش
	ایضاً	(۶۰۸)
تا چیست حقیقتے ازیں پرده بروں از تو دو جہاں پُر و تو از ہر دو بروں		جانہا ہمه آب گشت دلہا ہمه خوں اے با علمت خرد در دو گردوں دوں
	ایضاً	(۶۰۹)
بہتر ز ہزار زاہدی ورزیدن	نیکواں	مے خوردن و گرد دلگرخاں گردیدن

۶۰۲ ایک گاے
آسمان پر ہے اسکا نام پروین ہے
اور ایک گاے اور ہے جو زمین کے
نیچے ہے اب دیکھ کر دنیا درمیان
ان دونوں گاؤں کے آباد ہے وہ زر
آنکھ کھول تجھے تو یہ معلوم ہوتا
ہے کہ گاے کے نیچے اور گاے کے
۶۰۵ مصنف
اور چند گدھے ہیں
آدمی سے خطاب کرتا اور کہتا ہے
کہ کون و مکان کا خلاصہ تو ہی
دیر کیواسطے سود و زیان کا وسوسہ
چھوڑ دے اور ساقی باقی سے ایک
جام مے یعنی معرفت خدا کا ایک جام
پی لے کہ تو دونوں جہان کے
اندیشوں سے چھوٹ جائے ۶۰۷
یعنی آسمان کی گردش سے انسان
کو صرف دو طرح پر فائدہ ہو پہنچتا ہے
یا یہ کہ دنیا کے تمام نیک و بد سے
با خبر ہو یا بے خبر ہو

گر مردم مے خوار بدوزخ باشند
پس روے بہشت را کہ خواہد دیدن

رباعی (۶۱۰)

دانی کہ چرا است توبہ ناکردن من
زیرا کہ حرام نیست مے خوردن من
بر اہل مجاز است بتحقیق حرام
مے خوردن اہل راز در گردن من

ایضاً (۶۱۱)

تا کے غم آں خورم کزیں دیر کہن
احوال مرا نہ سر پدید است نہ بن
زاں پیش کہ رخت زیں سرا بر بندم
ساقی بدہم مے کہ ہمیں است سخن

ایضاً (۶۱۲)

صیاد نہ حدیث نخچیر مکن
چیزے کہ نخواندۂ تو تقریر مکن
چوں پیر حقیقت از تو معنی طلبد
از دیدہ بکن روایت از پیر مکن

ایضاً (۶۱۳) غمہائے احوال — اے گریہ کن واز زبان ہیچ مگو

احوال جہاں بر دلم آساں می کن
وافعال بدم ز خلق پنہاں می کن
امروز خوشم بدار فردا با من
آنچہ از کرم تو می سزد آں می کن

ایضاً (۶۱۴)

یارب ز قبول و ز ردم باز رہاں
مشغول خودم کن و ز خودم باز رہاں
تا ہشیارم ز نیک و بد می دانم
مستم کن و از نیک و بدم باز رہاں

ایضاً (۶۱۵)

در عالم خاک از گراں تا بہ گراں
چندانکہ نظر کنند صاحب نظراں
حاصل ز جہان بوفا چیزے نیست
الا مے لعل و عارض خوش پسراں

ایضاً (۶۱۶)

در دامن ایں چرخ نوا انگیز کہن
با یار تو سر ز یک گریباں بر کن
دستے کہ زمانہ تا نہ بد سر دربن
کوتہ بکن از مے کہ دراز است سخن

ایضاً (۶۱۷)

سلہ تجھ کو معلوم
ہے کہ میں توبہ کیوں نہیں کرتا وجہ یہ ہے
کہ میں شراب پینا گناہ نہیں جانتا
واقعہ یہ ہے کہ مے اہل مجاز کو پینا
حرام ہے اہل حقیقت کو پینا حرام
نہیں ہے کہ میں توبہ کرتا ہوں سلہ
یہ جو شاخ جو کہیں ہے اور روزانہ شاخ
نشیب سے دکھاتا ہے تو دوست
کے ساتھ متحد ہو جا اور اسکی ذات
میں اپنی ذات کو ملا دے حالت
یہ کہہ جاتا ہے زمانہ کی شاخ
اور جب کہ موڑ نہیں سکتا یعنی
جب تو اور تیری تدبیر زمانہ کا
کچھ بگاڑ نہیں سکتی تو بہتر یہ ہے
کہ اس سے ہاتھ کو تاہ کر اور
اسکو اس کے حال پہ چھوڑ دو
۱۳ عبد الباری آسی

دارم زجفائے فلک آئینہ گوں
وز گردش روزگار خس پرور دوں
از دیدہ رخے ہمچو پیالہ پر اشک
وز گریہ دلے ہمچو صراحی پر خوں

رباعی (۶۱۸)

رندے دیدم نشستہ بر خنگ زمیں
نے کفر نہ اسلام نہ دنیا و نہ دیں
نے حق نہ حقیقت نہ شریعت نہ یقیں
اندر دو جہاں کرا بود زہرہ ایں

ایضاً (۶۱۹) ز خدمت — ز فساد و مکر

تا بتوانی میل بر رنداں می کن
بنیاد نماز و روزہ ویراں می کن
بشنو سخن راست ز خیام عمر
مے میخور و رہ می زن و احساں می کن

ایضاً (۶۲۰) بشنو سخن عمر خیامی — ز خیام اید دست — یکساں

آں را کہ وقوف است بر احوال جہاں
شادی و غم و رنج برو شد آساں
چوں نیک و بد جہاں بسر خواہد شد
خواہی ہمہ درد باش خواہی درماں

ایضاً (۶۲۱)

روزیکہ ز تو گذشتہ شد یاد مکن
فردا کہ نیامدست فریاد مکن
ز آئندہ و بگذشتہ خود یاد مکن
حالے خوش باش و عمر برباد مکن

ایضاً (۶۲۲) برنامدہ و گذشتہ بنیاد منہ

اکنوں کہ زند ہزار دستاں دستاں
جز بادۂ لعل زکف مستاں مستاں
برخیز و بیا کہ گل بشادی می گفت
روزے دو سہ داد خود ز بستاں بستاں

ایضاً (۶۲۳) بنشست

در جسم پیالہ جاں روانست رواں
در روح مجسم آں روانست رواں
در آب فسردہ آتش سیال است
در درج بلور لعل کانست رواں

ایضاً (۶۲۴)

روزیکہ مقدساں جناکی مسکن
گردند سوار باز بر مرکب تن
چوں لالہ بخوں مژہ آغشتہ کفن
از خاک سر کوے تو برخیزم من

له جہاں تک مجھ سے ہو سکے زندوں کی نیت کر اور نماز روزہ کی بنیاد کو ویران کر دے خیام کی ایک سچی اور بھی بات ہے اسکو مان کے شراب پی خوب رہزنی کر کر لوگوں پر احسان کرتا رہ

۲ے یعنی یا ضائع مستقبل کی فکر نہیں ازخود رفتہ بیکاری ہے موجودہ حال پر قناعت کر اور خوشی سے عمر کو برباد نہ کر

۳ے یہ رباعی شراب کی تعریف میں واقع ہوئی ہے اور ہر جگہ رواں کے معنی علیحدہ علیحدہ ہیں ۱۲ تحی

(۶۲۵)	رباعی	
دی برلب جوے مانگارے موزوں		من بودم و ساغر شراب گلگوں
در پیش نہادہ صدنے کزگہرش		نوبت زن صبح صادق آید بیروں
(۶۲۶)	ایضاً	
زیں گنبد گردندہ بدافعالی بیں		وزجملۂ دوستاں جہاں خالی بیں
تابتوانی تو یک نفس خودرا باش		فردا مطلب گزار دی حالی بیں
(۶۲۷)	ایضاً	
ازآمدہ و زرفتن ما سودے کو	وجود	وزتار امید عمر ما پودے کو
درچنبر چرخ جان چندیں پاکاں	جسم	می سوزد و خاک میشود دودے کو
(۶۲۸)	ایضاً	
بردار پیالہ و سبوائے دلجو		برگیر بگرد سبزہ زار ولب جو
کیں چرخ بے قد بتان مہ رو		صد بار پیالہ کرد و صد بار سبو
(۶۲۹)	ایضاً	
اے آب حیات مضمر اندر لب تو		نگذار کہ بوسد لب ساغر لب تو
گرخون صراحی نخورم مردنیم		اوخود کہ بود کہ لب نہد برلب تو
(۶۳۰)	ایضاً	
آں قصر کہ بر چرخ ہمی زد پہلو		بردرگہ او شہاں نہادندے رو
دیدیم کہ برکنگرہ اش فاختۂ		بنشستہ ہمی گفت کہ کوکو کوکو
(۶۳۱)	ایضاً	
یاقوت لبے لعل بدخشانی کو		واں راحت روح وراح ریحانی کو
مے گرچہ حرام در مسلمانی شد		تومے خوروغم مخور مسلمانی کو
(۶۳۲)	ایضاً	
چوں بادہ خوری زعقل بیگانہ مشو		مدہوش مباش وجہل راخانہ مشو

خواہی کہ مے لعل حلالت باشد		آزار کسے مجوے و دیوانہ مشو
(۶۳۳)	رباعی	
در دیدہ تنگ مور نور ست از تو ذات تو سزاست مر خداوندی را		در پاے ضعیف پشہ زور ست از تو ہر وصف کہ ناسزاست دور ست از تو
(۶۳۴)	ایضاً	
روزیکہ بود وقت ہلاک من و تو از بسکہ نباشیم دریں چرخ کبود		از تن برود روان پاک من و تو مہ ورتا بد بر سر خاک من و تو
(۶۳۵)	ایضاً	
اے آنکہ پدید گشتم از قدرت تو صد سال بامتحان گنہ خواہم کرد		پروردہ شدم بناز و نعمت تو تا جرم منست بیش یا رحمت تو
(۶۳۶)	ایضاً	
اے رفتہ بچوگان قضا ہمچوں گو کانکس کہ ترا فگند اندر تگ و پو		چپ میخور و راست می رو و ہیچ مگو او داند و او داند و او داند و او
(۶۳۷)	ایضاً	
ایں چرخ فلک بہر ہلاک من و تو بر سبزہ نشیں پیالہ کش دیر نماند		قصدے دارد بجان پاک من و تو تا سبزہ بروں دمد ز خاک من و تو
(۶۳۸)	ایضاً	
ما ئیم خریدار مے کہنہ و نو دانی کہ پس از مرگ کجا خواہی رفت		وانگاہ فروشندہ جنت بد و جو مے پیش من آر و ہر کجا خواہی رو
(۶۳۹)	ایضاً	
چوں رفت ز جسم جوہر روشن تو آیند و روند ہیچکس نشناسند		با جنس دگر گزیں کنند مسکن تو تا زیر زمیں چہ می رود بر تن تو
(۶۴۰)	ایضاً	

از تن چو برفت جان پاک من و تو وانگہ زبرائے خشت گور دگراں	خشتے دو نہند بر مغاک من و تو در کالبدے کشند خاک من و تو

رباعی (۶۴۱)

گر باخردی تو حرص را بندہ مشو چوں آتش تیز باش و چوں آب رواں	در پاے طمع خوار و سر افگندہ مشو چوں خاک بہر باد پراگندہ مشو

ایضاً (۶۴۲)

ناکردہ گناہ در جہاں کیست بگو من بد کنم و تو بد مکافات دہی	آنکس کہ گنہ نکرد چوں زیست بگو پس فرق میانِ من و تو چیست بگو

ایضاً (۶۴۳)

اے زندگیِ تن و توانم ہمہ تو تو ہستیِ من شدی ازانی ہمہ من	جانی و دلی اے دل و جانم ہمہ تو من نیست شدم در تو ازانم ہمہ تو

ایضاً (۶۴۴)

اے دل ز غم جہاں کہ گفتت خوں شو دانی چہ کنی چو نیست سامان مقام	یا ساکنِ عشوہ خانۂ گردوں شو انگار درون نیامدی بیروں شو

ایضاً (۶۴۵)

تن در غمِ روزگارِ بے داد مدہ دل جز بسرِ زلفِ پریزاد مدہ	جاں از غمِ گذشتگاں یاد مدہ بے بادہ مباش و عمر بر باد مدہ

ایضاً (۶۴۶)

در مجلسِ عشاق نشستیم ہمہ از بادہ بشوقش قدحے نوشیدیم	از محنتِ ایام برستیم ہمہ آزادہ و آسودہ و مستیم ہمہ

ایضاً (۶۴۷)

اے یار ز روزگار باش آسودہ چوں کسوتِ عمر بر تنت چاک شود	واندوہ زمانہ کم خور از بیہودہ چہ کردہ و چہ گفتہ و چہ نابودہ

(۶۴۸)	رباعی	
فریاد که عمر رفت بر بیهوده		هم لقمهٔ حرام و هم نفس آلوده
فرمودهٔ ناکرده سیه رویم کرد		فریاد ز کردهای نافرموده
(۶۴۹)	ایضاً	
اندیشهٔ عمر بیش از شصت منه		هر جا که قدم نهی بجز مست منه
زان پیش که کلهٔ سرت کوزه کنند	انداز	رو کوزه ز دوش و کاسه از دست منه
(۶۵۰)	ایضاً	
چند از پی حرص و ز تن فرسوده		ای دوست وی گرد جهان بیهوده
رفتند و روند هر چه آیند و روند		یکدم بمراد خویشتن نابوده
(۶۵۱)	ایضاً	
ما عاشق و مست و می پرستیم همه		در کوی خرابات نشستیم همه
بگذر ز قبیح و حسن از وهم و خیال		از ما مطلب هوش که مستیم همه
(۶۵۲)	ایضاً	
یک جرعه می کهنه ز ملک نو به	زهر	وز هر چه نه در طریق بیرون شو به
جامی است به از ملک فریدون صد بار		خشت سر خم ز تاج کیخسرو به
(۶۵۳)	ایضاً	
روزی بینی مرا تو مست افتاده		در حلقهٔ زلف بت پرست افتاده
دستار ز سر قدح ز دست افتاده		در پای تو سر نهاده پست افتاده
(۶۵۴)	ایضاً	
نقشی است که بر وجود ما ریختهٔ		صد بوالعجبی ز ما برانگیختهٔ
من زان به ازین نمی توانم بودن		کز بوته مرا چنین فرو ریختهٔ
(۶۵۵)	ایضاً	
هر توبه که کردیم شکستیم همه		بر خود در نام و ننگ بستیم همه

عیبم مکنید اگر کنم بے خردی		کز بادۂ عشق مست ہستیم ہمہ
(۶۵۶)	رباعی	
اے من در میخانہ بسلبت رفتہ		ترکِ بد و نیک ہر دو عالم گفتہ
گر ہر دو جہاں چو گوئے افتد بگوئے		بر من بجوے جو مست باشم خفتہ
(۶۵۷)	ایضاً	
ہر روز برانم کہ کنم شب توبہ		از جام و پیالۂ لبالب توبہ
اکنوں کہ رسید وقت گل ترکم دہ		در موسمِ گل ز توبہ یارب توبہ
(۶۵۸)	ایضاً	
اے بیخبر از کار جہاں ہیچ نۂ		بنیاد بہ باد دست ازاں ہیچ نۂ
شد حدِ وجود در میانِ دو عدم		اطراف بود تو در میاں ہیچ نۂ
(۶۵۹)	ایضاً	
ایں چرخ چو طاسی ست نگوں افتادہ		در وے ہمہ زیرکاں زبوں افتادہ
در دوستیِ شیشۂ و ساغر نگرید		لب بر لب و در میانہ خوں افتادہ
(۶۶۰)	ایضاً	
جاناں بکدام دست برخاستۂ		کز طلعتِ خویش ماہ را کاستۂ
خوبان جہاں بعید رو آرایند		تو عید برو خویش آراستۂ
(۶۶۱)	ایضاً	
مشنو سخنِ چرخ پر آواز شدہ		مے خور زکف ساقی دمساز شدہ
کاں کز کس مادر آمد امروز بروں		فردا بینی بکون زن باز شدہ
(۶۶۲)	ایضاً	
پیرے دیدم بخوابِ مستی خفتہ		وز گردِ شعو جنانۂ تن رفتہ
مے خوردہ و مست خفتہ و آشفتہ		اللہ لطیفٌ بعبادہٖ گفتہ
(۶۶۳)	ایضاً	

غره چه شوی بمسکن و کاشانه		بر عمر که هست حاصلش افسانه
بتخانه آبادی و تو افروزی شمع		بر رهگذر سیل چه سازی خانه
(۶۶۴)	رباعی	
دل دست بطرهٔ طرب ناورده		جام مے خوش دلی بلب ناورده
افسوس بسر رسیده روز عمرم		روزے بمراد دل بشب ناورده
(۶۶۵)	ایضاً	
ساقی مے خوشگوار بر دستم نه		واں ساغر چوں نگار بر دستم نه
آں مے که چو زنجیر به پیچد برخود	ہشیار	دیوانه شدم بیار بر دستم نه
(۶۶۶)	ایضاً	
ساقی بصبوحے مے ناب اندر ده		مستان شراب را شراب اندر ده
مستیم و خراب در خرابات فنا		آوازه بعالم خراب اندر ده
(۶۶۷)	ایضاً	
دانی زچه روے او فتاد ست و چه راه		آزادی سرو و سوسن اندر افواه
کیں دارد ده زبان ولیکن خاموش		واں راست دو صد دست ولیکن کوتاه
(۶۶۸)	ایضاً	
دنیا بمراد رانده گیر آخر چه		ویں نامهٔ عمر خوانده گیر آخر چه
گیرم که بکام دل بماندے صد سال		صد سال دگر بمانده گیر آخر چه
(۶۶۹)	ایضاً	
گویند حشیش بهر دلتنگی به		وز جام شراب و نغمهٔ چنگی به
در مذهب کاملاں چنیں ماند راست		یک قطرهٔ مے زخون صد بنگی به
(۶۷۰)	ایضاً	
اے رفته و باز آمده و خم گشته		نامت ز میان مردماں گم گشته
ناخن همه جمع آمده و سم گشته		ریش از پس کون در آمده دم گشته

رباعی	(۶۷۱)
مغرور مشو بدولتِ ده روزه	گر اسپ پی یراق است و گر فیروزه
امروز سبو شکست و فردا کوزه	از قهر فلک تسپیچ کسے جاں نبرد
ایضاً	(۶۷۲)
واندر سر زلفِ دلبر آویزی به	از درس علوم جمله بگریزی به
تو خون قرابه در قدح ریزی به	زاں پیش که روزگار خونت ریزد
ایضاً	(۶۷۳)
بلبل ز جمال گل طربناک شده	بنگر ز صبا دامن گل چاک شده
از خاک برآمده است و بر خاک شده	در سایهٔ گل نشیں که بسیار ایں گل
ایضاً	(۶۷۴)
مے هم ز کفِ بتان خرگاهی به	از هر چه بجز مے است کوتاهی به
یک جرعهٔ مے ز ماه تا ماهی به	مستی و قلندری و گمراهی به
ایضاً	(۶۷۵)
وز طاعت و معصیت تبرا کرده	مائیم بلطفِ حق تولا کرده
ناکرده چو کرده کرده چوں ناکرده	آنجا که عنایتِ تو باشد باشد
ایضاً	(۶۷۶)
در میکده با مست شو از دریوزه	تا چند ز مسجد و نماز و روزه
گه جام کنند و گه سبو گه کوزه	خیام بخور باده که ایں خاک ترا
ایضاً	(۶۷۷)
تن زیر زمیں ز نیک و بد پاک شده	جانیست دریں راه خطرناک شده
ما بیخبر از هر دو جهاں خاک شده	بس رهگذری که بگذرد بر من و تو
ایضاً	(۶۷۸)
وانگاه بلطفِ حق تولا کرده	اے نیک نکرده و بدیها کرده

بر عفو مکن تکیہ کہ ہرگز نہ بود		ناکردہ چو کردہ کردہ چون ناکردہ
(٦٧٩)	رباعی	
اے دردہ بندگیت یکساں کہ و مہ نکبت تو ستانی و سعادت تو دہی		وز ہر دو جہاں خدمتِ درگاہِ تو بہ یارب تو بفضل خویش بستان و بدہ
(٦٨٠)	ایضاً	
از آتش و باد و آب و خاکیم ہمہ تا تن با ماست در جفائیم ہمہ		در عالمِ کون در بلائیم ہمہ چوں تن برود رواں پاکیم ہمہ
(٦٨١)	ایضاً	
با دُرے و معشوق و صبوح اے ساقی تا کے خوانی قصہ نوح اے ساقی		از ما نبود توبہ[عہ] نصوح اے ساقی پیش آر سبک راحت روح اے ساقی
(٦٨٢)	ایضاً	عہ اے توبہ خالص
دردہ مے لعل مشکبوائے ساقی یک کوزہ مے بدہ ازاں پیش کہ دہر		تا باز رہم ز گفتگوئے ساقی خاکِ من و تو کند سبوائے ساقی
(٦٨٣)	ایضاً	
زاہد نہ بزہد کرد سودائے ساقی پُر کن قدح بادہ تو زودائے ساقی		زیرا کہ عمل عیاں نمودائے ساقی کامد ز ازل انچہ کہ بودائے ساقی
(٦٨٤)	ایضاً	
شمع است و شراب و ماہتاب اے ساقی از خاک برآر ایں دل پُر آتش را		شاہد ز شراب ہم خراب اے ساقی بر باد مدہ بیار آب اے ساقی
(٦٨٥)	ایضاً	
دردہ قدحے ز لعلِ ناب اے ساقی تا عقل گریبان دلم خواہد داشت		برگیر ز آتشم بآب اے ساقی دستِ من و دامان شراب اے ساقی
(٦٨٦)	ایضاً	

بشگفت شگوفہ مے بیار اے ساقی
زاں پیش کہ اجل کمیں کند روزے چند
دست از عمل زہد بدار اے ساقی
جامِ مے لعل و روے یار اے ساقی

(۶۸۷) رباعی

جوئبار

ہنگامِ صبوح مست و خروش اے ساقی
چہ جاے صلاح است خموش اے ساقی
باؤمے و کوے مے فروش اے ساقی
بگذر ز حدیث زہد و نوش اے ساقی

(۶۸۸) ایضاً

چوں ہست زمانہ در شتاب اے ساقی
ہنگامِ صبوح قفل بر در زدہ ام
بر نہ بکفم جامِ شراب اے ساقی
مے دہ کہ بر آمد آفتاب اے ساقی

(۶۸۹) ایضاً

آنہا کہ ز پیش رفتہ اند اے ساقی
رو بادہ خور و حقیقت از من بشنو
خواب
در خاک غرور خفتہ اند اے ساقی
با دست ہر آنچہ گفتہ اند اے ساقی

(۶۹۰) ایضاً

چوں مے ندہد اجل اماں اے ساقی
غم خوردن بیہودہ نہ کارِ دلِ ماست
در دہ قدحِ شراب ہاں اے ساقی
با ایں وسہ ذرہ در جہاں اے ساقی

(۶۹۱) ایضاً

در سنگ اگر شوی چو نار اے ساقی
خاکیست جہاں غزل بخواں اے مطرب
ہم آب اجل کند گذار اے ساقی
با دست نفس بادہ بیار اے ساقی

(۶۹۲) ایضاً

تا چند ز یاسین و برات اے ساقی
روزیکہ برات ما بمیخانہ برند
بنویس بمیخانہ برات اے ساقی
آں روز بود شب برات اے ساقی

(۶۹۳) ایضاً

صبح خوش و خرم است خیز اے ساقی
با یار خوریم و عیش را تازہ کنیم
در شیشہ کمن شراب از شب باقی
ایں یکدم عمر را کہ فردا عاقی

(۶۹۴)	رباعی	
زاں کوزۂ مے کہ نیست در وے ضررے زاں پیشتر اے صنم کہ در رہگذرے		پرکن قدحے بخور بمن دہ دگرے خاکِ من و تو کوزہ کند کوزہ گرے
(۶۹۵)	ایضاً	
در دہ مے لعل لالہ گوں اے ساقی کامروز بروں زجام مے نیست مرا		بکشائے ز حلق شیشہ خون اے ساقی یکدوست کہ پاک اندروں اے ساقی
(۶۹۶)	ایضاً	
گر زانکہ بدست افتدازمے دو منے کانکس کہ چناں کرد فراغت دارد		مے خور تو بہر محفل و ہر انجمنے از سبلت چوں توئی و ریش چو منے
(۶۹۷)	ایضاً	
افتادہ مرا بامے و مستی کارے اے کاش کہ ہر حرام مستی کردے		خلقم ز چہ می کند ملامت بارے تا من بجہاں ندیدمے ہشیارے
(۶۹۸)	ایضاً	
ہاں تا بخرابات مجازی نائی ایں راہِ رہِ مردانِ سرافرازان است		تا زور قلندری نسازی نائی زنہار دریں کوچہ بازی نائی
(۶۹۹)	ایضاً	
گر دست دہد ز مغز گندم نانے با لالہ رخے نشستہ در ویرانے		وز مے کدوے ز گوسپندے رانے عیشے ست کہ نیست حد ہر سلطانے
(۷۰۰)	ایضاً	بود آں
در کارگہِ کوزہ گرے کردم رائے میکرد دلیر کوزہ را دستہ و سر		در پایۂ چرخ دیدم استادہ بپائے از کلۂ بادشاہ و ز دست گدائے
(۷۰۱)	ایضاً	پائے
اے از حرمِ ذات تو عقل آگہ نی		وز معصیت و طاعت ما مستغنی

۶۹۴ یعنی اگر ہر جرعہ
چیز ہے پینی ہوتی تو آج دنیا میں
کوئی ہوشیار نہ نظر آتا کیونکہ ہر ایک
آدمی ایک حالت میں مبتلا ہے
۶۹۶ آج کیسی ایک آئے کی ایک
روٹی مل جائے اور شراب کی بھری
ہوئی ایک صراحی اور ایک حسین جبیں
ران پینی ہوئی اور ایک گوشۂ ویرانہ میں ایسی
سے ساتھ کیسی محفل میسر ہو
کسی بادشاہ کو بھی نصیب نہ ہو
وہ عیش و سرور کہ جو ہر بادشاہ کو
بھی میسر نہیں ۷۰۰ میں ایک کوزہ گر
کے گھر پر چلا گیا تو میں نے دیکھا
کہ چاک کے پاس کھڑا تھا اور بادشاہوں
کی کھوپڑی اور فقیروں کے ہاتھ کے
دیدار سے کوزہ صراحیوں کے دستے
اور سر بنا رہا تھا ۱۲ آسی

مستم زگناه وز رجا هشیارم		اُمید ز رحمتِ تو دارم یعنی
(۷۰۲)	رباعی	
سازندهٔ کارِ مردهٔ و زنده توئی من گرچه بدم صاحبِ این بنده توئی		دارندهٔ این چرخ پراگنده توئی کس را چه گنه که آفریننده توئی
(۷۰۳)	ایضاً	
اے چرخ دلم همیشه غمناک کنی بادی که بمن رسد تو آتش کنیش		پیراهنِ خرمی من چاک کنی آبے که خورم در دهنم خاک کنی
(۷۰۴) تو آتش آب کنی	ایضاً	
خوش باش که پخته اند سودای تو دی تو شاد بزی که بے تقاضای تو دی		ایمن شده از همه تمنای تو دی دادند قرار کار فردای تو دی
(۷۰۵)	ایضاً	
ابریق مے مرا شکستی ربی برخاک فگندی مے گلگوں مرا		برمن درِ عیش را به بستی ربی خاکم بدهن مگر تو مستی ربی
(۷۰۶)	ایضاً	
اے دل چو به بزم آں صنم بنشستی از جامِ فنا چو جرعهٔ نوشیدی		از خویش بریدی و بدو پیوستی از بود و نبودگاں به کلی رستی
(۷۰۷)	ایضاً	
گه گشته نهاں روے بکس ننمائی ایں جلوه گری بخویشتن ننمائی		گه در صور کون و مکاں پیدائی خود عین عیانی و خودی بینائی
(۷۰۸)	ایضاً	
برسنگ زدم دوش سبوے کاشی بامن بزبانِ حال می گفت سبو		سرمست بدم که کردم ایں اوباشی من چوں تو بدم تو نیز چوں من باشی
(۷۰۹)	ایضاً	

۷۰۵ ابریق مے یعنی شراب کا بھرا ہوا برتن"

۷۰۶ اے دل جو تو اس صنم کی محفل میں بیٹھا اور تو نے اپنا آپ سے قطع تعلق کر کے اس سے تعلق پیدا کیا اور پھر جب جام فنا کو نوش کیا تو ہم تو بود و نبود کے غم سے چھوٹ گیا

۷۰۷ کبھی تو ایسا چھپتا ہے کہ کسی کو اپنا چہرہ نہیں دکھاتا کبھی دوسری دوسری چیزوں کے روپ میں اپنا جلوہ دکھاتا ہے اور یہ جلوہ گری تجھ ہی سے صرف تیرے ہی لیے ہے تو ہی تو عین عیان ہے اور تو ہی بینائی بھی ہے"

ای دل اگر از غبار تن پاک شوی — تو روح مجرّدی بر افلاک شوی
عرش است نشیمن تو شرمت بادا — کائی و مقیم خطّهٔ خاک شوی

رباعی (۷۱۰)

پیوسته ز بهر شہوتِ نفسانی — ایں جانِ شریف را ہمی رنجانی
آگاہ نۂ کہ آفتِ جانِ تو اند — آنہا کہ تو در آرزوے ایشانی

ایضاً (۷۱۱)

شخصے بزنے فاحشہ گفتا مستی — ہر لحظہ بدامِ دیگرے پابستی
گفتا شیخا ہر آنچہ گوئی ہستم — امّا تو چنانکہ مینمائی ہستی

ایضاً (۷۱۲)

از مطبخ دنیا تو ہمہ دود خوری — تا چند غمِ بودہ و نابود خوری
دنیا کہ براہلِ دیں زیانیست عظیم — گر ترک زیاں کنی ہمہ سود خوری

ایضاً (۷۱۳)

اے کوزہ گرا بکوش گر ہشیاری — تا چند کنی برگلِ آدم خواری
انگشت فریدوں و سرِ کیخسرو — بر چرخ نہادہ چہ مے پنداری

ایضاً (۷۱۴)

ہنگامِ صبوح اے صنمِ فرخ پے — بر ساز ترانہ و پیش آور مے
کافگند بخاک صد ہزاراں جم و کے — ایں آمدنِ تیرمہ و رفتنِ دے

ایضاً (۶۱۵)

چندانکہ نگاہ میکنم ہر سوئے — از سبزہ بہشت است ز کوثر جوئے
صحرا چو بہشت است ز دوزخ کم گوئے — بنشیں بہ بہشت با بہشتی روئے

ایضاً (۶۱۶)

چوں نیستی واقفی اے پسر ز ہر اسرارے — چندیں چہ خوری بیہدہ ہر تیمارے
چوں می نرود باختیارت کارے — خوش باش دریں نفس کہ ہستی بارے

رباعی		(۷۱۷)
ہاں تا نزنی بے مے و ساقی نفسے		گر ہست ترا دریں جہاں دست رسے
دنیا نہ کنند وفا برادر بہ کسے		پیش از من و تو بیازمودند بسے
ایضاً		(۷۱۸)
در خانقہ جور و ستم معتکفی		اے دہر بکردہ ہاے خود معترفی
زیں ہر دو بروں نیست خری یا خرفی		نعمت بخساں دہی و زحمت بکساں
ایضاً		(۷۱۹)
بردار ز خاطر عزیزے بارے		زنہار کنوں کہ می توانی بارے
از دست تو ہم بروں رود یکبارے		کیں مملکت حسن نماند جاوید
ایضاً		(۷۲۰)
صد فصل ز ہر نوع براند ساقی		چوں جنس مرا خاصہ بداند ساقی
وز صد خود دم درگذراند ساقی		چوں وامانم برسم خود بادہ دہد
ایضاً		(۷۲۱)
کادل تو چہ آوردی و آخر چہ بری		برگیر ز خود حساب اگر با خبری
می باید مرد گر خوری ور نہ خوری		گوئی نخورم بادہ کہ می باید مرد
ایضاً		(۷۲۲)
گفتم نہ کنی ز رفتگاں اخبارے		پیرے دیدم بخانۂ خمارے
رفتند و کسے باز نیامد بارے		گفتا مے خور کہ ہمچو من بسیارے
ایضاً خبر آزاد		(۷۲۳)
از خاک ہمی نمود ہر دم ہنرے		بر کوزہ گرے پریر کردم گذرے
خاک پدرم برکف ہر کوزہ گرے		من دیدم اگر ندید ہر بے بصرے
ایضاً		(۷۲۴)
بخرام بسوے سبزہ زار و لب جوے		برگیر پیالہ و سبوے دلجوے

گیں چرخ کہ صورت بتاں مہ رشے		صد بار پیالہ کرد و صد بار سبوے
(۷۲۵)	رباعی	
اے آنکہ نتیجۂ چہار و ہفتے		در ہفت و چہار دائم اندر تفتے
مے خور کہ ہزار بار بیشت گفتم	بیشت	باز آمدنت نیست چو رفتی رفتے
(۷۲۶)	ایضاً	
شاد آمدی اے راحت جانم کہ توئی	برانم	تو آمدہ و من نہ برانم کہ توئی
از بہر خدا نہ از برائے دل من	برانم	چنداں مے خور کہ من ندانم کہ توئی
(۷۲۷)	ایضاً	
اے بادۂ خوشگوار در جام مہی	نہی	بر پاے خرد تمام بند و گرہی
ہر کس کہ ز تو خورد دامانش نہی	از کف	تا گوہر او بر کف دستش نہ نہی
(۷۲۸)	ایضاً	
یکتاے درم کہ در کشایندہ توئی		ہمائے رحم کہ رہ نمایندہ توئی
من دست بہیچ دستگیری ندہم		کایشاں ہمہ فانی اند و پایندہ توئی
(۷۲۹)	ایضاً	
رو بیخبری گزیں اگر با خبری		تا از کف مستان ازل بادہ خوری
تو بیخبری بے خبری کار تو نیست		ہر بے خبری را نرسد بے خبری
(۷۳۰)	ایضاً	
اے چرخ ہمہ خسیس را چیز دہی		گرمابہ و آسیا و کاریز دہی
آزادہ بنان شب گروگاں نہہند		شاید کہ برایں چنیں فلک تیز دہی
(۷۳۱)	ایضاً	
چندیں غم بیہودہ مخور شاد بزی		واندر رہ بیداد تو با داد بزی
چوں آخر کار ایں جہان نیستی است		انگار کہ نیستی تو آزاد بزی
(۷۳۲)	ایضاً	

در باغ[۱] چو بد غورہ ترش اول مے
شیریں ز چہ گشت و تلخ چوں آمد مے
از چوب بہ تیشہ گر کسے کرد رباب
ساز و از پیشہ چہ گوئی کہ ہمی رقصید نے

(۷۳۳) رباعی

یارب بکشائے بر من از رزق درے
بے منتِ مخلوق رساں ماحضرے
از بادہ چناں مست نگہدار مرا
کز بیخبری نباشدم دردسرے

(۷۳۴) ایضاً

گر آمدنم بخود بدے نامدمے
ور نیز شدن بمن بدے کے شدمے
بہ زاں نہ بدے کہ اندریں دیر خراب
نے آمدمے نے شدمے نے بدمے

(۷۳۵) ایضاً

اے دل تو بسرّ ایں معمّا نہ رسی
در نکتۂ زیرکان و دانا نہ رسی
اینجا ز مے و جام بہشتے می ساز
کانجا کہ بہشت است رسی یا نہ رسی

(۷۳۶) ایضاً

خواہی کہ اساس عمر محکم یابی
یک چند بعالم دل بے غم یابی
فارغ منشیں ز خوردنِ بادہ و مے
تا لذتِ عمر خود دما دم یابی

(۷۳۷) ایضاً

اے چرخ چہ کردہ ام بمن است بگوے
پیوستہ مرا افگندۂ در تگ و پوے
نانم ندہی تا نبری کوے بکوے
آبم ندہی تا نبری آب ز روے

(۷۳۸) ایضاً

ہاں[۲] تا برِ مستاں بدرشتی نشوی
یا از در نیکواں بزشتی نشوی
مے خور کہ بخوردن و بنا خوردنِ مے
گر آلت دوزخی بہشتی نشوی

(۷۳۹) ایضاً

خواہی کہ پسندیدۂ انام شوی
مقبول و قبول خاصۂ و عام شوی
اندر پے مومن و جہود و ترسا
بدگوے مباش تا نکو نام شوی

[۱] غورہ کچے انگور جو شروع میں کھٹے ہوتے ہیں ترش و تلخ آخر وہ شیریں کیوں ہوگئے اور تلخ اور ترش سے شیریں کیوں ہوئی کیونکہ وہ اصلی شیریں انگور کی نہ تھی اگر کسی نے لکڑی کو تراش کر رباب بنا لیا تو آپ اسکو الزام دیتے اور خلاف شرع جانتے ہیں مگر جنگل کے متعلق کیا خیال ہے کہ وہ بربط بنے اور گاتا ہے مطلب یہ کہ نغمہ و شراب جائز ہے

[۲] آب مطابق فطرت ہیں ... اور کسی عزت کو ... دیکھ نہ ... تاکہ ... اور ... کو ... شراب ... دوزخ و جنت نہیں ... مرضی آلہی پر منحصر ہے

(٧٤٠)	رباعی	
روئے کہ دلم برنگ آبی یا بی در بحر دو دیدہ ام اگر غوطہ خوری		در کنج دلم بسے خرابی یا بی گر گم نہ شوی مردم آبی یا بی
(٧٤١)	ایضاً	
در دہ مے لعل لالہ گون صافی کامروز برون ز جام مے نیست مرا		بکشائے ز حلق شیشہ خون صافی یک دوست کہ دارد اندرون صافی
(٧٤٢)	ایضاً	
تا کے غم آں خورم کہ دارم یا نے پُر کن قدح بادہ کہ معلومم نیست		ویں عمر بخوشدلی گذارم یا نے کایں دم کہ فرو برم برآرم یا نے
(٧٤٣)	ایضاً	
اے بادۂ ناب و اے مئے مینائی گہ دور مرا ہر کہ ببیند گوید	خوردہ	چنداں بکشم ترا من شیدائی اے خواجہ شراب از کجا می آئی
(٧٤٤)	ایضاً	
آدم چو صراحی بود و روح چو مے دانی چہ بود آدم خاکی خیّام		قالب چو نے بود و صدائے در وے فانوس خیالی و چراغے در وے
(٧٤٥)	ایضاً	
با درد قناعت کن و آباد بزی منگر بفزونی ز خود و غصہ مخور		در بند فزونی مشو آزاد بزی در کم ز خودی نگہ کن و شاد بزی
(٧٤٦)	ایضاً	
از دور پدید آمدہ ناپاک تنے بشکست صراحیم کہ عمرش کم باد		وز دود جہنم بہ تنش پیرہنے وانگہ چو مے لطیف فرمرد چو منے
از زیر بروں (٧٤٧)	ایضاً	
با من تو ہر آنچہ گوئی از کیں گوئے		پیوستہ مرا ملحد و بیدیں گوئے

لے ازحلق شیشہ خون کشادن سے مراد یہ ہے کہ شیشے سے شراب نکال
"ستم تو مجھے جو کہتا ہے از راہ کینہ کہتا ہے اور اسی لئے مجھے ملحد اور بے دین کہتا رہتا ہے جیسا کہ میں ہوں میں خود اس کا اقرار کرتا ہوں مگر پوچھنا یہ ہے کہ کیا تجھ کو حق ہے کہ تو مجھ کو ایسا کہے یعنی تو اس قابل نہیں کہ اوروں کو نصیحت کرے"
عبدالباری آسی

من خود مقرم ہر آنچہ گوئی ہستم		انصاف بدہ ترا رسد کیں گوئے
(۷۴۸) ہستم لیکن	رباعی	
از آمدن بہار و از رفتن دے مے خور مخور اندوہ کہ گفت است حکیم		اوراقِ وجود ما ہمی گردد طے غمہائے جہان چو زہر و تریاقش مے
(۷۴۹)	ایضاً	ہنچو زہر دست
تا در تن تست استخوان و رگ و پے گردن منہ ار خصم بود رستم زال		از خانۂ تقدیر منہ بیروں پے منت مکش ار دوست بود حاتم طے
(۷۵۰)	ایضاً	
گر روئے زمیں بجملہ آباد کنی گر بندہ کنی بلطف آزادے را		چنداں نبود کہ خاطرے شاد کنی بہتر کہ ہزار بندہ آزاد کنی
(۷۵۱)	ایضاً	
گویند مخور مے کہ بلاکش باشی ایں ہست ترا ز ہر دو عالم خوشتر		در روز مکافات در آتش باشی ایں یکدم کز شراب خوش باشی
(۷۵۲)	ایضاً	
از کبر مدار ہیچ در دل ہوسے چوں زلف بتاں شکستگی عادت کن		کز کبر بجائے نرسید ست کسے زاں پیش کہ بگسلد ز تارِ نفسے
(۷۵۳)	ایضاً	
تا کے ز غمِ زمانہ محزون باشی مے نوش و بعیش کوش و خوشدل میباش		با چشم پُر آب و دلِ پُر خوں باشی زاں پیش کزیں دائرہ بیروں باشی
(۷۵۴)	ایضاً	
دنیا نفسے و من درو یک نفسے شکرانہ آنکہ زندہ خوش میباش		اندر نفسے چند تواں زد نفسے ایں عالم بے وفا نماند بکسے
(۷۵۵)	ایضاً	

۷۵۰ یہ رباعی احسان کی تعریف میں ہے کہ اگر تو دنیا کو آباد کرے تو اسکا اتنا ثواب نہیں ہے کہ جتنا ایک دل کے خوش کرنے میں ہے اگر تو کسی آزاد پر احسان کرکے اسکو اپنا غلام بنالے تو یہ اس سے بہتر ہے کہ ہزار غلاموں کو آزاد کردے"
عبد الباری آسی

خشتے نہ نہم پا زنم بر خشتے
آتش نشوم ز بہر ہر انگشتے
زیر پس من و بادہ و کنارِ کشتے
خوبی نبود بسر برم با زشتے

رباعی (۷۵۶)

مے خور کہ ظریفانِ جہاں را در دے
تا کے گویم توبہ بشکستی مے
برگرد بنا گوش زمے مینی خوے
صد توبہ شکستہ بہ کہ یک شیشۂ مے

ایضاً (۷۵۷)

جز راہِ قلندر بخرابات مپوے
برکف قدحِ بادہ و بر دوش سبوے
جز بادہ و جز سماع و جز یار مجوے
مے نوش کن و بکار بیہودہ مگوے

ایضاً (۷۵۸)

تا در ہوسِ لعل لبِ جام مئی
اینہا ہمہ حشوست خدا میداند
تا در پے آواز دف و چنگ و نئی
تا ترکِ تعلق نہ کنی ہیچ نئی

ایضاً (۷۵۹)

زاں پیش کہ از جامِ اجل مست شوی
سرمایہ بدست آر دریں رہ کانجا (رودے)
زیر لگدِ حادثہ ہا پست شوی
سودے نہ کنی اگر تہیدست شوی

ایضاً (۷۶۰)

اے آنکہ خلاصۂ چہار ارکانی (سخنم)
دیوی و ددی و ملک و انسانی
بشنو سخنے ز عالمِ روحانی
باتست ہر آنچہ مینمائی آنی

ایضاً (۷۶۱)

ہر چند ز دستِ دہر غمکش باشی
زنہار ز دستِ ناکساں آبِ زلال
وز جور و جفائے چرخ ناخوش باشی
بر لب مچکاں اگر در آتش باشی

ایضاً (۷۶۲)

بادرد بساز تا دوائے یابی
مے باش بوقت بینوائے شاکر
از درد منال تا شفائے یابی
تا عاقبت الامر نوائے یابی

(۷۶۳)	رباعی
اول بخودم چو آشنا می کردی	آخر ز خودم چرا جدا می کردی
چوں ترک منت نبود از روز نخست	سرگشته بعالمم چرا می کردی
(۷۶۴)	ایضاً
از دفتر عمر می گشودم فالے	ناگاه ز سوز سینه صاحب حالے
می گفت خوش آں کسے که در خانه او	یاریست چو ماہے و شبے چوں سالے
(۷۶۵)	ایضاً
آں مایه ز دنیا که خوری یا نوشی	معذوری اگر در طلبش می کوشی
باقی همه رایگاں ترا رو هشدار	تا عمر گرانمایه بداں نفروشی
(۷۶۶)	ایضاً
من ترک همه کردم و ترک مے نے	از جمله گریز باشدم از مے نے
آیا بود آنکه من مسلماں گردم	بس ترک مے مغانه کردم ہے ہے
(۷۶۷)	ایضاً
تن زن چو بزیر فلک بے باکی	مے نوش چو در جہان آفت ناکی
چوں اول و آخرت بجز خاکی نیست	انگار که بر خاک نۂ در خاکی
(۷۶۸)	ایضاً
گر شادی خویشتن دراں میدانی	کاسوده دلے را بغمے بنشانی
در ماتم عقل خویش بنشیں همه عمر	میدار مصیبت که عجب نادانی
(۷۶۹)	ایضاً
هنگام سفیده دم خروس سحری	دانی که چرا همی کند نوحه گری
یعنی که نمودند در آئینه صبح	کز عمر شبے گذشت و تو بے خبری
(۷۷۰)	ایضاً
اے کاش که جاے آرمیدن بودی	یا ایں ره را بسر رسیدن بودی

کاش از پی صد ہزار سال از دل خاک		چون سبزه امید نو دمیدن بودی
(۷۷۱)	رباعی	
ای سوخته سوخته سوختنی تا کی گویی که بر عمر رحمت کن	درحمت	وی آتش دوزخ از تو افروختنی حق را تو کجا بر حمت آموختنی
(۷۷۲)	ایضاً	
ای دل می و معشوق مکن در باقی گر پیرو احمدی خوری جام شراب	باتحی	سالوس رہا کن و مکن زرّاقی واں حوض کہ مرتضاش باشد ساقی

تمام شد

---

(۱) سالوس اور زرّاقی کے معنی مکر کے ہیں ۱۲ عبدالباری آسی

خاتمة الطبع از جانب کارپردازان مطبع

پس از حمد و ثنا بر رائے ارباب فطرت سلیم و صاحبان ذہن مستقیم کہ در میدان سخن طرازی بجار زبانی و بطلاقت لسانی قصب السبق ربوده اند بریں گونہ روشن باد کہ دریں جزو زمان مجموعۂ نادر رباعیات کہ چوں شاہدان چار ابرو از حسن خلق با عناصر اربعہ مشمول ست و مانند لیلئے صفتان بمحل ناز زنگولۂ از جرس نقطہ بستہ بر چار صفحۂ دلربائی بیلئے کوبی مشغول یعنی کلام بلاغت نظام معروف بہ رباعیات عمر خیام کہ سخن آفرین الامقام در تنظیم بوزن رباعی گوے مسابقت از شعراے روزگار ربوده چنانچہ حضرت شیراز بلبل نواخوان گلزار غزلیات است بدان مشابہ ایں مصنف شیوا زبان عندلیب نغمہ سرائے چمن زار رباعیات طوطی قلمش در شیرینی گفتار خیلے حلاوت بار ست و نواے قمری سروستان چار ضرب کلامش صافی درونان را تجلی انوار زنے کلک کہ گیاہے بیش نیست ارتسام توصیف آن فرد بے مثل بدرستی حواس خمسہ اندریں شش جہت بیرون از امکان است ہنگامیکہ از چار سو خواہش طبع ایں کتاب لاجواب در رسید بار اوّل نسخۂ صحیحہ بتلاش بہم رسانید و بتصحیح لائق و تحشی حل غوامض بنہجیکہ پسندیدۂ نقادان سخن باشد باہتمام فراواں غازہ قبول بر رو کشید و شش بار لباس پوش انطباع گردید اکنوں کہ فروخت شده و ارباب شوق بفرط اشتیاق طلبگار طبعش شدند لاجرم بہ تصحیح تمام و نظر ثانی مولوی عبد الباری آسی از نسخہاے عہد قدیم مقابلہ کرده آمد چوں اکثر رباعیات از جادۂ صحت خارج بود بہ تصحیح و مقابلہ صحیح کرده شد۔ والحق کہ فی زماننا نسخہ بہتر و صحیح تر ازیں نسخۂ دیگر بنظر نخواہد رسید حواشی او را بطرز نو بزبانِ اُردو تبدیل کرده شد چونکہ رواج زبان فارسی درمیان نیست الحال بزیور حواشی اُردو آراستہ شد بار ہفتم در مطبع نامی منشی تیج کمار واقع لکھنؤ باہتمام ایم۔ ڈی مہرا سپرنٹنڈنٹ بماہ جون سنہ ۱۹۲۹ء حلیۂ طبع در بر کرد ایزد بیچون مقبول عام کناد
